

17.66
M. T. CICEKONIS
EPISTOLÆ
SELECTÆ,

Et aliquot
C. PLINII CÆCILII SECUNDI.

In usum Scholæ Westmonasteriensis.

LONDINI,
Ex Officinâ Eliz. Redmayne 1792.

RB.23 a.6883

Typographus Lectori.

Selectas Tullii epistolas tibi promitto, Lector, revera selectas; non quales hodie feruntur, quæ adeo parum prudenter collectæ sunt, ut si ex istis solis judicari debuerit, quantus vir Cicero fuisset, næ ille existimationis suæ magnum discrimen esset aditurus. Ego itaque operam dedi, ut quæ in Epistolis vel lepide, vel prudenter, vel acute dicta observaverim, ea simul ponerem; hoc est, ex ditissimo Ingenii ac Eloquentiæ Thesaurο fere solas Gemmas selegi: quarum concinnitas non juvenilem tantum, sed quamlibet ætatem & oblectare simul ac erudire possit. Quod dictum cum fere nemo non de suis laboribus proloquatur, ego de meis non proferrem, nisi quod jam expertus quorundam judicia, hac in re nullius Eruditi censuram reformidam.

M. T.

M. T. CICERONIS
EPISTOLÆ SELECTÆ.

I. CICERO S. D. LENTULO
PROCOS.

LEgi tuas literas, quibus ad me scribis, gratum tibi esse, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facile perspicias. Quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti : alterum facio libenter ; ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti sumus, per literas tecum quam sæpissime colloquar. Quod si rarius fiet quam tu expectabis, id erit causæ, quod non ejus generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere, quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod scire vis, qua quisque in te fide sit, & voluntate : difficile dictu est de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi sæpe significavi, nunc quoque, re perspecta &

A 2

cognita,

cognita, scribere: vehementer quosdam homines, & eos maxime qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidisse dignitati tuæ; simillimamque in re dissimili, tui temporis nunc, & nostri quondam, fuisse rationem: ut, quos tu reipub. causa læseras, palam te oppugnant; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores essent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, studiosum Lucillum, ex magistratibus autem L. Racilius & fide & animo inte singulari. nam nostra propugnatio ac defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortasse plerisque officii majorem auctoritatem habere videatur, quam sententiæ. Præterea quidem de consularibus nemini possum aut studii erga te, aut officii, aut amici animi esse testis. Etenim Pompeium, qui mecum sapissime, non solum à me provocatus, sed etiam sua sponte, de te communicare solet, scis temporibus illis non sæpe in senatu fuisse. cui quidem literæ tuæ, quas proxime miseris, quod facile intellexerim, per jocundæ fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel summa potius sapientia, non jocunda solum, sed etiam admirabilis visa est: virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate devinctum,

vinctum, non nihil suspicantem, propter aliquorum opinionem suæ cupiditatis, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. qui mihi cum semper tuæ laudi favere visus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano; tum vero, lectis tuis literis. perspectus est à me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis & commodis cogitare. Quare ea, quæ scribam, sic habeto, me, cum illo re sæpe communicata, de illius ad te sententia atque auctoritate scribere: quoniam S. C. nullum exstat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta sit: eaque, quæ de ea scripta est auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus consilium esse videatur: te posse perspicere, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere, & quid consequi possis: & si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam atque Ægyptum tenere possis, esse & tuæ, & nostri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco, rege collocato, te cum classe atque exercitu proficisci Alexandriam; ut, cum eam pace præsidiiisque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum. ita fore, ut per te restituatur, quemadmodum senatus initio censuit; & sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi Sibyllæ placere dixerunt. Sed hæc sententia sic & illi & nobis probabatur,

rum, ut ex eventu homines de tuo consilio existimatu-
ros videremus: si cecidisset ut
volumus, & opramus, omnes te & sapien-
ter, & fortiter; sin aliquid esset offensum,
eosdem illos & cupide, & temere fecisse,
dicturos. Quare, quid assequi possis, non
tam facile est nobis, quam tibi, cui prope in
conspectu *Ægyptus* est, judicare. Nos qui-
dem hoc sentimus: si exploratum tibi sit,
posse te illius regni potiri, non esse cunctan-
dum; sin dubium, non esse conandum. Illud
tibi affirmo, si rem istam ex sententia gesse-
ris, fore, ut absens à multis, cum redieris, ab
omnibus collaudare. offensionem esse peri-
culosam propter interpositam auctoritatem
religionemque video. Sed ego te ut ad cer-
tam laudem adhortor, sic à dimicatione
deterreo: redeoque ad illud, quod initio
scripsi, totius facti tui iudicium non tam
ex consilio tuo, quam ex eventu, homines
esse facturos. Quod si hæc ratio rei geren-
dæ periculosa tibi videbitur, placebat illud,
ut si rex amicis tuis, qui per provinciam
imperii tui pecunias ei credidissent, fidem
suam præstitisset, & auxiliis eum tuis & co-
piis adjuvares: eam esse naturam & regio-
nem provincie tuæ, ut illius redditum vel
adjuvando confirmares, vel negligendo im-
pedires. In hac ratione quid res, quid causa,
quid tempus ferat, tu facillime optimeque
perspicias: quid nobis placuisset, ex me po-
tissimum

tissimum putavi te scire oportere, Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate & imbecillitate Clodii gratularis, minime miramur te tuis, ut egregium artificem, præclaris operibus lætari. Quauquam est incredibilis hominum perversitas, (graviori enim verbo uti not libet) qui nos, quos favendo in communica causa retinere poterunt, invidendo abalienaverunt: quorum malevolentissimis obtreccionibus nos scito de vetere illa nostra diuturna que sententia prope jam esse depulsos; non nos quidem, ut nostræ dignitatis simus oblit, sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. Poterat utrumque præclare, si esset fides, si gravitas in hominibus consularibus; sed tanta est in plerisque levitas, ut eos non tam constantia in republ. nostra delectet, quam splendor offendat. Quod eo liberius ad te scribo, quod tu non solum temporibus iis, quæ per te sum adeptus, sed jam olim nascenti prope nostræ laudi, dignitati, virtutique præfuisi: simul quod video, non, ut antehac putabam, novitati esse invisum meæ. In te enim, homine omnium nobilissimo, similia invidorum vitia perspexi: quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare alius certe noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam: multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deferatur. Me meæ tamen

ne nimis poeniteret, tua virtute perfectum est. curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quam ademptum de fortuna videretur. Te vero moneo, cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à puericia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare; magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amavi, ne unquam inflectas cujusquam injuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria Consulatus tui. hæc, profecto, vides, quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia atque ex imperio laudis accesserit. Quamquam te ita gerere volo, quæ per exercitum atque imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante meditare: huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiasque id: quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum civitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares in omni reliqua tua vita, quibus crederes, quos caveres. Quod scribis, te velle scire, qui sit reip. status: summa dissensio est, sed contentio dispar. nam qui plus opibus,

bus, armis, potentia valent, profecisse tantum mihi videntur stultitia & inconstantia adversariorum, ut jam etiam auctoritate plus valerent. Itaque, perpaucis adversantibus, omnia, quæ ne per populum quidem sine seditione se assequi posse arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. Nam & stipendium Cæsari decretum est, & decem legati; & ne lege Sempronia succederetur, facile perfectum est. Quod ego ad te brevius scribo, quia me status hic reip. non delectat: scribo tamen, ut te admoneam, quod ipse, literis omnibus à pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam discendo, cognovi, id ut tu rebus tuis integris discas; neque salutis nostræ rationem nobis habendam esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi de filia, & de Crassipede gratularis; agnosco humanitatem tuam: spero; & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe, summæ virtutis adolescentem, cum cæteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum imprimis imitatione tui fac erudias. Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, imprimis amamus, carumque habemus. Vale.

&

M. T. Ciceronis

M. CICERO S. D. LENTU-
LO PROCOS.

DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces; qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces; quæ quales sint, non facile est scribere: sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habituras esse videantur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepisti, & ut me dignitas, utilitasque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adjungendum putasti. Sed te non præterit, quam sit difficile, sensum in republ. præsertim rectum & confirmatum, deponere; veruntamen ipse me conformo ad ejus voluntatem, à quo honeste dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam videor, simulatione. tantum enim animi inductio, & mehercle amor erga Pompeium, apud me valet, ut, quæ illi utilia sunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur neque, ut ego arbitror, errarent ne adversarii quidem ejus, si, cumpares.

many there are y^t say there is no god
but they will find a devil.

pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam quæ Pompeius velit, vel taceam, vel etiam (id quod mihi maxime lubet) ad nostram studia referam literarum : quod profecto faciam, si mihi per ejusdem amicitiam licebit. quæ enim proposita fuerant nobis, cum & honoribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in repub. capeffenda, ea sublata tota, sed nec mihi magis, quam omnibus. nam aut assentiendum est nulla cum gravitate paucis ; aut frustra dissentiendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut jam de tua quoque ratione meditare, commutata tota ratio est senatus, judiciorum, rei totius publicæ: otium nobis exoptandum est; quod ii qui potiuntur rerum, præstaturi videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam consularem fortis & constantis senatoris, nihil est quod cogitemus: amissa est culpa eorum, qui à senatu & ordinem conjunctissimum, & hominem clarissimum abalienarunt. Sed, ut ad ea quæ conjunctiora rebus tuis sunt, revertar; Pompeium tibi valde amicum esse cognovi: & eo tu consulte, quantum ego perspicio, omnia, quæ voles, obtinebis. quibus in rebus me ille sibi
affixum.

affixum habebit : neque à me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. neque enim verebor, ne sim ei molestus ; cui jocundum erit etiam propter id ipsum, quod me esse gratum videbit. Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior sit, quam meæ res omnes. idque cum sentiam, sedulitate mihi met ipse satisfacere possum ; re quidem ipsa ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possum. Rem te valde bene gessisse rumor erat. Expectabantur literæ tuæ ; de quibus eramus jam cum Pompeio locuti : quæ si erunt allatæ, nostrum studium exultabit in conveniendis magistratibus & senatoribus. Cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus quam possumus, minus tamen faciemus quam debemus. Vale.

III. CICERO S. D. LEN-
TULO IMP.

Perjocundæ mihi fuerunt literæ tuæ ; quibus intellexi, te perspicere meam in te pietatem : quid enim dicam, benevolentiam ? cum illud ipsum gravissimum & sanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur. Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris,

amoris, ut etiam grata sint ea, quæ præter-
mitti sine nefario scelere non possunt: tibi
autem multo notior, atque illustrior meus
in te animus esset, si hoc tempore omni, quo
sejuncti fuimus, & una & Romæ fuissetemus.
nam in eo ipso, quod te ostendis esse factu-
rum, quodque & imprimis potes, & ego à te
vehementer exspecto, in sententiis senato-
riis, & in omni actione, atque administra-
tione reipub. floruissemus. de qua ostendam
equidem paullo post, qui sit meus sensus, &
status; & rescribam tibi ad ea quæ quæris.
sed certe & ego te auctore amicissimo ac sa-
pientissimo, & tu me consiliario fortasse non
imperitissimo, fideli quidem & benevolo
certe ulus esses. Quanquam tua quidem
causa, te esse imperatorem, provinciamque
bene gestis rebus cum exercitu victore obri-
nere, ut debeo, lætor. Sed certe, qui tibi ex
me fructus debentur, eos uberiores & præ-
stantiores præsens capere potuisses: in eis ve-
ro ulciscendis, quos tibi partim inimicos
esse intelligis propter tuam propugnatio-
nem salutis meæ, partim invidere propter
illius actionis amplitudinem & gloriam,
mirificum me tibi comitem præbuissem.
Quanquam ille perennis inimicus amico-
rum suorum, qui tuis maximis beneficiis
ornatus, in te potissimum fractam illam
& debilitatam vim suam contulit, no-
stram vicem ultus est ipse sese: ea est enim
cona-

conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum non modo dignitatis, sed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis, tamen in molestia gaudeo, eandem fidem cognoscere hominum, non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram; de qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi rescribam ad ea quæ quæris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Cæsare & cum Appio esse in gratia: teque id non reprehendere adscribis. Vatinius autem scire te velle ostendis, quibus rebus adductus defenderim, & laudarim. quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem meorum consiliorum repetam necesse est. Ego me, Lentule, initio rerum atque actionum tuarum non solum meis, sed etiam reipub. restitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem quendam amorem, & omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberem, reipub. quæ te in me restituendo multum adjuvisset, eum certe me animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me singulari beneficio, debitum præstitissem. Hac me mente fuisse, & senatus ex me, te consule, audivit, & tu in nostris sermonibus colloctionibusque ipse vidisti; etsi jam primis temporibus illis,

illis, multis rebus meus offendebatur animus, cum te agente de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. Nam neque de monumentis meis ab iis adjutus es, à quibus debuisti: neque de vi nefaria, qua cum fratre eram domo expulsus: neque hercule in iis ipsis rebus, quæ, quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessaria, tamen à me minimi putabantur, in meis damnis ex auctoritate senatus resarciendis, eam voluntatem, quam expectaram, præstiterunt. Quæ cum viderem, (neq; enim erant obscura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quam erant illa grata, quæ fecerant. Itaque, quanquam & Pompeio plurimum, te quidem ipso prædicatore ac teste, debebam; & eum non solum beneficio, sed amore etiam, & perpetuo quodam judicio meo diligebam: tamen, non reputans quid ille vellet, in omnibus meis sententiis de repub. pristinis permanebam. Ego, sedente Cn. Pompeio, quum, ut laudaret P. Sextium, introisset in urbem, dixissetque testis Vatinius, me, fortuna & felicitate C. Cæsaris commorum, illi amicum esse cœpisse, dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis victoriisque anteferre; dixique eodem teste alio loco, eosdem esse qui Bibulum exire domo prohibuissent, & qui me cœgissent. Tota
vero

vero interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus : in quo omnia dicta sunt libertate animoque maximo de vi, de auspiciis, de donatione regnorum. Neque vero hac in causa modo, sed constanter sæpe in senatu, quinetiam Marcellino & Philippo coss. nonis April. mihi est senatus assensus, ut de agro Campano, frequenti senatu, idibus Maii referretur. Num potui magis in arcem illius causæ invadere ? aut magis oblivisci temporum meorum, & meminisse actionum ? Hac à me sententia dicta, magnus animorum motus est factus, cum eorum quorum oportuit, tum illorum etiam quorum nunquam putaram. Nam, hoc S. C. in meam sententiam facto, Pompeius, cum nihil mihi ostendisset se esse offensus, in Sardiniam & in Africam profectus est ; eoque itinere Lucam ad Cæsarem venit : ubi multa de mea sententia questus est Cæsar : quippe, qui etiam Ravennæ Crassum ante vidisset, ab eoque in me esset incensus. sane moleste Pompeium id ferre constabat. Quod ego cum audissem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi. quem cum in Sardinia Pompeius paucis post diebus, quam Luca discesserat, convenisset ; Te, inquit, ipsum cupio : nihil opportunius potuit accidere. nisi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi est, quod mihi pro illo spondidisti. Quid multa ? questus est
gra-

graviter: sua merita commemoravit: quid egisset sapissime de actis Cæsaris cum ipso meo fratre, quidque sibi de me recepisset, in memoriam redegit: seque, quæ de mea salute egisset, voluntate Cæsaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cujus causam dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non possem tueri. Hæc cum ad me frater pertulisset; & cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditum reservarem: collegi ipse me, & cum ipsa quasi repub. sum collocutus, ut mihi tam multa pro se perpeffo atque perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremque in bene meritos animum, fidemque fratris mei præstarem; eumque quem bonum civem semper habuisset, bonum virum esse pateretur. In illis autem meis actionibus, sententiisquæ omnibus, quæ Pompeium videbantur offendere, certorum hominum, quos jam debet suspicari, sermones referebantur ad me: qui cum illa sentirent in rep. quæ ego agebam, semperque sensissent, me tamen non satisfacere Pompeio, Cæsaremque inimicissimum mihi futurum, gaudere se dicebant. Erat hoc mihi dolendum, sed multo magis illud, quod inimicum meum (meum autem? immo vero legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium) sic amplexabantur,

tur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic, me præsentē, osculabantur, non illi quidem ut mihi stomachum facerent, (quem ego funditus perdidī) sed certe ut facere se arbitrantur. Hic ego, quantum humano consilio efficere potui, circumspectis rebus omnibus, rationibusq; subductis, summam feci cogitationum mearum omnium: quam tibi, si potero, breviter exponam. Ego, si ab improbis & perditis civibus rempub. teneri videram, sicut & meis temporibus scimus, & nonnullis aliis accidisse accepimus, non modo præmiis, (quæ apud me minimum valent) sed ne periculis quidem compulsus ullis, (quibus tamen moventur etiam fortissimi viri) ad eorum causam me adjungerem, ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Quum autem in repub. Cn. Pompeius princeps esset (vir is, qui hanc potentiam & gloriam maximis in repub. meritis præstantissimisq; rebus gestis esset consecutus, cujusque ego dignitatis ab adolescentia fautor, in prætura autem & in consulatu adjutor etiam exstitissem) quumque idem auctoritate, & sententia per se, consiliis & studiis tecum me adjuvisset, meumque inimicum, unum in civitate haberet inimicum: non putavi famam inconstantiae mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paullum me immutassem, meamque voluntatem ad summi viri, de-
me-

meq; optime meriti, dignitatem aggregassem. In hac sententia complectendus erat mihi Cæsar, ut vides, in conjuncta & causa & dignitate. hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi & Quinto fratri cum Cæsare fuisse, tum humanitas ejus ac liberalitas, brevi tempore & literis & officiis perspecta nobis & cognita. Vehementer etiam res ipsa publica me movit: quæ mihi videbatur contentionem (præsertim maximis rebus à Cæsare gestis) cum illis viris nolle fieri, &, ne fieret, vehementer recusare. Gravissime autem me in hanc mentem impulit & Pompeii fides, quam de me Cæsari dederat, & fratris mei, quam Pompeio. Erant præterea hæc animadvertenda in civitate, quæ sunt apud Platonem nostrum scripta divinitus: Quales in repub. principes essent, tales reliquos solere esse cives. Tenebam memoria, nobis consulibus ea fundamenta jacta ex kalend. Januar. confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decemb. tantum vel animi fuisse in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis usque ad Cæsarem & Bibulum cos. cum sententiæ nostræ magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum omnium. postea, quum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque res pub. consules

habe-

haberet, sed mercatores provinciarum, & seditionum servos ac ministros, jecit quidam casus caput meum, quasi certaminis causa, in mediam contentionem, dissensionemque civilem. Quo in discrimine, cum mirifica senatus, incredibilis Italiae totius, singularis bonorum omnium consensus in me ruendo extitisset, non dicam quid acciderit, (multorū est enim, & varia culpa) tantum dicam brevi, non mihi exercitum, sed duces defuisse in quo, ut jam sit in iis culpa qui me non defenderunt, non minor est in iis qui reliquerunt: & si accusandi sunt qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi, qui se timere simularunt. Illud quidē certe nostrum consilium jure laudandum est, quod meos cives, & à me servatos, & me servare cupientes, spoliatos ducibus, servis armatis objici noluerit; declarariq; maluerim, quanta vis esse potuisset in consensu bonorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum afflictum excitare potuisset: quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti, atq; tenuisti. Qua in causa (non modo non negabo, sed etiam semper & meminero, & prædicabo libenter) iusus es quibusdam nobilissimis hominibus, fortioribus in me restituendo, quam fuerant iidem in tenendo. Qua in sententia si constare voluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea recuperassem. *Recreatis enim bonis*
viris

viris consulatu tuo, & constantissimis atq;
optimis actionibus tuis excitatis, (Cn. Pompeio præsertim ad causam adjuncto, cum etiam Cæsar, rebus maximis gestis, singularibus ornatus & novis honoribus, ac judiciis senatus, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur) nulli improbo civi locus ad remp. violandum esse potuisset. Sed attende, quæso, quæ sint consecuta. Primum illa furta muliebrium religionum: qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est eorum sententiis assecutus, qui, cum tribunus pleb. pœnas à seditioso cive per bonos viros judicio persequi vellet, exemplum præclarissimum in posterum vindicandæ seditionis de repub. sustulerunt: iidemq; postea non meum monumentum, (non enim illæ manubiæ meæ, sed operis locatio mea fuerat, monumentum vero senatus) hostili nomine, & cruentis inustum literis esse passi sunt. Qui me homines quod salvum esse voluerunt, est mihi gratissimum: sed vellem, non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam, ut aliptæ, virium & coloris rationem habere voluissent. Nunc, ut Apelles Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. In quo ego
spem

spem fefelli non modo invidorum, sed etiam inimicorum meorum: qui de uno acerrimo & fortissimo viro, meoq; iudicio, omnium magnitudine animi & constantia præstantissimo, Q. Metello. L. F. quondam falsam opinionem acceperunt quem post reditum dictitant fracto animo & demisso fuisse. Est vero probandum; qui & summa voluntate cesserit, & egregia animi alacritate abfuerit, neq; sane redire curarit, eum ob id ipsum fractum fuisse animo, in quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, singularem virum, constantia & gravitate superasset. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam suspicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum: cum resp. majorem etiam mihi animum, quam unquam habuissem, daret; quæ jam declarasset, sese non potuisse me uno cive carere, cumque Metellum unius tribuni pl. rogatio, me universa resp. duce senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente consule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus hominibusq; incumbentibus, omnibus deniq; suis viribus recuperasset. Neq; vero ego mihi postea quidquam assumpsi, neque hodie assumo, quod quemquam malevolentissimum jure possit offendere: tantum enitor, ut neq; amicis, neq; etiam alienioribus opera, consilio, labore desim. Hic meæ vitæ

vitæ cursus offendit eos fortasse, qui splendorem & speciem hujus vitæ intuentur, solitudinem autem & laborem perspicere non possunt. Illud vero non obscure queruntur in meis sententiis, quibus ornem Cæsarem, quasi desciverim à pristina causa. Ego autem cum illa sequor, quæ paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo cœperam exponere. Non offendes eundem bonorum sensum, Lentule, quem reliquisti: qui confirmatus consulatu nostro, non nunquam postea interruptus & afflictus ante te consulem, recreatus abs te totus est; nunc ab iis, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idq; non solum fronte atq; vultu (quibus simulatio facillime sustinetur) ii declarant, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sententia sæpe jam, tabellaq; docuerunt. Itaq; toto jam sapientium civium (qualem me & esse & numerari volo) & sententia & voluntas mutata esse debet. id enim jubet idem ille Plato, quem ego authorem vehementer sequor; Tantum contendere in republ. quantum probare tuis civibus possis: vim neq; parenti neq; patriæ afferre oportere. Atq; hanc quidem ille causam sibi ait non attingendæ reipub. fuisse, quod, cum offendisset populum. Atheniensem prope jam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo nec cogendo regi posse vidisset, eum persuaderi posse

posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque despiciente populo, neque integra re mihi ad consulendum, capefferemne remp. implicatus tenebar : sed lætatus tamen sum, quod mihi liceret in eadem causa utilia, & cuiusvis bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quædam & divina Cæsaris in me fratremq; meum liberalitas : qui mihi, quasunque res gereret, tuendus esset, nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiam si in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur. Sic enim te existimare velim, cum à vobis meæ salutis autoribus discesserim, neminem esse, cujus officiis me tam esse devinctum non solum confitear, sed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi exposui, facilia sunt ea quæ à me de Vatinio & de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicut de Cæsare, te non reprehendere, gaudeo tibi consilium probari meum. De Vatinio autem, primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeium, statim ut ille prætor est factus, cum quidem ego ejus petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnassem ; neq; tam illius lædendi causa, quam defendendi atq; ornandi Catonis : post autem Cæsaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudarim, peto à te, ut id à me neve in hoc reo, neve in aliis requiras ; ne tibi ego
idem

idem reponam cum meritis: tametsi possum
vel absenti. Recordor enim, quibus lauda-
tionem ex ultimis meritis miseris. nec hoc
pertimueris. nam et me ipso laudantur &
laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi
Vatirii fuit etiam ille stimulus, de quo in
iudicio, cum illum defenderem, dixi me
facere quiddam quod in Eunuchio parasitus
suaderet militi:

*Ubi nominabit Phædriam; tu Pamphilam.
Continuo, si quando illa dicet, Phædriam
Comestatum intromittamus; tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contra. Denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.*

Sic pitivi à iudicibus, ut quoniam quidam
nobiles homines, & de me optime meriti, ni-
mis amarent inimicum meum, meq; inspe-
ctante sæpe eum in senatu modo severe se-
ducerent, modo familiariter atque hilare
amplexarentur; quoniamque illi haberent
suum Publium, darent mihi ipsi alium Pu-
blium, in quo possem eorum animos medio-
criter laceffitius leviter repungere. Neq; so-
lum dixi, sed etiam sæpe facio, diis homini-
busque approbantibus. Habes de Vatinio:
cognosce de Crasso. Ego cum mihi cum illo
magna jam gratia esset, quod ejus omnes gra-
vissimas injurias, communis concordie cau-
sa, voluntaria quadam oblivione contrive-
ram, repentinam ejus defensionem Gabinii,
B quem

quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset, tamen, si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem: sed cum me disputantem, non lacescentem, læsisset, exarsit, non solum præsentem, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset) sed cum inclusum illud odium multarum ejus in me injuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipso quidam homines, & iidem illi quos sæpe nutu significationeque appello, cum se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea, meque tum denique sibi esse visum reipub. qualis fuisset, restitutum; cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset, gaudere se dicebant, mihi & illum inimicum, & eos qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. Quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur; cumque Pompeius ita contendisset, ut nihil unquam magis, ut cum Crasso redirem in gratiam; Cæsarque per litteras maxima se molestia ex illa contentione affectum ostenderet: habui non temporum solum rationem meorum, sed etiam naturæ: Crassusque, ut quasi testata populo R. esset nostra gratia, pæne à meis laribus in provinciam est profectus. Nam quum mihi condixisset, coenavit apud me in mei generi

Cras-

Crassipedis hortis. Quamobrem ejus causam (quod te scribis audisse) magna illius commendatione susceptam, defendi in senatu, sicut mea fides postulabat. Accepisti, quibus rebus adductus, quamque rem causamque defenderim, quique meus in repub. sit pro mea parte capeienda status. De quo sic velim statuas, me hæc eadem sensurum fuisse, si mihi integra omnia ac libera fuissent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes; neq; delendum, etiam si id fieri posset, summorum civium principatum; neq; permanendum in una sententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis: sed temporibus assentiendum. Nunquam enim præstantibus in repub. gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permansio, sed ut in navigando tempestati obsequi artis est, etiamsi portum tenere non queas; cum vero id possis mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem cœperis, potius quam, eo commutato, quo velis tamen pervenire: sic, cum omnibus nobis in administranda repub. propositum esse debeat (id quod à me sæpissime dictum est) cum dignitate otium, Non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Quamobrem, ut paulo anteposui, si essent omnia mihi solutissima, tamen in repub. non alius essem, atque nunc

sum. Cum vero in hunc sensum & alliciar beneficiis hominum, & compellar injuriis; facile patior ea me de repub. sentire ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipub. rationibus putem conducere. Apertius autem hæc ago ac sapius, quod & Quintus frater meus legatus est Cæsaris, & nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Cæsare intercessit, quod ille non ita illustri gratia exceperit, ut ego cum mihi devinctum putarem. Itaque ejus omni & gratia, quæ summa est, & opibus, quas intelligis esse maximas, sic fruor ut meis. nec mihi aliter potuisse videor hominum perditorum de me consilia frangere, nisi cum præsidiiis iis, quæ semper habui, nunc etiam potentium benevolentiam conjunxissem. His ego consiliis si te præsentem habuissem, (ut opinio mea fert) essem usus eisdem. Novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ: novianimum tum mihi amicissimum, tum nullum in cæteros malevolentia suffusum, contraque cum magnum & excelsum tum etiam apertum & simplicem. Vidi ego quosdam in te tales, quales tu eosdem in me videre potuisti. Quæ me moverunt, movissent eadem te profecto. Sed, quocumq; tempore mihi potestas præsentis tui fuerit, tu eris omnium moderator consiliorum meorum: tibi erit eisdem, cui salus mea fuit, etiam dignitas curæ. Me quidem certe tuarum
actio-

actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis: neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum esse latere. Quod rogas, ut mea tibi scripta mittam, quæ post discessum tuum scripserim: sunt orationes quædam, quas Menocrito dabo, neque ita multæ ut pertimescas. Scripsi etiam (nam etiam ab orationibus disjungo me fere, referoque ad mansuetiores Musas, quæ me maxime, sicut jam à prima adolescentia delectarunt) scripsi igitur Aristotelico more, quemadmodum quidem volui, tres libros in disputatione ac dialogo, de Oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles; abhorrent enim à communibus præceptis, & omnem antiquorum, & Aristotelicam & Isocraticam, rationem oratoriam complectuntur. Scripsi etiam versibus tres libros de temporibus meis: quos jam pridem ad te misissem, si esse edendos putassem. sunt enim testes & erunt sempiterni meritorum tuorum erga me, meæque in te pietatis. sed, quia verebar, non eos qui se læsos arbitrarentur, (etenim id feci parce & molliter) sed eos quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos tamen ipsos libros, si quem, cui recte committam, invenero, curabo ad te preferendos. Atque istam quidem partem vitæ con-

fuerudinisque nostræ totam ad te defero. quantum litteris, quantum studiis, veteribus nostris delectationibus, consequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc semper amasti, libentissime conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri, rogari vero sine magno dolore vix possim. Quod de Quinti fratris negotio scribis, te priore ætate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuisse, nunc autem omnia facturum ut conficias: id scito esse ejusmodi, ut frater meus vere existimet, adjuncto isto fundo, patrimonium fore suum per te constitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui nostrique studiis & exercitationibus, velim quam familiarissime certiore & quam sæpissime facias: existimesque neminem cuiquam neque cariorum, neque jucundiorum unquam fuisse, quam te mihi: idque me, non modo ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intelligat, esse facturum. Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam; si curiata lex non esset, separaturum cum collega, tibi que successurum: legem curiatam consuli ferri opus esse, necesse non

non esse : se, quoniam ex S C. provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introiisset. Ego quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio : varias esse opiniones intelligo. Sunt qui putent possere non decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur : sunt etiam qui, si decedas, à te relinqui posse qui provinciam præsit. mihi non tam de jure certum est (quanquam ne in quidem valde dubium est) quam illud, ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te scio libentissime solere frui, pertinere, te sine ulla mora provinciam successorì concedere ; præsertim cum sine suspitione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque puto meum esse, & quod sentiam, ostendere, & quod feceris defendere.

Scripta jam epistola superiore, accepi tuas literas de publicanis : quibus æquitatem tuam non potui non probare. felicitate autem, quod vellem, consequi potuisses, ne ejus ordinis, quem semper ornasti, rem aut voluntatem offenderes. Equidem non desinam tua decreta defendere. Sed nosti consuetudinem hominum : scis quam graviter inimici illi ipsi Q. Scævola fuerint. Tibi tamen sum autor, ut, quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut miriges. id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiæ tuæ. Vale.

IV. M. T. CICERO C. CURIO-
NI S. D.

QUanquam me nomine negligentiae sus-
pectum tibi esse doleo, tamen non tam
mihi molestum fuit, accusari abs te officium
meum, quam jocundum requiri: praesertim
cum, in quo accusabar, culpa vacarem; in
quo autem desiderare te significabas meas
litteras, praeter te ferres perspectum mihi qui-
dem, sed tamen dulcem & optatum, amo-
rem tuum. Equidem neminem praetermisi,
quem quidem ad te perventurum putarem,
cui litteras non dederim. Etenim quis est
tam in scribendo impiger, quam ego? A te
vero bis terve ad summum, & eas per breves
accepi. Quare si iniquus es in me iudex, con-
demnabo eodem ego te crimine: sin me id
facere noles, te mihi aequum praebere debe-
bis. Sed de litteris haecenus. non enim ve-
reor, ne non scribendo te expleam; praeser-
tim si in eo genere studium meum non ad-
spernabere. Ego, te abfuisse tam diu à nobis,
& doleo, quod carui fructu jocundissimae
consuetudinis tuae; & aetor, quod absens om-
nia cum maxima dignitate es consecutus:
quodque in omnibus tuis rebus, meis opta-
tis fortuna respondit. Breve est quod me ti-
bi praecipere meus incredibilis in te amor
cogit. Tanta est expectatio vel animi, vel
ingenii tui, ut ego te obsecrare obtestariq;
non

non dubitem, sic ad nos confirmatus revertare, ut, quam expectationem tui concitasti, hanc sustinere ac tueri possis. Et, quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio: te rogo ut memineris, quantæcunq; tibi accessiones fient & fortune & dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atq; amantissimis consiliis paruisses. Quare hoc animo in nos esse debebis, ut ætas nostra jam ingravescens in amore atq; in adolescentia conquiescat tua. Vale.

V. M. T. CICERO CURIONI S. D.

Epistolarum genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cujus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset quod eos scire aut nostra, aut ipsorum interesset. Hujus generis literas à me profecto non expectas. ruarum enim rerum domesticarum habes & scriptores & nuncios: in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistolarum genera duo, quæ me magnopere delectant: unum, familiare & jocosum; alterum, severum & grave. Utro me minus deceat uti, non intelligo. Jocerne tecum per literas? civem mehercule non puto esse qui temporibus his idere possit. An gravius aliquid scribam? quid est quod possit gravi-

ter à Cicerone scribi ad Curionem, nisi de republica? atque in hoc genere hæc mea causa est, ut neque ea, quæ nunc sentio, velim scribere. Quamobrem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est, utar ea clausula qua soleo, teque ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi gravis adversaria constituta & parata, incredibilis quædam expectatio: quam tu una re facillime vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis esse elaborandum. In hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse considerem: & hoc quicquid attigi, non feci inflammandi tui causa, sed testificandi amoris mei. Vale.

VI. M. T. CICE RO CURIO-
NI S. D.

Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sext. Villium. Milonis mei familiarem, cum his ad te literis misi: sed tamen, cum appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Asia Romam versus profectum esse constaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur ne nimis cito mitteremus, cum has ad te quamprimum perferri literas magnopere vellemus. Ego, si mea in te essent officia solum, Curio, tanta, quanta magis à te ipso prædicare, quam à me
pon-

ponderari solent, verecundius à te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem. Grave est enim homini prudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet; ne id quod petat, exigere magis quam rogare, & in mercedis potius quam beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me, vel nota omnibus, vel ipsa novitate meorum temporum clarissima & maxima beneficia exstiterunt: Estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: non dubitavi id à te per literas petere quod mihi omnium esset maximum, maximeque necessarium. Neque enim sum veritus, ne sustinere tua in me vel innumerabilia beneficia non possem, cum præsertim considerem, nullam esse gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando cumulandoq; illustrare possit. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem deniq; omnem in Milonis consulatu fixi & locavi: statuiq; in eo me non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere querere. Neque vero cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto, quantæ mihi sit honos ejus; in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adjumento esse, si volueris, posse intelligo, ut nihil sit præterea nobis requiringdum.

rendum. Habemus hæc omnia ; bonorum
studium conciliatum ex tribunatu, propter
nostram (ut spero te intelligere) causam ;
vulgi ac multitudinis, propter magnificen-
tiam munerum, liberalitatemq; naturæ ; ju-
ventutis, & gratiosorum in suffragiis, pro-
pter ipsius excellentem in eo genere vel
gratiam vel diligentiam ; nostram suffraga-
tionem si minus potentem, at probatam ta-
men & justam, & debitam, & propterea for-
tasse etiam gratiosam. Dux nobis & auctor
opus est & eorum ventorum quos propo-
sui, moderator quidam & quasi gubernator.
Qui si ex omnibus unus optandus esset,
quem tecum conferre possemus non habe-
remus. Quamobrem si me memorem, si
gratum, si bonum virum vel ex hoc ipso
quod tam vehementer de Milone laborem,
existimare potes ; si dignum denique tuis
beneficiis judicas ; hoc à te peto, ut sub-
venias huic meæ sollicitudini, ut huic meæ
laudi, vel (ut verius dicam) prope saluti-
num studium dices. De ipso T. Annio tan-
tum tibi polliceor, te majoris animi, gravi-
tatis, constantiæ, benevolentiae erga te, si
complecti hominem volueris, habiturum
esse neminem. Mihi vero tantum decoris,
tantum dignitatis adjunxeris, ut eundem te
facile agnoscam fuisse in laude mea, qui
fueris in salute. Ego, ni te videre scirem,
cum hæc ad te scriberem, quantum officii
susti-

M. T. Ciceronis

sustinerem, quantopere mihi esset in hac petitione Milonis omni non modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum, plura scriberem. Nunc tibi omnem rem atque causam, meq; totum commendo, atq; trado: unum hoc sic habeto; si à te hanc rem impetraro, me pene plus tibi, quam ipsi Miloni, debitum; non enim mihi tam mea salus cura fuit, in qua præcipue sum ab illo adjutus, quam pietas erit, in referenda gratia jocunda. eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Vale.

VII. M. T. C. PROCOS. CURIO.
NI TRIBUNO PLEB: S. D.

SEra gratulatio reprehendi non solet, præsertim si nulla negligentia prætermissa est. longe enim absum: audio sero. Sed & tibi gratulor, & ut sempiternæ laudi tibi sit iste tribunatus, exopto: teq; hortor, ut omnia gubernes & moderere prudentia tua; ne te auferant aliorum consilia. Nemo est qui sapientius tibi suadere possit te ipso. nunquam labere, si te audies. Non scribo hoc temerè. cui scribam, video. novi animum, novi consilium tuum. non vereor ne quid timide, ne quid stulte facias, si ea defendes quæ ipse recta esse senties. Quod in id reipub. tempus non incideris; sed veneris (iudicio enim tuo, non casu, in ipsum discrimen rerum consulisti tribunatum tuum).
pro-

profecto vides quanta vis in repub. temporum sit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominū voluntates: quid insidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. Sed, amabo te, cura & cogita, nihil novi, sed illud idē quod initio scripsi, tecum loquere; te adhibe in consilium; te audi; tibi obtempera. Alteri qui melius dare consilium possit quam tu, non facile inveniri potest: tibi vero ipse certe nemo melius dabit. Dii immortales, cur ego non adsum vel spectator laudum tuarum, vel particeps, vel socius, vel minister consiliorum? tamen hoc minime tibi deest. sed tamen efficeret magnitudo & vis amoris mei, consilio te ut possē juvare. Scribam ad te plura alias. paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios: ut, quoniam sane feliciter & ex mea sententia remp. gessimus, unis literis totius ætatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quamq; difficili in re atq; causa, cognosces ex iis literis, quas Thrasoni liberto tuo dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaq; item in te singulari, rogo atq; oro, ne patiare mihi quidquam ad hanc provincialē molestiam temporis prorogari. præsens tecum egi, cum te tribunum plebis isto anno fore non putarem; itemq; petivi sæpius per literas: sed tum quasi à senatore
no-

nobilissimo, & adolescente gratiosissimo, nunc à tribuno pleb. & à Curione, tribuno, non ut decernatur aliquid novi, (quod solet esset difficilius) set ut ne quid novi decernatur; & ut S. C. & leges defendas, eaque mihi conditio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

VIII. M. COELIUS M. T. CICERONI S. D.

EXanimatus sum tuis literis, quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti: neque id, quid esset, perscripsisti: neque non tamen, quale esset quod cogitares, aperuisti. has ad te illico literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neque temere tibi prædixisse, neque temere monuisse: sed, postquam Cæsarem convenerim, sententiamque ejus, qualis futura esset parta victoria, cognoverim, te certiolem fecisse. Si existimas eandem rationem fore Cæsari in dimittendis adversariis, & conditionibus ferendis, erras; nihil nisi atrox & sævum cogitat, atque etiam loquitur. iratus senatui exiit: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spectuæ reliquæ tibi caræ sunt, si aliquid apud te nos, si

vir optimus gener tuus valet, (quorū fortunās non debes velle conturbare) sequere eam causam in cuius victoria salus nostra est, ne aut odisse aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Deniq; illud cogita, quod offensae fuerit, in ista cunctatione te prius subiisse. nunc te contravictorem facere, quem dubiis reb. laedere noluisti, & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summā stultitiā est. Vide ne, dum pudet te parum optimatem esse, parū diligenter, quid optimū sit, eligas. Quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, expecta: quas tibi nuncio adventu Cæsaris fore nostras. Quam isti spem habeant amissis Hispaniis, nescio. Quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non mediis fidiis reperio. Hoc, quod tu non dicendo, mihi significasti, Cæsar audierat: ac simulatque ave mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. Negavi me scire: sed tamen ab eo petii ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendū commoveri posses. Me secum in Hispaniam ducit. Nam, nisi ita faceret, ego prius quam ad urbem accederem, ubicūq; esses, ad te percurrissem, & hoc à te præsens contendissem, atq; omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, mi Cicerone, cogita, ne te tuosque omneis funditus

ditus evertas; ne te sciens prudensq; eo demittas unde exitum vides nullum esse. Quod si te aut voces optimatum commovent, aut nonnullorum hominum insolentiam & jactationem ferre non potes, eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum à bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. Id si feceris, & ego te sapienter fecisse judicabo, & Cæsarem non offendes. Vale.

IX. M. T. C. COELIO ÆDILICUR. S. D.

Magno dolore me affecissent tuæ literæ, nisi jam & ratio ipsa depulisset omnes molestias, & diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem novum: sed tamen, quare acciderit ut ex meis superioribus literis id suspicari quod scribis, nescio. Quid enī fuit in illis, præter querelam temporum, quæ non animum meum magis sollicitum haberent, quam tuum? nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus nosse deberes, ut me existimares aut tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam & prope jacentem desciscerem; aut tam inconstantem, ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem, à meq; ipse deficerem, & quod initio semperq; fugi, civili bello interesssem. Quod est igitur meum triste consilium? ut discederem, fortasse

tasse in aliquas solitudines. Nosti enī non modo stomachi mei, cuius tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. Accedit etiam molesta hæc pompa lictorum meorum, nomenq; imperii, quo appello eo si onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus essem. Sed incurrit hæc nostra laurus non solum in oculos, sed jam etiam in vocularum malevolorum. Quod cum ita esset, nihil tamen unquam de promotione, nisi vobis approbantibus cogitavi. Sed mea prædiola tibi nota sunt: in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. Quod autem in maritimis facillime sum, moveo nonnullis suspicionem, velle me navigare: quod tamen fortasse non nollem, si possem ad otium. Nam ad bellum quidem, quod convenit præsertim contra eum cui spero me satisfecisse; ab eo, cui tamen satisfieri nullo modo potest. Deinde sententiā meā tu facillime perspicere potuisti jam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviā venisti, non enim te celavi: sed nonne tum providisti quam abhorrerem ab urbe relinquenda? quod cum audissem, nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpesturum, quā ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? Credas hoc mihi velim, (quod puto te existimare)

ex his miseriis nihil aliud me quærere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluisse quam pacē: ea desperata, nihil tam fugisse quam arma civilia. Hujus me constantiæ puto fore ut nunquam poeniteat. Etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensium, quod nunquā bello civili interfuisset. Hoc nostra laus erit illustrior, quod illi tribuebatur ignaviæ: de nobis id existimari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quæ mihi à te ad timorem fidissime atque amantissime proponuntur. Nulla est enim acerbitas, quæ non omnibus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego à rep. meis privatis & domesticis incommodis libentissime, vel ipsis istis, quæ tu me mones ut caveam, redemissem. Filio meo quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla resp. satis amplum patrimonium relinquam memoriā nominis mei: sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim à reliquis civibus. Nam quod rogas ut respiciam generū meum, adolescentem optimum mihiq; carissimum: an dubitas, cum scias quantum illum, tum vero Tulliam meā faciam, quin ea me cura vehementissime sollicitet? & eo magis quod in communibus miseriis hac tantum oblectabar specula, Dolabellam meum, vel potius nostrum, fore ab iis molestiis, quas liberalitate sua contraxerat, liberum.

liberum. velim quæras, quos ille dies susti-
 nuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos sibi,
 quam mihi ipsi socero non honestos. Itaq;
 neq; ego hunc Hispaniensem casum expecto,
 de quo mihi exploratum est ita esse ut tu
 scribis: nec quicquā astute cogito. Si quan-
 do erit civitas, erit profecto nobis locus: sin
 autem non erit, in easdem sollicitudines tu
 ipse (ut arbitror) venies, in quibus nos con-
 sedisse audies. Sed ego fortasse varicinor, &
 hæc omnia meliores habebunt exitus. Re-
 cordor enim desperationes eorum qui senes
 erant adolescente me. eos ego fortasse nunc
 imitor, & utor ætatis vitio. Velim ita sit: sed
 tamen, togam prætextam texi Oppio, puto
 te audisse. Nam Curtius noster dibaphum
 cogitat: sed eum infector moratur. Hæc as-
 persi, ut scires, me tamen in stomacho solere
 ridere. De Dolabella quod scripsi, suadeo vi-
 deas; tamquā si res tua agatur. Extremum
 illud erit: nos nihil turbulentur, nihil teme-
 re faciemus. Te tamen oramus, quibuscunq;
 erimus in terris, ut nos liberosque nostros
 ita tueare, ut amicitia nostra & tua fides
 postulabit. Vale.

X. M. T. CICERO APPIO PUL-
 CHRO IMP. S. D.

SI ipsa resp. tibi narrare posset quomo-
 do sese haberet, non facilius ex ea cog-
 noscere posses, quam ex liberto tuo Phania:
 ita

ita est homo non modo prudens, verum etiam, quod vidi, curiosus. Quapropter ille tibi omnia explanabit. id enim mihi & ad brevitatem est aptius, & ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse, cum propter multas suavitates ingenii, officii, humanitatis tuæ; tum quod ex literis tuis, & ex multorum sermonibus intelligo, omnia, quæ à me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod quum ita sit, perficiam profecto ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine & gratia, crebritate & magnitudine officiorum meorum sarciam. idq; me, quoniam tu ita vis, puto non invita Minerva esse facturum: quam quidem ego si forte de tuis sumpsero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus: sed, ut mihi reddidit à te litteras, plenas & amoris & officii, mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatem litterarum tuarum. Jocunda mihi ejus oratio fuit, cum de animo tuo, cum de sermonibus quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen, ut Phanium valde sim desideraturus: quem cum Romam

nam remittes (quod ut putabamus, celeriter eras facturus) omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me vòles, mandata des velim. L. Valerium jurisconsultum valde tibi commendo, sed ita etiam si non est jurisconsultus. melius enim ei cavere volo quam ipse aliis solet. Valde hominem diligo. est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratia: sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

XI. M.T.C. APP. PULCHRO IMP. S.D.

QUasi divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum studium tuum: sic, cum de tuis rebus gestis agebatur, inserviebam honori tuo. Dicam tamen vere; plus quam acceperas reddidisti. Quis enim ad me non perscripsit, te non solum autoritate orationis, sententia tua, quibus ego à tali viro contentus eram, sed etiam opera, consilio, domum veniendo, conveniendis meis nullum onus officii cuiquam reliquum fecisse? Hæc mihi ampliora multo sunt, quam illa ipsa propter quæ hæc laborantur. Insignia n. virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt: talium virorum tanta studia assequi sola virtus potest. Itaq; mihi propono fructum amicitiae nostræ ipsam amicitiam, qua nihil est uberius,
præ-

præsertim in iis studiis, quibus uterq; nostrum devinctus est. nam tibi me profiteor & in repub. socium, de qua idem sentimus; & in quotidiana vita conjunctum cum iis artibus studiisq; quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, ut quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere posses: quod tamen ipsum nescio qua permotus animi divinatione, non despero. sed hoc nihil ad te nostrum est onus. Illud velim sic habeas, quod intelliges hac re novata, additum potius aliquid ad meum ergate studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quicquam esse detractum. Cum hæc scribebam, censorem jam te esse sperabam: eo brevior est epistola, &, ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

XII. M. T. CICERO SUL-
PITIO S.D.

VEhementer te esse sollicitum, & in communibus miseriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt, quod quanquam minime miror, & meum quodammodo agnosco; doleo, tamen, te, sapientia præditum prope singulari, non tuis bonis delectari potius quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex perniciæ & peste reipub. molestiam traxerit: tamen multa jam consolantur, maximeq; conscientia con-
sili-

filiorum meorum. Multo enim ante, tanquam ex aliqua specula, prospexi tempestatem futuram: neque id solum mea sponte, sed multo etiam magis monente & denunciante te. Etsi enim abfui magnam partem consulatus tui: tamen & absens cognoscebam, quæ esset tua in hoc pestifero bello cavendo & prædicendo sententia: & ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ meminissent; & scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in re-pub. cognito, tam crudeles fuissent, quicunque postea re-pub. oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant; & aliquid atq; adeo multa addunt & afferunt de suo. Quare meminisse debes, eos qui auctoritatem & consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices, Quid me ista res consolatur in tantis tenebris & quasi parietinis reipublicæ? Est omnino vix consolabilis dolor; tanta est omnium rerum amissio, & desperatio recuperandi: sed tamen & Cæsar ipse ita de te judicat, & omnes cives sic existimant, quasi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere sanctitatem & prudentiam & dignitatem tuas. Hæc tibi ad levandas molestias magna

na esse debent. Quod autem à tuis abes, id eo levius ferendum est, quod eodem tempore à multis ac magnis molestiis abes: quas ad te omnes perscriberem, nisi vererer ne ea cognoscères absens, quæ quia non vides, mihi videris meliore esse conditione quam nos qui videmus. Hactenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iisde rebus, quibus levari possent molestiæ tuæ. Reliqua sunt in te ipso neque mihi ignota nec minima solatia, &, ut quidem ego sentio, multo maxima: quæ ego ipse experiens quotidie sic probo, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio ætatis, memoria teneo, summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quæ à sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse: quæ quidem, vel optimis rebus, & usui & delectationi esse possent: his vero temporibus habemus aliud nihil in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter: nec te, tali vel scientia vel natura præditum, hortabor ut ad eas te referas artes, quibus à primis temporibus ætatis studium tuum dedisti. tantum dicam (quod te spero approbaturum) me, posteaquam illi arti cui studueram, nihil esse loci neque in curia neque in foro viderim, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse,

C

Tuæ

Tuæ scientiæ excellenti ac singulari non multo plus quam nostræ relictum est loci. Quare non equidem te moneo: sed mihi ita persuasi, te quoque in iisdem versari rebus, quæ etiam si minus prodesse, animum tamen à sollicitudine abducerent. Servius quidem tuus, in omnibus ingenuis artibus, imprimisque in hac in qua ego me scripsi acquiescere, ita versatur, ut excellat: à me vero sic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini: mihi que ab eo gratia refertur. in quo ille existimat, quod facile appareat, cum me colat & observe, tibi quoque in eo se facere gratissimum. Vale.

XIII. S U L P I T I U S C I C E R O -
N I S. D.

Posteaquam mihi renunciatum est de obitu Tulliæ filiæ tuæ; sane quam, pro eo ac debui, graviter molesteque tuli, communemque eam calamitatem existimavi: qui si isthic adfuisset, neque tibi defuissem, coramque meum dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis miserum atque acerbum est; propterea quia per quos id fieri debet, propinquos ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lacrymis multis id conari queunt; ut magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quam aliis posse suum officium præstare: tamen quæ in præsentia mihi in mentem

tem venerunt, decrevi brevi ad te perscribere: non quod ea te fugere existimem, sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est quod tantopere te commoveat tuus dolor intestinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quæ hominibus non minus quam liberi cara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes. hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atque omnia minoris æstimare? An illius vices (credo) doles, quoties in eam cogitationem necesse est & tu veneris, ut & nos sæpe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare? Quid autem fuit quod illam hoc tempore ad vivendum magnopere invitare posset? quæ res, quæ spes, quod animi solatium? ut cum aliquo adolescente primario conjuncta ætatem ageret? Licitum est tibi (credo) pro tua dignitate ex hac juventute generum deligere, cujus fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florescentes videret, lætaretur? qui rem à parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim petitura essent in republica, in amicorum] negotiis liberalitate sua ute-

entur? quid horum fuit, quod non prius, quam datum, ademptum sit? At vero malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc pejus sit, hæc sufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Ægina Megaram versus navigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere. Post me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum sic cogitare, Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet: cum uno loco tot oppidorum cadavera projecta jaceant, visne tu te, Servi, cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi præponas. Modo, uno tempore tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta est: omnes provinciæ conquassatæ sunt: in unius mulierculæ animula si jactura facta est: tantopere commoveris? quæ si hoc tempore non suum diem obiisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat, Etiam tu ab hisce rebus animum

ac cogitationem tuam avoca; atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt; illam quamdiu ei opus fuerit, vixisse; una cum republica fuisse; te patrem suum, prætorem, consulem, augurem vidisse; adolescentibus primariis nuptam fuisse; omnibus bonis prope perfunctam esse; cum respublica occideret, vita excessisse. Quid est quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum qui aliis consueveris præcipere & dare consilium: neque imitati malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius quæ aliis præcipere soles, ea tute tibi subijce, atque apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius amor in te fuit, pietasque in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ: da cæteris amicis & familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ, ut si qua in re opus sit, opera & consilio tuo uti possit. Denique quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendum sit; noli committere ut quisquam te putet non tam filiam, quam

republicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque re æque ferre posse, neque id majus quam debeat tibi onus videri; ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquillior esse animo cognovero, de his rebus quæ hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorẽ faciam. Vale.

XIV. M. T. CICERO SULPITIO S. D.

EGo vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu adfuisses. quantum enim præsens me adjuvare potueris & consolando & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis tuis lectis aliquantulum acquievi. nam & ea scripsisti quæ levare luctum possent: & in me consolando, non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus, omnibus officiis quæ illi tempori tribui potuerunt, declaravit & quanti ipse me faceret, & quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore, cujus officia jocundiora

ra scilicet sæpe mihi fuerunt, nunquam tamen gratiora. Me autem non ratio tua solum, & societas pæne ægritudinis, sed etiam autoritas consolatur. Turpe enim esse existimo, me non ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia præditus, ferendum putas. sed opprimor interdum, & vix resisto dolori, quod ea me solatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum, & magnis rebus gestis, amisit, & L. Paulus, qui duos septem diebus, & vester Gallus, & M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex republica consequiebantur. Mihi autem, amissis ornamentis iis quæ ipse commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuratione, impediabantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: adspicere curiam non poteram. existimabam, id quod erat, omnes me & industriæ meæ fructus & fortunæ perdidisse. Sed cum cogitarem hæc mihi tecum & cum quibusdam aliis esse communia, & cum frangerem jam ipse me, cogeremq; illa ferre toleranter, habebam quo confugerem,

ubi conquiescerem, cujus in sermone & suavitate omnes curas doloresque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa quæ consenuisse videbantur, recrudescunt. Non enim, ut tum me à repub. mœstum domus accipiebat, quæ levarer; sic nunc, domo mœuens, ad rempub. confugere possum, ut in ejus bonis acquiescam. Itaque & domo absum & foro: quod nec eum dolorem, quem è repub. capio, domus jam consolari potest, nec domesticum respub. Quo magis te exspecto, teque videre quamprimum cupio. Major mihi levatio afferri nulla potest, quam conjunctio consuetudinis sermonumq; nostrorum. quamquam sperabam tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de causis te exopto quamprimum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus, quod est totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perspexisse mihi videor) nec à me alieni, & tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnæ tamen est deliberationis, quæ ratio sit ineunda nobis, non agendi aliquid, sed illius concessu & beneficio quiescendi. Vale.

XV. M. T. CICERO M. MAR-
CELLO S. D.

ET si eo te adhuc consilio usum intel-
ligo ut id reprehendere non audeam.
(non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod
ea te sapientia esse iudicem, ut meum con-
siliū non anteponam tuo) tamen & amicitia
nostrā vetustas, & tua summa erga me
benevolentia, quæ mihi jam à pueritia tua
cognita est, me hortata est ut ea scriberem
ad te, quæ & salutis tuæ conducere arbi-
trarer, & non aliena esse ducerem à dig-
nitate. Ego cum te esse, qui horum malo-
rum initia multo ante videris, consulatum
magnificentissime atque optime gesseris,
præclare memini: sed idem etiam illa vidi,
neq; te consiliū civilis belli ita gerendi,
neq; copias Cn. Pompeii, nec genus exer-
citus, Probare, semperq; summe diffidere.
qua in sententia me quoq; fuisse, memoria
tenere te arbitror. Itaque neq; tu multum
interfuiſti rebus gerendis, & ego id semper
egi ne interessē. Non enim iis rebus pug-
nabamus, quibus valere poteramus, consi-
lio, autoritate, causa, quæ erant in nobis
superiora; sed lacertis & viribus, quibus
pares non eramus. Victi sumus igitur, aut,
si vinci dignitas non potest, fracti certe &
abjecti. In quo tuum consiliū nemo potest
non maxime laudare, quod cum spe vin-
cendi

cendi simul abjecisti certandi etiam cupiditatem, ostendisti que sapientem & bonum civem initia belli civilis invitum suscipere, extrema non libenter persequi. Qui non idem consilium quod tu secuti sunt, eos video in duo genera esse distractos: aut enim renovare bellum conati sunt, hiq; in Africam se contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori sese crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, quò hoc fortasse humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor à plerisque, vel dicam ab omnibus, sapiens tuum consilium, à multis etiam magni ac fortis animi iudicatum. sed habet ista ratio (ut mihi quidem videtur) quendam modum: præsertim cum tibi nihil deesse arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil illud esse, quod dubitationem afferret ei penes quem est potestas, nisi quod vereretur ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere, cum appareat ipse quid fecerim. Sed tamen, si jam ita constituisses, ut abesse perpetuo malles, quam ea, quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, ubicunq; esses, te fore in ejus ipsius quem fugeres potestate, qui si facile passurus esset te, carentem patria & fortune tuis, quietè & liberè vivere; cogitandum tibi tamen esset, Romæne & domi tuæ, cuius-

jusmodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat ejus potestas quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit: nonne mavis sine periculo domi tuæ esse, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atq; in patria mallem, quam in externis atq; alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt, quorum est magna, pro tuis maximis clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere injuriam, quæ futura perpetua sit, propterea quod neq; is qui tenet rempub. pateretur: neq; ipsa respub. tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Ii autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere confiderem. Hic pro te unius sollicitudines, unus etiam multæ & assiduæ lacrymæ C. Marcelli fratris optimi deprecantur. Nos cura & dolore proximi sumus, precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipsi deprecatore eguerimus, non habemus. gratia tantū possumus, quantum victi. sed tamē consilio, studio, Marcello non defumus: à tuis reliquis non adhibemur ad omnia parati sumus. Vale.

• XVI. M. T. CICERO MARCELLO S.D.

Neq; monere te audeo, præstanti prudentia virum, neq; confirmare, maximi

imi an mi hominem virumq; fortissimum;
consolari vero nullo modo. Nam si ea quæ
acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari ma-
gis virtuti debeo, quam consolari dolorem
tuum: sin te tanta mala reipublicæ fran-
gunt, non ita abundo ingenio ut te conso-
ler, quum ipse me non possim. Reliquum est
igitur ut tibi me in omni re eum præbeam
præstemque, ut ad omnia quæ tui velint,
ita adsim præsto, ut me non solum omnia
debere tua causa, quæ possum, sed ea quoq;
quæ non possum, putent. Illud tamen vel
tu me monuisse vel censuisse puta, vel
propter benevolentiam tacere non potu-
isse, ut, quod ego facio, tu quoque animum
inducas, si sit aliqua, respublica, in ea te
esse oportere iudicio omnium reque prin-
cipem, necessitate cedentem tempori; sin
autem nulla sit, hunc tamen aptissimum
esse etiam ad exulandum locum. Si enim
libertatem sequimur, qui locus hoc do-
minatu vacat? sin qualemcunque locum,
quis est domestica sede iucundior? Sed
(mihî crede) etiam is qui omnia tenet, favet
ingeniis: nobilitatem vero & dignitatem
hominum quantum ei res & ipsius causa
concedit, amplectitur. Sed plura quam sta-
tueram Redeo ergo ad unum illud, me tu-
um fore cum tuis, si modo erunt tui: sin
minus, me certe in omnibus rebus satis no-
lisse conjunctioni amoriq; facturum. Vale.

XVII. M. T. C. MARCELIO S. D.

ET si per paucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo censerem esse oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus libertus tuus proficisceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamq; perspexeram, sine meis literis eum ad te venire nolui. Iisdem igitur te de rebus etiam atq; etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum, ut in ea republica, quaecumq; est, quam primum velis esse. Multa videbis fortasse quæ nolis, non plura tamen quam audis quotidie. Non est porro tuum, uno sensu solum oculorum moveri: cum illud idem auribus percipias, quod etiam majus videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid quod non sentias, aut faciendum quod non probes. Primum Tempori cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde, non habet, ut nunc quidem est, id vitii res. Dicere fortasse quæ sentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. is utitur consilio ne suorum quidem, sed suo. quod non multo secus fieret, si is rempub. teneret, quem securi sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum conjunctum esse periculum suo cerneret, certorum hominum minime

nime prudentium consilio uteretur, eum magis communem censemus in victoria futurū fuisse, quam incertis rebus fuisset? & qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset, nec fratre tuo consulatum ex autoritate tua gerente, vobis autoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem nostras sententias desideraturum censes fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus, quæ majores nostri ne semel quidem, nostra ætas sæpe jam sensit: sed Miserius nihil quam ipsa victoria; quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresq; reddit, ut etiamsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur. Multa enim victori eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito, facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne quæ nolles videres? Non, inquires: ego enim ipse tenerem opes & dignitatem meam. At erat tuæ virtutis, in minimis res tuas ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis istius consilii est? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli necessario secutus sis, & extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quod honesto otio tenueris & statum & famam dignitatis tuæ. nunc vero nec locustibi ullus dulcior esse
debet

debet patria, nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius; nec eam, multis claris viris orbatam, privare etiam aspectu tuo. Deniq; si fuit magni animi, non isse supplicem victori; vide, ne superbi sit, adspernari ejusdem liberalitatem: & si sapientis est carere patria, duri non desiderare: & si re publica non possis frui, stultum est nolle privata. Caput illud est, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna gladiatorum est licentia: sed in extremis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantæ curæ est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

XVIII. M. T. C. MARCELLO S. D.

ET si nihil novi quod ad te scriberem; habebam, magisq; literas tuas jam expectare incipiebam, vel te potius ipsum: tamen cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur ut quamprimum venias: venies enim (mihi crede) expectatus, neq; solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem, subvereri interdum ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum, nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles videre. sed,
cum

cum leviora non multo essent quæ audirentur, quam quæ viderentur, suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quamprimum venire, idq; in omnes partes valere; putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis: me tamen velim, quod ad tempus te expectemus, certiolem facias. Vale.

XIX. MARCELLUS CICERONI S. D.

PLurimum valuisse apud me tuam semper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio, potes existimare: cum mihi C. Marcellus frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoq; me obsecraret, non prius mihi persuadere potuit, quam tuis est effectum literis, ut uterer vestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, vestrae literæ mihi declarant. Gratulatio tua, etsi est mihi probatissima, quod ab optimo fit animo; tamen hoc mihi multo jocundius est & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum ac necessariorum, qui vere meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemq; mihi benevolentiam præstitisse, cognovi. Reliqua sunt ejusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile & æquo animo carebam: hoc.

hoc vero ejusmodi esse statuo, ut sine talium viorum & amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in secunda fortuna, quisquam vivere possit. Itaque hoc ego mihi gratulor : tu vero ut intelligas homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi præstabo. Vale.

XX. SERVIUS CICERONI

S. D.

ET si scio non jocundissimum me nuncium vobis allaturum, tamen, quoniam Casus & natura in bonis dominantur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores facere. Ad X. Kalend. Jun. cum ab Epidauro Piræeum navi advectus essem, ibi Marcellum collegam nostrum conveni, eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die, cum ab eo digressus essem, eo consilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque jurisdictionem absolverem ; ille, uti aiebat, supra Maleas Italiam versus navigaturus erat. Postridie ejus diei cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Postumius familiaris ejus ad me venit, & mihi nunciavit, M. Marcellum collegam nostrum post cœnæ tempus à P. Magio Chilone, familiari ejus, pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem, sperare tamen eum vivere posse :

posse : Magium seipsum interfecisse : postea se à Marcello ad me mistum esse, qui hæc nunciaret, & rogaret uti cogerem medicos. coegi, & è vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe à Piræo abessem, puer Acidini mihi obviam venit cum codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obiisse. Ita vir clarissimus ab homine teterrimo acerbissima morte est affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus qui ei mortem afferet. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexii: inveni duos libertos & pauculos servos: reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis, in urbem eum referre: ibique, pro ea copia quæ Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. Ab Atheniensibus locum sepulturæ intra urbem ut darent impetrare non potui, quod religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus gymnasio eum sepeliremus, nobis permiserunt. Nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academicæ locum delegimus, ibiq; eum combussimus; posteaque curavimus ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum
ca

ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ nostra officia fuerunt, pro collegio & propinquitate, & viro & mortuo omnia ei præstitimus. Vale.

Data prid. Kal. Jun. Athenis.

XXI. M. T. C. P. NIGIDIO

FIGULO S. D.

QUærenti mihi jamdiu quid ad te potissimum scriberem, non modo certares ulla, sed ne genus quidē literarum usitatum veniebat in mentē. Unam enim partem & consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfeceratq; fortuna ne quid tale scribe possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam & miserum, & his temporibus consentaneum genus literarum. id quoq; deficiebat me, in quo debebat esse aut promissio auxilii alicujus, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. ipse enim pari fortuna abjectus, aliorum opibus casus meos sustentabam: sæpiusq; mihi veniebat in mentem, queri quod ita viverem, quam gaudere quod viverem. Quamquam enim nulla me ipsum privatim perculit insignis injuria nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæsar detulerit: tamen nihilo minus eies conficior curis, ut hoc ipsum, quod maneam in vita peccare me existimem. Careo enim cum familiarissimis multis,

multis, quos aut mors eripuit nobis, aut distraxit fuga, tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis consiliarat per me quondā te socio defensa resp. verforq; in eorum naufragiis & bonorum direptionibus. nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum video, quo mihi est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adiutoribus illud incendium extinxi-
mus; & in qua urbe modo gratia, autoritate & gloria floruimus, in ea nunc iis quidē omnibus caremus. Optinemus ipsus Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest quam vis, & mutatio omnium rerum atq; temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me & voluntas & consuetudo assuefecerat, cū cæteris, ut quidem videor, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam fontibus, opitulari poteram, nunc. P. Nigidio, uni omnium doctissimo & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est ut te con-
soler, & afferam rationes quibus te à molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui vel alterius consolandi, in te summa est,

est, si unquam in ullo fuit. Itaq; eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere & sentire, quia sum Romæ, & quia curo attendendoque, possum, id tibi affirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus, etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere, primum ipsius animi, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. quominus familiaris sum, hoc sum ad investigandum curiosior. Quo facilius, quibus est iratior, respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum: familiares vero ejus, & ii quidem qui illi jucundissimi sunt, mirabiliter de te & loquuntur & sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. etiam illa, quæ minimum nunc quidem potest, sed possit necesse est, respub. quascunq; vires habebit ab iis ipsis, à quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram. nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum

dum diligunt, mutumque mecum sunt, & in ipsis me consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit; insinuabo: & certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id quod volumus perveniri posse. In hoc toto genere plura faciam quam scribere audeo. Cætera, quæ tibi à multis prompta esse certo scio, à me sunt paratissima. nihil in re familiari mea est quod ego meum malim esse quam tuum. Hac de re & de hoc genere toto hoc scribo parcius, quod te (id quod ipse confido) sperare malo, te esse usurum tuis. Extremum illud est, ut te hortor & obsecrem, animo ut maximo sis, nec ea solum memineris quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam quæ ipse ingenio studioq; peperisti. Quæ si colliges, & sperabis omnia optime, & quæ accidunt, qualiacunq; erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia diligentissimeq; curabo, tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

XXII. M. T. CICERO CN.

PLANCIO S. D.

BInas à te accepi litteras, Corcyræ dadas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses meam me pristinam dignitatem obtinere; alteris dicebas, te velle, quæ egissem, bene ac feliciter evenire. Ego autem,

rem, si dignitas est bene de repub. sentire,
& bonis viris probare quod sentias, obtineo
dignitatem meam: sin autem in eo dignitas
est, quod sentias, aut re efficere, si possis, aut
deniq; libera oratione defendere, ne vesti-
gium quidē ullum est reliquum nobis dig-
nitatis. agiturq; præclare, si nosmetipsos re-
gere possumus, ut ea quæ partim jam ad-
sunt, patrim impendent, moderate feramus:
quod est difficile in ejusmodi bello, cujus
exitus ex altera parte cædem ostentat, ex al-
tera servitutem. Quo in periculo non nihil
me consolatur, cum recordor, hæc me tum
vidisse, cum secundas etiam res nostras,
non modo adversas, pertimescebam; vide-
bamq; quanto periculo de jure publico dis-
ceptaretur armis: quibus si ii vicissent, ad
quos ego, pacis spe non belli cupiditate ad-
ductus accesseram, intelligebam tamen, &
iratorum hominum & cupidorum & inso-
lentium quam crudelis esset futuravictoria;
sin autem victi essent, quantus interitus esset
futurus civium, partim amplissimorum,
partim etiam optimorum, qui me hæc præ-
dicentem atq; optime consulentem, saluti
suæ melebant nimium timidum, quam sa-
tis prudentē existimari. Quod autem mihi
de eo quod egerim, gratularis: te ita velle
certo scio; sed ego tam misero tempore
nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu
meo nihili meliores res domesticas quam
remp-

remp. offendissem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, carissima mea salus & meæ fortunæ esse debebant, cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinem fidelitate contra veterum perfidiam munendum putavi. Sed de nostris rebus satis, vel etiam nimium multa. De tuis, velim ut eo sis animo quo debes esse: id est, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. si enim status erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video experte fore. nam alteros tibi jam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim iudices: me, quibuscumque rebus opus esse intelligam, quanquam videam quis sim hoc tempore, & quid possim opera tamen & consilio, studio quidem certe, rei, famæ, salutis tuæ præsto futurum. Tu velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiorum. Vale.

XXIII. M. T. C. PLANCIO S. D.

A Ccepi per breves tuas literas: quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui; cognovi autem id quod mihi dubium non fuit. nam quam fortiter ferres communes miseras non intellexi: quā me amares facile perspexi. sed hoc scieram: illud si scissem, ad id meas literas accommodassem.

dassem. Sed tamen etsi antea scripsi quæ existimavi scribi oportere, tamen hoc tempore breviter comminandum putavi, ne quo periculo te proprio existimares esse. in magno omnes, sed tamē in communi sumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam postulare, aut communem recusare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus: quod de te sperare, de me præstare possum. Vale.

XXIV. M. T. C. L. LUCCEIO

Q. F. S. D.

COram me tecum eadem hæc agere sæpe conantem deterruit pudor quidam pæne subrusticus: quæ nunc ex promam absens audacius. epistola enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili, neque (ut ego arbitror) reprehendenda, nomen ut nostrum scriptis illustretur & celebretur tuis. Quod etsi mihi sæpe ostendis te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meæ. Genus enim scriptorum tuorum etsi erat semper à me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam, meq; ita vel cepit vel incendit, ut cuperē quam celerrime res nostras monumentis commendari tuis. Non enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit, sed etiam illa cupiditas, ut vel autoritate testimonii tui, vel indicio benevolentiae, vel suavitate ingenii, vivi perfruamur.

D

Neq;

Neq; tamen, hæc cum scribebam, eram nescius, quantis oneribus premerere susceptarum rerum & jam institutarum. sed, quia videbam Italici belli & civiis historiam jam pæne à te esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deesse mihi nolui, quin te admonerem ut cogitares, conjunctene malles cum cæteris rebus nostra contexere, an, ut multi Græci fecerunt (Callisthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes à perpetuis suis historiis ea quæ dixi bella separaverunt) tu quoq; item civilem conjurationem ab hostilibus externisq; bellis sejungeres. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse: sed ad properationem meam quiddam interest, non te expectare dum ad locum venias; at statim causam illam totam & tempus arripere. Et simul, si uno in argumento unaq; in persona mens tua tota versabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atq; ornatiora futura sunt. Neq; tamen ignoro quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam (potest enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam ut ornes me postulem. Quid, si illa tibi non tantopere videntur ornanda? sed tamen, qui semel verecundiæ fines transferit, eum bene & naviter oportet esse impudentem. Itaq; te plane etiam atq; etiam rogo, ut & ornes

ea vehementius etiã quam fortasse sentis, & in eo leges historię negligas, gratiamque illam, de qua suavissime quodam in præmio scripsisti, à qua te affici non magis potuisse demonstras, quam Herculem Xenophontium illum à voluptate, ea si me tibi vehementius commendabit, ne adspèrnere, amoriq; nostro plusculum etiam quam concedit veritas, largiari. Quod si te adducemus ut hoc suscipias, erit (ut mihi persuadeo) materies digna facultate & copia tua. A principio enim conjurationis usq; ad redditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse. In quo & illa poteris uti civilium commutationum scientia, vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea quæ vituperanda duces, & quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis, & si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, prodicionem notabis. Multam etiam casus nostri tibi varietatē in scribendo suppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo scripto retinere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates fortunæq; vicissitudines: quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jocundæ. Habet enim præ-

teriti doloris secura recordatio delectationem : cæteris vero, nulla perfunctis propria molestia, casus alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa misericordia est jocunda. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum deniq; sibi avelli jubet spiculum, posteaquã ei percontanti dictum est, clypeum esse salvum : ut etiam in vulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. Cujus studium in legendo non erectum Themistoclis fuga redituq; retinetur? Etenim ordo ipse annalium medicriter nos retinet quasi enumeratione factorum : at viri sæpe excellentis ancipites variiq; casus habent admirationem, expectationem, lætitiã, molestiam, spem, timorem : si vero exitu notabili concluduntur, expletur animus jocundissimæ lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, si in hac sententia fueris, ut à continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum eventorumq; nostrorum. habet enim varios actus, multasque actiones & consiliorum & temporum. Ac non vereor ne assentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demonstrem, me à te potissimum ornari celebrariq; velle. neq; enim tu is es, qui quid sis nescias, & qui non eos magis qui te non
ad-

admirantur invidios, quam eos qui laudent, assentatores arbitrere. Neq; autem ego sum ita demens, ut me sempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipse quoq; in me commendando propriam ingenii gloriam consequatur. Neq; enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi volebat, sed quod illorum artē cum ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat. Atq; illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant: quæ vel si nulla sint, nihilo sunt tamen obscuriores clari viri. Nec minus enim est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neq; pictam neq; fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt. ~~Neque~~ ^{Quis} enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium statuasq; superavit. Atq; hoc præstantius mihi fuerit & ad lætitiæ animi & ad memoriæ dignitatem, si in tua scripta pervenero, quam si in cæterorum; quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti à Timæo, aut ab Herodoto Themistocli, sed etiam autoritas clarissimi & spectatissimi viri, & in reipub. maximis gravissimisque causis cogniti, atq; imprimis probati: ut mihi non solum præconium, quod, cum in Sigæum venisset, Alexander ab Homero Achilli tributum esse dixit, sed etiam grave testimonium impertitum clari

hominis magniq; videatur. Placet enim Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari se lætatur, sed addit etiam, à laudato viro. Quod si à te non impetro, hoc est, si qua te res impedierit (neq; enim fas esse arbitror, quidquam me rogantē abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt; scribam ipse de me, multorum tamen exemplo & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia: & verecundius ipsi de sese scribant necesse est, si quid est laudandum, & prætereant, si quid forte reprehendendum est. Accedit etiam ut minor sit fides, minor autoritas, multi deniq; reprehendant, & dicant verecundiores esse præcones ludorum gymnycorum, qui, cum cæteris coronas imposuerint victoribus, eorumq; nomina magna voce pronunciant, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconē adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent.

Hæc nos vitare cupimus, &, si recipis causā nostrā, vitabimus: idq; ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atq; eventus literis mandaturum, à te id nunc tantopore, & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus, & ut cæteri, vi-
ven-

ventibus nobis, ex libris tuis nos cognoscant, & nosmetipsi vivi gloriosa nostra perfruiamur. Illis de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium: sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non cessabis, & ea quæ habes instituta, perpolies, nosq; diliges. Vale.

XXV. M. T. C. L. LUCCEIO

S. D.

Quamquam ipsa consolatio literarum tuarum mihi gratissima est, (declarat enim summam benevolentiam conjunctam pari prudentia) tamen illum fructum ex iis literis vel maximum cepi, quod te præclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum armatumq; cognovi. Quam quidem laudem sapientiæ statuo esse maximam, Non aliunde pendere, nec extrinsecus aut bene aut male vivendi suspensas habere rationes. Quæ cogitatio cum mihi nō omnino excidisset (etenim penitus infederat) vi tamen tempestatum & concursu calamitatum erat aliquantum labe factata atque convulsa: cui te opitulari & video, & id fecisse etiam proximis literis, multumq; profecisse, sentio. Itaq; hoc sæpius dicendum, tibi que non significandum solum, sed etiam declarandum, arbitror, nihil mihi esse potuisse tuis litteris gratius.

D. 4

Ad

Ad consolandum autem cum illa valent, quæ eleganter copioseque collegisti, tum nihil plus quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perspexi, quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortiozem me puto, quam te ipsum præceptorem fortitudinis, quod tu mihi videris spem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora. casus enim gladiatorii, similitudinesque eæ, tum rationes in ea disputatione à te collectæ, vetabant me reipub. penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiozem te esse, cum aliquid speres; alterum mirum, spe ulla teneri. Quid est enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque; omne esse facere? circumspecte omnia membra reipub. quæ notissima sunt tibi: nullum reperiesset profecto, quod non fractum debilitatumve sit. Quæ persequerer, si aut melius ea viderem quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore. quanquam tuis monitis præceptisque omnis est abjiciendus dolor. Ergo & domestica feremus, ut censes, & publica paulo etiam fortius fortasse quam tu ipse qui percipis. te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem erimus etiam in omni desperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris & præcipis. Das enim mihi jocundas recordationes conscientie nostræ, rerumque earum, quas te in primis

The fool hath said in his heart that he will
But he will certainly find a good

primis autore, gessimus. præstitimus enim patriæ non minus certe quam debuimus : plus profecto quam est ab animo cuiusquâ aut consilio hominis postulatum. Ignosces mihi de meipso aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos levare ægritudine voluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis & angoribus abducam, transferamq; animum ad ea, quibus secundæ res ornantur, adversæ adjuvantur. tecumq; & ero tantum, quantum patietur utriusq; ætas & valetudo, & si esse una minus poterimus quam volumus, animorum tamen conjunctione, iisdem studiis ita fruemur, ut nunquam non una esse videamur. Vale.

XXVI. L. LUCCEIUS. Q. F. S. D.
M. T. CICERONI M. F.

SI vales, bene est: ego valeo, sicut soleo, paululo tamen etiam deterius quam soleo. Te requisivi sæpius, ut viderem. Romæ quia postea non fuisti quam à me discesseras, miratus sum: quod item nunc miror. non habeo certum quæ te res hinc maxime retrahât. Si solitudine delectare, cum scribas, & aliquid agas eorum quorum consuesti, gaudeo, neque reprehendo tuum consilium. nam nihil isto potest esse jocundius, non modo miseris his temporibus & luctuosis, sed etiam tranquillis

& optatis, præsertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requierem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui semper aliquid ex se promat, quod alios delectet, te ipsum laudibus illustret. Sin autem, sicut hic dum eras, & lacrymis & tristitiæ te tradidisti, doleo, quia doles & angere: nec possum te (si concedis, quod sentimus, ut liberius dicamus) non accusare. quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicis? tu non intelliges te querelis, quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari sollicitudines, quas elevare tua te prudentia postulat? Quod si non possumus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus, & ro-mundo, si quid nostra causa vis, ut istis te golestiis laxes, & ad convictum nostrum redeas, & ad consuetudinem vel nostram communem, vel tuam solius ac propriam. Cupio non obrundere te, si non delectare nostro studio: cupio deterrere ne perman-eas in incepto: cum duæ resistæ contra-riæ me conturbent; ex quibus aut in altera mihi velim, si potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

XXVII. M. T. CICERO L. LUCCEIO
Q. F. S. D.

Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in iis literis, quas à te proxi-

proxime accepi; non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus & optatus: dicerem, jocundus, nisi id verbum in omne tempus perdidissem, neque ob eam unam causam quam tu suspicaris, & in qua me, lenissimis & amantissimis verbis utens, re graviter accusas, sed quod illius tanti vulneris quæ remedia esse debebant, ea nulla sunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi sunt? habuimus enim fere communes: quorum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere possem, equidem & maxime vellem. vetustas est, amor, consuetudo, studia paria. quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni; possumusne igitur esse una? nec mehercule intelligo quid impediat: sed certe adhuc non fuimus, cum essemus vicini in Tusculano, in Puteolano. nam, quid dicam in urbe? in qua cum forum commune sit, vicinitas non requiritur. Sed casu nescio quo in ea tempora nostra ætas incidit, ut cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat esse perfrugium spoliato & domesticis & forensibus ornamentis atq; solatiis? Literæ, credo, quibus utor assidue. quid enim aliud facere possum? Sed nescio quo modo ipsæ excludere me à portu & perfrugio videntur, & quasi exprobrare quod in ea vita maneam, in qua nihil insit nisi propagatio miserrimi

mi temporis. Hic tu ea me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit, summum sit odium temporum, hominum, fori, curiæ: itaq; sic litteris utor, in quibus consumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, sed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quod si id egissemus ego atq; tu, (quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos metus) omne tempus una fuissemus, neq; me valetudo tua offenderet, neq; te mœror meus. Quod, quantum fieri poterit, consequamur. quid enim est utriq; nostrum aptius? Prope diem te igitur videbo. Vale.

XXVIII. M. T. C. TITIO S. D.

ET si unus ex omnibus minime sum ad te consolandum accommodatus, quod tantum ex tuis molestiis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem; tamen cum longius à summi luctus acerbitate meus abesset dolor, quam tuus, statui nostræ necessitudinis esse, meaq; in te benevolentiae, non tacere tanto in tuo mœrore tam diu, sed adhibere aliquam modicam consolationem, quæ levare dolorem tuum posset, si minus senare potuisset. Est autem consolatio pervulgata quidem illa maxime, quam semper in ore atq; in animo habere debemus, Homines nos ut esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus fortunæ relis proposita sit vita nostra: neq; esse recusandum, quo minus

ea, qua nati sumus, conditione vivamus: ne-
vetamen graviter eos casus feramus, quos
nullo consilio vitare possumus: eventisq;
aliorum memoria repetendis, nihil accidisse
nobis novi cogitemus. Neq; hæ, neq; cæ-
teræ consolationes, quæ sunt à sapientissi-
mis viris usurpatae, memoriæq; & litteris
proditæ, tantum videntur proficere debere,
quantum status ipse nostræ civitatis, & hæc
perturbatio temporum peditorum: cum
beatissimi sint, qui liberos non susceperunt;
minus autem miseri, qui his temporibus
amiserunt, quam si eisdem bona aut deni-
que aliqua repub. perdidissent. Quod si tu-
um te desiderium movet, aut si tuarum re-
rum cogitatione mœres: non facile exha-
riri tibi istum dolorem posse universum
puto. Sin illa te res cruciat, (quæ magis
amoris est) ut eorum qui occiderunt, mi-
serias lugeas: ut ea non dicam quæ sæpi-
sime & legi & audivi, Nihil mali esse in
morte, in qua si resideat sensus, immorta-
litas illa potius quam mors ducenda sit;
sin sit amissus, nulla videri miseria debeat
quæ non sentiatur: hoc tamen non dubi-
tans confirmare possum, ea misceri, parari,
impendere reipub. quæ qui reliquerit, nul-
lo modo mihi quidem duceptus esse vide-
atur. Quid est enim jam non modo pudori,
probitati, virtuti, rectis studiis, bonis arti-
bus, sed omnino libertati ac saluti, loci non
meher-

mehercule quenquam audivi hoc gravissimo & pestilentissimo anno adolescentulū aut puerum mortuum, qui mihi non à diis immortalibus ereptus ex his miseriis, atq; ex iniquissima conditione vitæ videretur. Quare si tibi unum hoc detrahi potest, nequid iis, quos amasti, mali putes contigisse; per multum erit ex mœrore tuo diminutū. relinquetur enim simplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, sed ad teipsum proprie referetur. in qua non est jam gravitatis ac sapientiæ tuæ, quam tu à puero præstitisti, ferre immoderatus casum incommodorum tuorū, qui sit ab eorum quos dilexeris miseria malog; sejunctus. Etenim eum semper te & privatis in rebus & publicis præstitisti, tuenda tibi ut sit gravitas, & constantiæ serviendum. Nam, quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos præripere consilio prudentiaq; debemus. Etenim si nulla unquam fuit, liberis amissis, tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit; certe nos, quod est dies allatura, id consilio anteferre debemus: neq; expectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possimus. His ego literis siquid profecissem, existimabam optandum quiddam me esse affecutum: sin minus forte valuisent, officio tamen esse functum benevolentissimi
atque

atq; amicissimi:quem me tibi & fuisse semper existimes velim, & futurum esse confidas. Vale.

XXIX. M. T. C. T. FABIO S. D.

ET si egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum, propterea quod nullam rem gravius jamdiu tuli, quam incommodum tuum : tamen te magnopere non hortor solum, sed etiam pro amore nostro rogo atq; oro, te colligas virumq; præbeas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati sumus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abstulit : propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi ; amisisti, quod plurimi homines nobilissimi. Ea deniq; videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quâ levissima pœna ab hac repub. discesserit. Tu vero qui & fortunas & liberos habeas, & nos cæterosq; necessitudine & benevolentia tecum conjunctissimos, quiq; magnam facultatē sis habiturus nobiscum & cum omnibus tuis vivendi, & cum unum sit judicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una sententia, eaq; dubia, potentiæ alicujus condonatum existimeretur : omnibus his de causis debes istam molestiam quâ levissime ferre. Meus animus erit in te liberosq; tuos semper, quem tu esse vis, & qui esse debet. Vale.

XXX. M. T. C.

XXX. M. T. C. L. MESSINIO
S. D.

GRatæ mihi tuæ literæ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiam sine literis arbitrabar, videndi mei te summa cupiditate affectum esse. Quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedā. Nam tecum esse, ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut vehementer velim. Etenim cum esset major & virorum & civium bonorum, & jocundorum hominum, & amantium mei, copia, tamen erat nemo, quicum essem libentius quam tecum; & pauci, quibuscum æq; libenter: hoc vero tempore, cum alii interierint, alii absint, alii mutati voluntate sint, unum medium fidius tecum diem libentius posuerim, quam hoc omne tempus cum plerisque eorum, quibuscum vivo necessario. Noli enim existimare, mihi non solitudinem jocundiorē esse, (qua tamen ipsa uti non licet) quam sermones eorum qui frequentant domum meam, excepto uno aut ad summum altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo, litterulis nostris, præterea etiam conscientia consiliorum meorum. Ego enim is sum (quemadmodum tu facillime potes existimare) qui nihil unquam mea potius, quam meorum civium causa facerim: cui nisi invidisset is, quem tu nunquam:

numquam amasti (me enim amabas) & ipse beatus esset, & omnes boni. Ego sum is qui nullius vim plus valere volui, quam honestum otium. idemque cum illa ipsa arina, quæ semper timueram, plus posse sensi quàm illum consensum bonorum, quem ego idē effeceram, quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiorē pugnare. Sed & hæc & multa alia coram brevi tempore licebit. neq; me tamen ulla res alia Romæ tenet, nisi expectatio rerum Africanarum. videtur enī mihi res in propinquum adducta discrimen. Puto autem mea nonnihil interesse, quamquam id ipsum quid intersit, non sane intelligo: veruntamen, quicquid illinc nunciatum sit, non longe abesse à consiliis amicorum. est enī res ipsa jam in eum locum adducta, ut, quanquam multum intersit inter eorum causas qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putē. Sed plane animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum: quem etiam superiores tuæ litteræ confirmarunt; quibus intellexi, quam fortiter injuriam ferres: juvitque me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuisse. Verum enim scribā teneriore mihi animo videbare, sicut omnes fere, qui, vita ingenua, in beata & libera civitate viximus. Sed ut illa secunda moderate

derate tulimus; sic hanc non solum adversam, sed etiam funditus everfam, fortunam fortiter ferre debemus; ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc, sic affecti, non modo contemnere audeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fruiere isto otio: tibi que persuade, Præter culpam ac peccatum, quo semper caruisti & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam brevi: si quid acciderit ut mutandum consilium sit, te certiozem faciam statim. Tu, ita fac cupidus mei videndi sis, ut isthinc te ne moveas tam infirma valetudine, nisi ex me prius quæsieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ & tranquillitati animi servias. Vale.

XXXI. M. T. C. A. TORQUATO
S. D.

ET si ea perturbatio est omnium rerum; ut suæ quemq; fortunæ maxime poeniteat, nemoque sit quid ubivis, quam ibi ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore bono viro Romæ esse miserrimum sit. Nam, etsi quocunque in loco quisque est, idem est ei
sensus,

sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum: tamen oculi augment dolorem, qui ea quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseriis cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angere necesse est: tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romæ non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum magna molestia tuos tuæque desideras: tamen illa quidem, quæ requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent; nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc iniustior quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. nec tamen is, ipse à quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem sejunctum sit ab omnium interitu; ab altera te ipsum nunquam timuisse, certo scio. Reliquum est ut te id ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reipub. cujus

cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio ulla possit vera reperiri, præter illam quæ tanta est, quantum in cujusque animo roboris est atque nervorum. Si enim bene sentire, recteque facere, satis est ad bene beateque vivendum: vereor ne eum qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis duces, patriam olim & liberos & fortunas reliquisse: sed quoddam nobis officium justum & pium & debitum reipub. nostræque dignitati videbatur: qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amantes, ut explorata nobis esset victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse: non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit quod fieri posse nunquā putarimus. Simus igitur ea mente, quā ratio & veritas præscribit, ut nihil in vita nobis præstandū præter culpam putemus, eaque cum careamus, omnia humana placate & moderate feramus. Atq; hæc eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamē ipsa virtus se sustentare posse videatur, Sed si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque status est futurus, carere non debes. Atq; hoc mihi scribenti veniebat in mentem, me eum esse, cujus tu desperationem accusare solitus es,

ses, quemque autoritate tua cunctantem & diffidentem excitare. Quô quidem tempore non ego causam nostram sed consilium improbaba. sero enī nos iis armis adversari videbam, quæ multo ante confirmata per nosmetipsos erant: dolebamq; pilis & gladiis, non consiliis neq; autoritatibus nostris, de jure publico disceptari. Neque ego ea quæ facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura: sed, quod & fieri posse, & exitiosum fore si evenisset, videbam, id ne accideret timebam: præsertim cum si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum quod evenit, exploratius possem promittere. iis enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt in aciem: usu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe quæso, quo me tum esse oportere censebas. Hæc eo scripsi, quod mihi nunc Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum sollicitum solere esse vehementius. quod facere non debes, nec dubitare quin aut aliqua repub. sis futurus qui esse debes; aut perdita, non afflictiore conditione quam cæteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes & suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in ea urbe es, ubi nata & alta est

est ratio ac moderatio vitæ : & habes Ser. Sulpitium, quem semper unice dilexisti, qui te profecto & benevolentia & sapientia consolatur. cuius si essemus auctoritatem & consilium secuti, togati potius potentiam, quam armati victoriam subiissemus. Sed hæc longiora fortasse fuerunt quam necesse fuit. illa quæ maiora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus quam tibi debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi huius belli casus eripuit. qui si autem hoc tempore intelligo. Sed quia Nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat nisi id quod agit, non possit navare aliquid & efficere : omne meum consilium, operam, studium, certe velim existimes tibi tuisq; liberis esse debitum. Vale.

XXXII. M. T. CICERO A. TOR-
QUATO S. D.

Superioribus literis, benevolentia magis adductus, quam quod res ita postularet, fui longior. Neq; enim confirmatione nostra egebat virtus tua : neq; erat ea mea causa atq; fortuna, ut, cui omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. Sive enim tum nihil opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est : sive tum opus fuit, illud satis est, præsertim cum accesserit nihil novi.

vi. Nam, etsi quotidie aliquid audimus earum rerum quas ad te perferri existimo : summa tamen eadem est, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea quæ oculis cernimus. Nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest : tamen & belli exitum video, & si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idq; cum optime perspexi, tale video, nihil ut mali videatur esse futurū, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere ut non sit vivendum, miserrimum est : mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura & ornatiora parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, Etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse quam quemvis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. alteri dimicant; alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis : illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor, nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa : & si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus γλαῦκ' ἤς 'Αδελφας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia, maximæ
curæ

curæ sunt, & dum vivam erunt. Vale.

XXXIII. M. T. C. A. TORQUA-
TO S. D.

Novi, quod ad te scriberem, nihil erat: & tamē, si quid esset, sciebam te à tuis certiorē fieri solere. de futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum conjectura possis propius accedere, cum res esse ejusmodi, cujus exitus provideri possit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum fore: (etsi id ipsum nonnullis videatur secus) equidem, cum hæc scribebam, aliquid jam actum putabam, non quod ego certo scirem, sed quod non difficilis erat conjectura. Nam cum omnis belli Mars communis, & cum semper incerti exitus præliorum sunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copię, ita paratæ ad depugnandum esse dicuntur, ut, utercunque vicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magis magisq; opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter victorias non multum interfuturum. alteros propemodum jam sumus experti: de altero, nemo est quin cogitet quam sit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem consolando levare debebam, fateor me communium malorum consolationem

tionem nullam invenire præter illam, quæ tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quaque ego quotidie magis utor, Conscientiam rectæ voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum, necesse ullum magnum malum præter culpam. à qua quando tantum absumus, ut etiam optime senserimus, eventusq; magis nostri consilii, quam consilium reprehendatur; & quando præstitimus, quod debuimus: moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tantum non sumo, ut te consolet de communibus miseriis, quæ & ad consolandum majoris ingenii, & ad ferendum singularis virtutis indigent. Illud cuivis facile est docere, cur præcipue tu dolore nihil debeas; ejus enim qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non est mihi dubia de tua salute sententia: de aliis autem non arbitror te expectare quid sentiam. Reliquum est ut te angat, quod absis à tuis tamdiu. res molesta, præsertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festivius. Sed ut antea ad te scripsi, tempus est hujusmodi, ut suam quisq; conditionem miserrimam putet, & ubi quisq; sit, ibi esse minime velit. Equidem, nos quod Romæ sumus, miserrimum esse duco, non solum quod in omnibus malis acerbius est videre quam audire, sed etiam quod ad omnes casus subitorum periculorum magis objecti sumus,

E. quam

quam si abessemus. etsi meipsum consolatorē tuum non tantum litteræ, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meministi, in quo prima illa consolatio est, vidisse me plus quam ceteros, cum cupiebam quamvis iniqua conditione pacē Quod etsi casu, non divinatione mea, factum est, tamē hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationē commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea repub. avellar, qua carendum esse dolcē, præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam ætas & acta jam vita, quæ cum cursu suo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vī timere, quo nos jam natura ipsa pæne perduxerit. Postremo, is vir, vel etiam ii viri, hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur, eandē fortunā si res cogat, recusare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in illo ipso quod timetur, desino : præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed hæc satis multa, vel plura potius quam necesse fuit; facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistolas. Servium discessisse Athenis molleste tuli. non enim dubito quin magnæ tibi

tibi levationi sit solitus esse quotidianus congressus & sermo cum familiarissimæ hominis, tum optimi & prudentissimi viri. Tu velim te, ut debes & soles, tua virtute sustentare. Ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque curabo. quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non assequar. Vale.

XXXIV. M. T. CICERO CÆCINÆ

S. D.

VEREOR ne desideres officium meum, quod tibi pro nostra & meritorum multorum & studiorum & partium conjunctione deesse non debet: sed tamen vereor ne litterarum à me officium requiras: quas tibi & jam pridem & sæpe misissem, nisi quotidie melius expectans, gratulationem quam confirmationem animi tui, complecti litteris maluissem. Nunc autem, ut spero, brevi gratulabimur: itaq; in aliud tempus id argumentum epistolæ differo. His autem litteris animum tuum, quem minime imbecillum esse & audio & spero, etsi non sapientissimi, at amicissimi hominis, auctoritate confirmandum etiam atq; etiam puto; nec iis quidem verbis, quibus te consoler ut afflictum & jam omni spe salutis orbatum, sed ut eum, de cujus incolumitate non plus dubitem quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex repub. expul-

lissent ii, qui illam cadere posse, stante me, non putarant: memini me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioso & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quædam Etruscæ disciplinæ, quam à patre, nobilissimo atq; optimo viro, acceperas, non fefellit: nec nos quidem nostra divinatio faller, quam tum sapientissimorum virorum monumentis atq; præceptis, plurimoq; , ut tu scis, doctrinæ studio, tum magno etiam usu tractandæ republicæ, magnaq; nostrorum temporum varietate consecuti sumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obscuris rebus tamq; perturbatis unquam omnino fefellit. Dicerem, quæ antea futura dixissem, ni vererer ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi sunt testes, me & initio, ne conjungeret se cum Cæsare, monuisse Pompejum, & postea, ne se jungeret. conjunctione frangi senatus opes, disjunctione civile bellum excitari videbam. Atqui utebar familiarissime Cæsare, Pompejum faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompejo, tum salutare utriq;. Quæ præterea præviderim, prætereo. nolo enim hunc de me optime meritum existimare, ea me suasisse Pompejo, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga & princeps, sed tantas opes quantas nunc habet,
non

non haberet. Eundem in Hispaniam censui. quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis, non tam pugnavi ut liceret, quam ut, quando ipso consule pugnante, populus iusserat, haberetur. Causa belli orta est: quid ego prætermisi aut monitorum aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferrem? Victa est autoritas mea non tam à Pompejo, (nam is movebatur) quam ab iis qui duce Pompejo freti, peropportunam & rebus domesticis & cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me quoad potui. sed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus sum deesse Pompeji saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaq; vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaræus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. Quo in bello nihil adversi accidit non prædicente me. Quare, quando (ut augures & astrologi solent) ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurii & divinationis meæ, debet habere fidem nostra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec è cantu sinistro oscinis, (ut in nostra disciplina est) nec è tripudiis solistimis, aut somniis, tibi

auguror: sed habeo alia signa quæ observem; quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent vel obscuritatis vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum signa duplici quadam via: quarum alteram duco è Cæsare ipso, alteram è temporum civilium natura atq; ratione. In Cæsare hæc sunt: mitis clemensq; natura, qualis exprimitur præclare illo libro querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus, quale est tuum, delectatur. Præterea cedit multorum justis & officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus. In quo vehementer eum consentiens Etruria movebit, Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat se, sustinere causas posse multorum, si tibi, cui justius videtur irasci posse, concesserit. Quæ est igitur (inquies) spes ab irato? Ex eodem fonte se hausurum intelligit laudes suas, è quo sit leviter aspersus. Postremo, homo est valde acutus & multum providens: intelligit te, hominem in parte Italiæ minime contemnenda facile omnium nobilissimum, & in communi repub. cuius summo tui ætatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Rom. parem, non posse prohiberi à repub. diutius. Nolet hoc temporis potius esse aliquando beneficium, quam jam suum. Dixi de Cæsare: nunc dicam de temporum rerumq; natura. Nemo est tam inimicus ei
causæ,

causæ, quam Pompejus, animatus melius quam paratus, susceperat, qui nos malos cives dicere aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo gravitatem & justitiam & sapientiam Cæsaris, nunquam nisi honorificentissime Pompejum appellat. At in ejus personam multa fecit asperius. Armorum ista & victoriæ sunt facta, non Cæsaris. At nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legavit: Brutum Galliæ præfecit, Sulpitium Græciæ: Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur hæc spectant? rerum hoc natura & civilium temporum non patietur: nec manens nec mutata ratio feret; primum ut non in causa pari eadem sit & conditio & fortuna omnium; deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nulla ignominia notati, non revertantur, in quam tot, nefariorum scelerum condemnati, reverterunt. Habes augurium meum, quo, si quid addubitarem, non potius uterer, quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem, te, si explorata victoria arma sumpsisse pro repub. (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin propter incertos exitus eventusq; bellorum posse accidere ut vinceremur, putasses, non debere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi consci-

entia tui facti, quantæ delectationi in rebus
adversis literæ esse deberent. Commemora-
rem non solum veterum, sed horum etiam
recentium vel ducum vel comitum tuorum
gravissimos casus. etiam externos multos
claros viros nominarem. Levat enim dolo-
rem communis quasi legis & humanæ con-
ditionis recordatio. Exponerem etiam, que-
madmodum hic, & quanta in turba quan-
taq; in confusione rerum omnium, vivere-
mus, necesse est enim minore desiderio per-
dita repub. carere, quam bona. Sed hoc ge-
nere nihil opus est. incolumem te cito, ut
spero, vel potius ut perspicio, videbimus.
Interea tibi absenti, & huic, qui adest, ima-
gini animi & corporis tui, constantissimo
atq; optimo filio tuo studium, officium, ope-
ram, laborem meum, jampridem & pollici-
tus sum, & detuli nunc hoc amplius, quod
me amicissime quotidie magis Cæsar am-
plectitur, familiares quidem ejus sicuti
neminem. apud quem quicquid valebo
vel autoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu
cura ut cum firmitudine te animi, tum
etiam spe optima, sustentens. Vale.

XXXV. CÆCINA CICERONI S. D.

Quod tibi non tam celeriter liber est red-
ditus, ignosce timori nostro, & misere-
re temporis. Filius, ut audio, pertimuit (ne-
que injuria) si liber exisset, quando non tam
interest quo animo scribatur, quam quo ac-
cipi-

cipiatur, ne ea res inepte mihi noceret; cum præsertim adhuc styli pœnas dem. Qua quidem in re singulari sum fatus: nam cum mendum scripturæ litura tollatur, stultitia fama multetur; meus error exilio corrigitur: cuius summa criminis est, quod armatus adversario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota victoriæ suæ fecerit: nemo quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quamprimum Cæsar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est: si scit & persuasus est, quid irascitur ei qui aliquid scripsit contra suam voluntatem, cum ignoret omnibus qui multa deos venerati sint contra ejus salutem? Sed, ut eodem revertar, causa hæc fuit timoris: Scripsi de te parce mediufidius & timide, non revocans me ipse, sed pæne refugiens. Genus autem hoc scripturæ non modo liberum, sed incitatum atq; elatum esse debere, quis ignorat? solum existimatur esse, alteri maledicere; tamen cavendum est ne in petulantiam incidas: impeditum, seipsum laudare, ne vitium arrogantiae subsequatur: solum vero liberum, alterum laudare; de quo quicquid detrahas, necesse est aut infirmitati aut invidiæ assignetur. Ac nescio an tibi gratus opportuniusq; acciderit. nam quod præstare non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quam parcissime facere. sed tamen ego me quidem

dem sustinui: multa minui, multa sustuli ; complura ne posui quidē. Quemadmodum igitur scalarum gradus, si alios tollas, alios incidas, nonnullos male hærentes relinquas, ruinæ periculū struas, non ascensum pares: sic tot malis tum victum, tum fractum studium scribendi, quid dignum auribus aut probabile potest efferre ? Cum vero ad ipsius Cæsaris nomen veni, toto corpore contremisco, non pœnæ metu, sed ipsius iudicii. totum enim Cæsarem non novi. Quem putas animum esse, ubi secum loquitur ? hoc probabit: hoc verbum suspiciosum est. Quid si muto? at vereor ne pejus sit. Age verò laudo aliquem. num offendo ? cum porro non offendam, quid si non vult ? Armati stylum persequitur, victi & nondum restituti quid facies ? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo cavestibi per Brutum, & ad excusationem socium quæris. Ubi hoc tu omnium patronus facias, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, sentire oportet ? In hac igitur calumnia timoris, & cæcæ suspicionis tormento, cum plurima ad alieni sensus conjecturam, non ad suum iudicium scribantur, quā difficile sit evadere, si minus expertus es (quod te ad omnia summum atq; excellens armavit ingenium) nos sentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret: aut ea conditione daret, si reciperes te correcturum: hoc est,

est, si totum alium faceres. De Asiatico itinere, quanquā summa me necessitas premebat, ut imperasti feci. Te pro me quid horter? Vides tempus venisse quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicero, quod filium meum exspectes. adolescens est; omnia excogitare, vel studio, vel ætate, vel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est, tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæsar, tenes, à te omnia profiscantur, & per te ad exitum perducantur necesse est. apud ipsum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum si tibi persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris ut facias (quanquam id magnum & amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies: nisi forte aut in miseria nimis stulte, aut in amicitia nimis imprudenter tibi onus impono Sed utriq; rei excusationem tuæ vitæ consuetudo dat. nam quod ita consuevistī pro amicis laborare, non jam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit; peto à te ne exeat: aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

XXXVI. M. T. C. THORANIO S. D.

ET si cum hæc ad te scriberem, aut appropinquare exitus hujus calamitosissimi belli, aut jam aliquid actum & confectū videbatur: tamen quotidie commemorabam,

te

te unum in tanto exercitu mihi fuisse assensorem, & me tibi; solosq; nos vidisse quantum esset in eo bello mali, in quo, spe pacis exclusa, ipsa victoria futura esset acerbissima, quæ aut interitum allatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, servitutem. Itaq; ego, quem tum fortes illi viri & sapientes Domitii & Lentuli, timidum esse dicebant (& eram plane: timebam enim ne evenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus sum. Cum ali- quid videbatur caveri posse, tum id negligi dolebam: nunc vero everfis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quicquid evenierit, ferre moderate: præsertim cum omnium rerum mors sit extremum; & mihi sim conscius, me, quoad licuerit, dignitati reip. consuluisse, & hac amissa, salutem retinere voluisse. Hæc scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui conjunctissima fuisti mecum & sententia & voluntate, eadem cogitares. Magna enim consolatio est, cum recordere, etiam si fecus acciderit, te tamen recte vereq; sensitse. Atq; utinam liceat aliquando aliquo reip. statu nos frui, interq; nos conferre sollicitudines nostras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura quæ facta sunt. De tuis rebus nihil esse quod timeas, præter universæ reipublicæ interitum, tibi confirmo.

De

De me autem sic velim iudices, quantum ego possim, me tibi, salutis tuæ, liberisque tuis summo cum studio præsto semper futurum. Vale.

XXXVII. M. T. C. M. MARIO S. D.

SI te dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires: fortunæ magis tribuo quam sapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ cæteri mirantur, contemnenda duxisti, & cum per valetudinem posses, venire tamen noluisti: utrumq; lætor, & sine dolore corporis te fuisse, & animo valuisse, cum ea quæ sine causa mirantur alii, neglexeris: modo ut tibi constiterit fructus otii tui; quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amœnitate pæne solus relictus. Neque tamē dubito quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti, & patefecisti Seianum, per eos dies matutina tempora lectiunculis consumpseris: cum illi interea qui te isthic reliquerunt, spectarent communes mimos semisomni. Reliquas vero partes diei tu consumebas iis delectationibus, quas tibi ipsi ad arbitrium tuum compararas, nobis autem erant ea perpetienda quæ scilicet P. Mæcius probavisset. Omnino, si quæris, ludi apparatissimi, sed non tui stomachi. conjecturā enim facio de meo. Nam primum honoris causa in scenam redierant

rant ii, quos ego honoris causa de scena de-
cessisse arbitrabar. deliciae vero tuae noster
Æsopus ejusmodi fuit, ut ei desinere per
omnes homines liceret. is jurare cum cœ-
pisset, vox eum defecit in illo loco, Si sciens
fallo. Quid tibi ego alia narrem? nostri
enim reliquos ludos. Quid? ne id quidem
leporis habuerunt, quod solent mediocres
ludi. apparatus enim spectatio tollebat
omnem hilaritatem. quo quidem apparatu
non dubito quin animo æquissimo carueris.
Quid enim delectationis habent sexcenti
muli in Clytemnestra? aut in Equo Trojano
craterarum tria millia? aut armatura varia
peditatus & equitatus, ut in aliqua pugna?
quæ popularem admirationem habuerunt,
delectationem tibi nullam attulissent. Quod
si tu per eos dies operam dedisti Protogeni
tuo: dummodo is tibi quidvis potius quam
orationes meas legerit; næ tu haud paulo
plus quam quisquam nostrum, delectationis
habuisti. Nō enim te puto Græcos aut Oscos
ludos desiderasse, præsertim cum Oscos lu-
dos vel in senatu nostro spectare possis, Græ-
cos vero ita non ames, ut ne ad villam qui-
dem tuam via Græca ire soleas. Nam quid
ego te athletas putem desiderare, qui gla-
diatores contempseris? in quibus ipse Pom-
pejus confitetur se & operam & oleum per-
didisse. Reliquæ sunt venationes, binæ per
dies quinq; magnificæ, nemo negat: sed quæ
potest

potest esse homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? Quæ tamen si videnda sunt, sæpe vidisti: neque nos, qui hæc spectavimus, quicquam novi vidimus. Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla existit: quin etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio ejusmodi, esse quandam illi belluæ cum genere humano societatem. His ego tamen diebus, ludis scenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, sed liber omnino fuisse, dirupi pæne me in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quod si tam facilem populum haberem quam Æsopus habuit, libenter mehercule artem desinerem; tecumque & cum similibus nostri viverem. Nam me cum antea tædebat, cum & ætas & ambitio hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere: tum vero hoc tempore vita nulla est. neque enim fructum ullum laboris exspecto: & cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum qui bene meriti sunt defendere. Itaque quæro causas omnes aliquando vivendi arbitrato meo: teque, & istam rationem otii tui, & laudo vehementer & proba: quodque nos minus intervīs, hoc fero animo æquicare. quod si Romæ esses,
tamen

tamen neque nos lepore tuo, neque te, si quis est in me, meo frui liceret, propter molestissimas occupationes meas : quibus si me relaxaro (nam ut plane exsolvam, non postulo) te ipsum quidem, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto quid sit humaniter vivere. Tu modo istam imbecillitatem valetudinis tuæ sustenta & tuere, ut facias, ut nostras villas obire, & mecum nostra simul lecticula concurrere possis. Hæc ad te pluribus verbis scripsi quam soleo, non otii abundantia, sed amoris erga te : quod me quadam epistola subinvitaras, si memoria tenes, ut ad te aliquid ejusmodi scriberẽ, quo minus te prætermisissẽ ludos pœniteret. Quod si affectus sum, gaudeo ; sin minus, hoc me tamen consolor, quod posthac ad ludos venies, nosque vides, neque in epistolis relinques meis spem aliquam delectationis tuæ. Vale.

XXXVIII. M. T. C. MARIO S. D.

Persæpe mihi cogitanti de communibus miseriis, in quibus tot annos versamur, & (ut video) versabimur. solet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una: quinetiam ipsum diem memoria teneo. Nam ad III. idus Majas, Lentulo & Marcello coss. cum in Pompejanum vesperi venissem, tu mihi sollicito animo præsto

præsto fuisti. Sollicitum autem te habebat cogitatio tum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare ne officio deessem: si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidisti profecto me quoq; ita conturbatum. ut non explicarem quid esset optimum factu. pudori tamen malui famæque cedere, quam salutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi quo veneram: primum neq; magnas copias, neq; bellicosas: deinde, extra ducem paucosq; præterea, (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem maximum autem æs alienum amplissimorum virorum. quid quæris? nihil boni præter causam. Quæ cum vidissem, desperans victoriam, primum cœpi suadere pacem, cujus fueram semper autor: deinde, cum ab ea sententia Pompejus valde abhorreret, suadere institui ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, & in ea sententia videbatur fore, & fuisset fortasse, nisi quadam ex pugna cœpisset suis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille summus, nullus imperator fuit. Signa tyrone & collectio exercitu cum legionibus robustissimis contulit: victus, turpissime, amissimis etiam castris,

castris, solus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci: nec putavi, cum integri pares non fuisset, fractos superiores fore. Discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas insidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut consciscenda mors voluntaria. Certe nihil fuit præterea, si te victori nolles aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis nihil tolerabilius exilio, præsertim innocenti, ubi nulla adjuncta est turpitudo: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil sit quod videre possis sine dolore. Ego cum meis si quicquam nunc cuiuspiam est) etiam in meis esse malui. quæ acciderunt, omnia dixi futura. Veni domum, non quod optima vivendi conditio esset, sed tamen, si esset aliqua forma reipub. tanquam in patria ut essem; si nulla, tanquam in exilio. Mortem mihi cur consciscerem, causa nulla visa est: cur optarem, multa. vetus est enim, Ubi non sis qui fueris, non esse cur velis vivere. Sed tamen, Vacare culpa magnum est solatium. præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te scripsi verbosius,

ſus, & tibi moleſtus fui, quod te cum mei, tū reipub. cognovi amantiſſimum. Notum tibi omne conſilium meum eſſe volui, ut primum ſcires, me nunquam voluiſſe plus quenkam poſſe quam univerſam rep. poſtea autem quam alicujus culpa tantum valeret unus, ut ei obſiſti non poſſet, me voluiſſe pacem: amiſſo exercitu, & eo duce in quo ſpes fuerat uno, me voluiſſe etiam reliquis omnibus poſtquam non potuerim, mihi ipſi finem feciſſe belli: nunc autem, ſi hæc civitas eſt, civem eſſe me; ſi non, exſulem eſſe, non incommodiore loco quam ſi me Rhodum aut Mitylenas contuliſſem. Hæc tecum coram malueram: ſed, quia longius ſiebat, volui per litteras eadem, ut haberes quod diceres, ſi quando in vituperatores meos incidiſſes. Sunt enim qui, cum meus interitus nihil fuerit reipub. pro uturus, criminis loco putent eſſe quod vivam. Quibus ego certo ſcio non videri ſatis multos periſſe: qui ſi me audiſſent, quamvis iniqua pace, honeſte tamen viverent; armis enim inferiores, non cauſa, fuiſſent. Habes epistolam verbosiorē fortasſe quam velles. quod tibi ita videri putabo, niſi mihi longiorem remiſeris. Ego, ſi, quæ volo, expediero, brevi tempore te, ut ſpero, videbo. Vale.

XXXIX. DOLABELLA M. T. CIC-
CERONI S. D.

SI vales, gaudeo: & ipse valeo, & Tullia nostra recte valet. Terentia minus belle habuit: sed certum scio, jam convaluisse eam. præterea rectissime sunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in suspicionem tibi debui venire, partium causa potius, quam tua, tibi suadere ut te aut cum Cæsare nobiscumq; conjungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc, jam inclinata victoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tua de re tibi suadere videar, quod pie tacere non possum. Tu autem, mi Cicero, sic hæc accipies, ut, siue probabuntur tibi, siue non probabuntur, ab optimo certe animo ac deditissimo tibi & cogitata & scripta esse judices. Animadvertis Cn. Pompejum nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, nec etiam regum aut nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat esse tutum, & hoc etiam quod infimo cuiq; contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique. quod nescio an ulli unquã nostro acciderit imperatori. Quamobrem quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. sic enim facillime, quod tibi utilissimum erit
consi-

consilii capies. Illud autem à te peto, ut, si jam ille evitaverit hoc periculum, & se abdidit in classem, tu tuis rebus consulas, & aliquando tibi potius, quam cuivis, sis amicus. Satisfactum est jam à te vel officio, vel familiaritati; satisfactum etiam partibus, & ei reipub. quam tu probabas: reliquum est, ubi nunc est resp. ibi sumus, potius quam, dum illam veterem sequimur, sumus in nulla. Quare velim, mi jocundissime Cicero, si forte Pompejus, pulsus his quoq; locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. quod si eris factururus, velim mihi scribas: ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quæcunq; de tua dignitate ab imperitore erunt impetranda, qua est humanitate Cæsar, facillimū erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuæ quoq; fidei & humanitatis, curare ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me, & à te mihi litteras. Vale.

XL. M. T. C. DOLABELLÆ
SUO S. D.

VEl meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares, quam eo casu, quo sum gravissime afflictus: quem ferrem certe moderatius, si te haberem: nam & oratio tua prudens, & amor erga me singularis multum levaret

levaret. Sed quoniam brevi tempore, ut opinio nostra est, te sum visurus, ita me affectum offendes, ut multum à te possim juvari. non quo ita sim fractus, ut aut hominē me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendum putem: sed tamen hilaritas illa nostra, & suavitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnis est; firmitatem tamen & constantiam, si modo fuit aliquando in nobis, eandem cognosces quam reliquisti. Quod scribis, prælia te mea causa sustinere: non tam id laboro, ut, si qui mihi obtrecent, à te refutentur, quam intelligi cupio (quod certe intelligitur) me à te amari. quod ut facias, te etiam atq; etiam rogo: ignoscasq; brevitati mearum litterarum; nam & celeriter una futuros nos arbitror, & nondum satis confirmatus sum ad scribendum. Vale.

XLI. M. T. C. DOLABELLÆ
COS S. D.

ET si contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisq; ex ea magnam lætitiā voluptatemq; capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. Neminē conveni (convenio autem quotidie plurimos. sunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis causa in hæc loca convenient, præterea ex municipiis frequentes necessarii mei) quin omnes.

omnes, cum te summis laudibus ad cœlum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim se dubitare quin tu meis præceptis & consiliis obtemperans, præstantissimum te civem & singularem consulem præbeas. Quibus ego quanquam verissime possum respondere, te, quæ facias, tuo iudicio & tua sponte facere, nec cuiusquam egere consilio: tamen neq; plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis à meis consiliis profecta videatur; neq; valde nego; sum enim avidior etiam, quam satis est, gloriæ. Est tamen non alienum à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiundis Nestorem: mihi vero gloriosum, te juvenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ. L. quidem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quanquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen antequam me plane salutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium valerem, jam salvi esse possemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor & gratias ago: quem quidem, post te consulem, solum possumus vere consulem dicere. Deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum unquam, nihil reipub. salutarius. atq; hæc una vox omnium

nium est. A te autem peto ut me hanc quasi falsam hæreditatem alienæ gloriæ sinas cernere, meq; aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire pati. quanquam, mi Dolabella, (hæc enim jocatus sum,) libentius omnes meas, si modo sunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. nam cum te semper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuisti: tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil est enim (mihi crede) virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut scis, M. Brutum, propter ejus summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem atq; constantiam: tamen idibus Martiis tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi jam pridem cumulatam esse videbatur. Quis erat qui putaret, ad eum amorem quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc deniq; amare videar, antea dilexisse. Quare, quid est quod ego te hortor, ut dignitati & gloriæ servias? proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur? neminem habeo clariorem quàm te ipsum; te imitare oportet, tecum ipse certes. nec licet quidem tibi jam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria, grati-

gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis nō modo non invidiosa, sed etiam popularis esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuiq; gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenii atq; consilii. Legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius. ita pederentim & gradatim tum accessus à te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & civitatem metu: neq; solum ad tempus maximam utilitatē attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto intelligere debes in te positā esse remp. tibiq; non modo tuendos, sed etiam ornandos esse illos viros, à quibus initium libertatis profectum est. Sed his te rebus coram plura propediem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosq; conservas, fac ut diligentissime te ipsum, mi Dolabella, custodias. Vale.

XLII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

DUabus tuis epistolis respondebo: uni, quā triduo ante acceperam à Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi pergratam tibi esse curam meam valetudinis tuæ quam tibi perspectam esse gaudeo: sed (mihi crede) non perinde ut est reapse, ex lit-

teris perspicere potuisti. Nam cum à satis multis (non enim possum aliter dicere) & coli me videam, & diligere, nemo est illorum omnium mihi te jocundior. nam quod me amas, quod id & jampridem & constanter facias, est id quidem magnum, atq; haud scio an maximum, sed tibi commune cum multis: quod tu ipse tam amandus es, tamque dulcis, tamq; in omni genere jocundus, id est proprie tuum. Accedunt non Attici, sed falsiores quam illi Atticorum, Romani veteres atq; urbani sales. Ego autem (existimes licet quod lubet) mirifice capior facietis, maxime nostratibus, præsertim cum eas videam primum oblitae Latium cum in urbem nostram est infusa peregrinitas, nunc vero etiam bracchatis & transalpinis nationibus; ut nullum veteris leporis vestigium appareat. Itaque, te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, (vere ut dicam) Crassos quoq; & Lælios videre videor. Moriar, si præter te quenquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquæ & vernaculæ festivitatis agnoscere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuisse? Quod autem altera epistola purgas te non dissuasorem mihi emptionis Neapolitanæ fuisse, sed autorem commorationis urbanæ: neq; ego aliter accepi: intellexi

lexi tamen idem quod his intelligo litteris, non existimasse te, mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has nō omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora : quid simile ? ne mihi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab reipub. custodia. sedebamus enim in puppi, clavumq; tenebamus : nunc autem vix est in sentina locus. An minus multa S. C. futura putas, si ego sim Neapoli ? Romæ cum sum, & urgeo forum, S. C. scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem, cum in mentem venit, ponor ad scribendum : & ante audio S. C. in Armeniam & Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. Atq; hoc nolim me joculari putes. nam mihi scito jam à regibus ultimis allatas esse litteras, quibus mihi gratias agant quod se mea sententia reges appellaverim : quos ego non modo reges appellatos, sed omnino natos nesciebā. Quid ergo est ? tamen quamdiu hic erit noster hic præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ : cum vero abierit, ad fungos me tuos conferam. Domum si habeo, in denos dies, singulos sumptuariæ legis conferam : sin minus invenero quod placeat, decrevi habitare apud te. scio enim me nihil gratius tibi facere posse. Domum Sullanam

desperabam jam, ut tibi proxime scripsi, sed tamen non abjeci. Tu, velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias. si enim nihil est in parietibus aut in tecto vitii, cætera mihi probabuntur. Vale.

XLIII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S.D.

DElectaverunt me literæ tuæ: in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendum incitavit, verentem ne Silius suo nuncio aliquid mihi sollicitudinis attulisset. de quo & tu mihi antea scripseras, bis quidem eodem exemplo; facile ut intelligerem te esse commotum: & ego tibi accurate rescripseram, ut, quoquomodo, in tali re atq; tempore aut liberarem te ista cura, aut certe levarem. Sed quando proximis quoq; literis ostendis, quantæ tibi curæ sit ea res: sic, mi Pæte, habeto, quicquid arte fieri potuerit, (non enim jam satis est consilio pugnare: artificium quoddam excogitandum est) sed tamen quicquid elaborari aut effici potuerit ad istorum benevolentiam conciliandam & colligendam, summo studio me consecutum esse, nec frustra ut arbitror. sic enim color, sic observor ab omnibus iis qui à Cæsare diliguntur, ut ab iis me amari putem. Nam, etsi non facile dijudicatur amor verus & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut, quasi aurum igne, & benevolentia fidelis pericula aliquo perspici possit; cætera sunt signa communia: sed

sed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereq; arbitrer diligere; quod & nostra fortuna ea est, & illorum, ut simulandi causa non sit. De illo autem quem pernes est omnis potestas, nihil video quod timeam, nisi quod omnia sunt incerta, cum à jure discessum est: nec præstari quicquam potest, quale futurum sit quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen ejus ipsius nulla re à me offensus est animus: est enim adhibita in ea re ipsa summa à nobis moderatio. ut enim olim arbitrabar esse meum, libere loqui cujus opera esset in civitate libertas; sic ea nunc amissa nihil loqui quod offendat aut illius, aut eorum qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si velim nonnullorum acute aut facete dictorum offensionem, fama ingenii mihi est abjicienda. quod si id possem, non recusarem. Sed tamen ipse Cæsar habet peracrem judicium, & ut Servius frater tuus (quem litteratissimum fuisse judicio) facile diceret, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aures notandis generibus poetarum, & consuetudine legendi: sic audio Cæsarem, cum volumina jam confecerit ἀποθεσύναν, si quid afferatur ad eum pro meo, quod meum non sit, rejicere solere. quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares, Incidunt autem in sermone vario

multa, quæ fortasse illis, cum dixi, nec illiterata nec insulsa esse videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur : ita enim ipse mandavit. sic fit ut, si quid præterea de me audiat, non audiendum puter. Quamobrem Oenomao tuo nihil utor : etsi posuisti joco versus Attianos. Sed quæ est invidia ? aut quid nunc mihi invideri potest ? Verum fac esse omnia. sic video philosophis placuisse, iis qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam. qua videor mihi dupliciter carere ; & quod ea senserim, quæ rectissima fuerunt ; & quod, cum viderem præfidii non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim : ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. Reliquum est ne quid stulte, ne quid temere dicam faciamve contra potentes. id quoque puto esse sapientis. Cætera vero, quid quisque me dixisse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii qui me assidue colunt & observant, præstare non possum. Ita fit ut & superiorum consiliorum conscientia & præsentis temporis moderatione me consolet, & illam Attii similitudinem non modo jam ad invidiam, sed ad fortunam transferam : quam existimo, levem & imbecillam, ab animo firmo & gravi, tanquam fluctum à saxo, frangi oportere. Etenim, cum plena sint monu-

monumenta Græcorum, quemadmodum sapientissimi viri regna tulerint vel Athenis vel Syracusis, cum fervientibus suis civitatibus, fuerint ipsi quodam modo liberi: ego me non put. m tueri meum statum sic posse, ut neq; offendam animum cujusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad jocationes tuas: quando tu, secundum Oenomaum Attii, non ut olim solebat, Attellanum, sed, ut nunc fit, mimum introduxi. Quem tu mihi pompilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? facilitate mea ista ferebantur antea: nunc mutata res est. Hirtium ego Dolabellam dicendi discipulos habeo, cœnandi magistros. puto enim te audisse, (si forte ad vos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud illos cœnitare. Tu autem quod mihi bonam copiam ejures, nihil est. tum enim cum rem augebas, questiunculis te faciebam attentiores: nunc, cum tam æquo animo bona perdas, non eo sis consilio, ut cum me hospitio recipias, æstimationem te aliquam putes accipere. Etiam hæc levior est plaga ab amico, quam à debitore. Nec tamen eas cœnas quæro ut magnæ reliquæ fiant. quod erit, magnificum sit & lautum. Memini te mihi Phamæ cœnam narrare. temporius fiat: cætera eodem modo. Quod si perseveras me ad matris tuæ cœnam vocare, feram id quo-

que. volo enim videre animum, qui mihi audeat ista, quæ scribis, apponere, aut etiam polypum Miniani Jovis similem. Crede mihi, non audebis. ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimesces. neq; est quod in promulsæ spei ponas aliquid; quam totam sustuli. solebam enim antea delectari oleis & lucanicis tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modo isto venire. Tu vero (volo enim abstergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquam redi. Ego tibi unum sumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cætera more nostro. superiora illa lusimus. De villa Seliciana & curasti diligenter, & scripsisti facetissime. Itaq; puto me prætermisurum. salis enim satis est, fannionum parum. Vale.

XLIV. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

Non tu homo ridiculus es, qui cum Balbus noster apud te fuerit, ex me quæras quid de istis municipiis & agris futurum putem? quasi aut ego quicquam sciā quod iste nesciat; aut si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire. Imo vero, si me amas, tu fac ut sciam quid de nobis futurum sit. habuisti enim in tua potestate, ex quo vel ex sobrio, vel certe ex ebrio, scire posses. Sed ego ista, mi Pæte, non quæro. primum quia de lucro prope jam quadriennium vivimus (si aut hoc lucrum est, aut hæc vita, superstitem reipub. vivere) deinde, quod scire quoq;

quoq; mihi videor quid futurum sit. fiet enim quodcumq; volent qui valebunt: valebunt autem semper arma. Nobis igitur satis esse debet, quicquid conceditur. hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum & Capenatem metiuntur. hic non longe abest à Tusculano. Nihil tamen timeo: fruor, dum licet; opto ut semper liceat. Si id minus contigerit, tamen quando ego, vir fortis, idemq; philosophus, vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cujus beneficio id consecutus sum. qui si cupiat esse remp. qualem fortasse & ille vult, & omnes optare debemus; quid faciat tamen non habet: ita se cum multis colligavit. Sed longius prodior. scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non modo me, qui consiliis non intersum, sed ne ipsum quidem principem scire quid futurum sit. Nos enim illi servimus, ipse temporibus. ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos quid ille cogitet, scire possumus. Hæc tibi antea non rescripsi, non quod cessator esse solem, præsertim in litteris: sed cum explorati nihil haberem, nec tibi sollicitudinem ex dubitatione mea, nec spem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare

difficillima, ferre quaecumq; erunt. Vale.

XLV. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

CUm essem otiosus in Tusculano, propterea quod discipulos obviam miseram, ut iidē me quam maxime conciliarent familiari suo, accepi tuas literas plenissimas suavitatis: ex quibus intellexi, probari tibi meum consilium, quod ut Dionysius tyrannus, cum Syracusis expulsus esset, Corinthi dicitur ludum aperuisse; sic ego, sublatis iudiciis, amisso regno forensi, ludum quasi habere cœperim. Quid quæris? me quoq; delectat consilium: multa enim consequor. primum, id quod maxime nunc opus est, munio me ad hæc tempora. id cuiusmodi sit, nescio: tantum video, nullius adhuc consilia me huic antepondere, nisi forte mori melius fuit. in lectulo, fateor; sed non accidit: in acie non fui. Cæteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, fœde perierunt: at Cato præclare. Jam isthuc quidem cum volumus licebit: demus modo operam ne tam necesse nobis sit, quam illi fuit, id quod agimus. Ergo hoc primum. sequitur illud • ipse melior fio, primum valetudine, quam, intermissis exercitationibus, amiseram: deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset. Extremum illud est, quod tu nescio an primum putes: plures.

plures jam pavones confeci, quam tu pullos columbinos. tu isthic te Atteriano jure delectato, ego me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es, & disce jam *πελερίῃ*, quæ quæris. etsi sus Minervam. Sed quando, ut video, æstimationes tuas vendere non potes, neq; ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum est. satius est hic cruditate, quam isthic fame. Video te bona perdidisse: spero idem isthuc familiares tuos. Actum igitur de te est, nisi provides. Potes multo isto quem tibi reliquum dices esse (quando cantherium comedisti) Romam pervehi. sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidascales, proxima: eam pulvinus sequetur. Vale.

XLVI. M. T. C. PAPIRIO
PÆTO S. D.

TAmen à malitia nō discedis: tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. hoc videris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere. Nescis me ab illo omnia expiscatum: recta enim à porta domum meam venisse. neq; hoc admiror quod non ad tuam potius: sed illud, quod nec ad suam. Ego autem tribus primis verbis. Quid noster Pætus? At ille adjurans, nusquam se unquā libentius. Hoc si verbis affecutus es, aures ad te afferam non minus elegantes:

si a

fin autem obsonio, peto à te ne pluris esse Balbos quam disertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit: sed si me expediero, ut in ista loca venire possim, non committam, ut te sero à me certio rem factum putes. Vale.

XLVII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO
S. D.

Dupliciter delectatus sum tuis litteris: & quod ipse risi, & quod te intellexi jam posse ridere. Me autem à te, ut scurram velitem, malis oneratum esse, non moleste tuli. Illud doleo, in ista loca venire me, ut constitueram, non potuisse. habuisses enim non hospitem, sed contubernalem. at quem virum? non eum quem tu solitus es promulsidae conficere. integram famem ad ovum affero: itaq; ad assum vitulinum opera perducitur. Illa mæa, quæ solebas ante laudare, ô hominem facilem! ô hospitem non gravem! abierunt. nam omnem nostram de repub. curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, commendationem causarum abjecimus: in Epicuri nos, adversarii nostri, castra coniecimus: nec tamen ad hanc insolentiam, sed ad illam tuam lautitiam; veterem, dico, cum in sumptum habebas: etsi nunquam plura prædia habuisti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res est, & qui jam aliquid intelligat, *ô quæ deus* autem ho-
mines

mines scis quā insolentes sint. de discendā tibi sunt sportellæ & artolagani tui. Nos jam ex areistantum habemus, ut Verrium taum, & Camillum (qua munditia homines! qua elegantia!) vocare sæpius audeamus. Sed vide audaciam: etiam Hirtio cœnam dedi, sine pavone tamen. in ea cœna cocus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Hæc igitur est nunc vita nostra. mane salutamus domi & bonos viros multos, sed tristes, & hos lætos victores: qui me quidem perofficiose & peramanter observant. Ubi salutatio defluxit, litteris me involvo: aut scribo, aut lego. Veniunt etiam qui me audiant, quasi doctum hominē, quia paulo sum quam ipsi doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patri iam eluxi jam & gravius & diutius quam ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut valeas: ne ego, te jacente, bona tua comedā. statui enī tibi ne ægroto quidē parcere. Vale.

XLVIII. M. T. C. PAPIRIO PÆ-
TO S. D.

AIn tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? Tum insanires, si consequi non posses: cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus est illud à Trabea, sed potius ἀπόρρητα meum. Veruntamen quid ego tibi videor in epistolis? nonne plebeio sermone
agere

agere tecum? nec enim semper eodē modo. Quid enim simile habet epistola aut iudicio, aut concioni? quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. Privatas causas, & eas tenues, agimus subtilius: capitibus, aut famæ, scilicet ornatius. epistolas vero quotidianis verbis texere solemus. Sed tamen, mi Pæte, qui tibi venit in mentem negare, Papirium quenquam unquam nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricii minorum gentium: quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui consul cum L. Sempronio Atratinio fuit, cum antea censor cum eodem fuisset, annis post R. C. CCCXII. sed tum Papirii dicebamini. Post hunc XIII. fuerunt, sella curuli, ante L. Papirium Crassum, qui primus Papirius est vocari desitus. Is dictator cum L. Papirio Cursore magistro equitum factus est, annis post R. C. CCCXV. & quadriennio post consul cum C. Duillio. Hunc secutus est Cursor, homo valde honoratus: deinde L. Masso ædilitius; inde multi Massones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. Deinde Carboes & Turdi insequuntur. Hi plebei fuerunt: quos contempnas censeo. Nam præter hunc Cn. Carbonem, quem Damasippus occidit, civis è repub. Carbonem, nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem, & ejus fratrem scurram: quid his improbius?

probius? De hoc amico meo, & Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Marcus, P. Flacco accusante condemnatus, fur magnus ex Sicilia. Cajus, accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur, Is, & tribunus plebis seditiosus, & P. Africano vim attulisse existimatus est. Hoc vero qui Lilybæi à Pompeio nostro interfectus est, improbius nemo (meo iudicio) fuit. jam pater ejus, accusatus à M. Antonio, futorio atramento absolutus putatur. Quare ad patres censeo revertare. plebei quam fuerint importuni vides. Vale.

X L I X. M. T. C. P A P I R I O

P Æ T O S. D.

A Mo vericundiâ, vel potius libertatem loquendi. atq; hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto; etsi Academiæ nostræ cum eo magna rixa est: sed, ut dico, placet Stoicis suo quamq; rem nomine appellare. Sic enim disserunt, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu. Nam si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. in re non est. Itaq; non modo in comœdiis res ipsa narratur; ut ille in Demiurgo modo, (forte nosti canticum: meministi Roscium) Ita me destituit nudum? totus est sermo verbis tectus, re impudentior: sed etiam in tragœdiis. quid est enim illud? Quæ mulier una? quid, inquam, est? Usurpata duplex

duplex cubile. Quid illud? *Pherai* hic cubile inire est ausus. Quid est? *Virginem* me quondam invitam per vim violat? *Jupiter* bone, violat? Atqui idem significat: sed alterum nemo tulisset. Vides igitur, cum eadem res sit, quia verba non sint, nihil videri turpe. Ergo in re non est: multo minus in verbis. si enim quod verbo significatur, id turpe non est; verbum quod significat, turpe esse non potest. Anum appellas alieno nomine; cur non suo potius? Si turpe est, ne alieno quidem: si non est, suo potius. Caudam antiqui penem vocabant, ex quo est propter similitudinem peniculus: at hodie penis est in obscœnis. At vero *Piso* ille *Frugi* in annalibus suis, queritur adolescentes peni deditos esse. quod tu in epistola appellas suo nomine, ille tectius penem. sed quia multi, factum est tam obscœnum, quam id verbum quo tu usus es. Quid, quod vulgo dicitur, cum nos te volumus convenire, num obscœnum est? Memini in senatu disertum consularem ita eloqui. Hanc culpam, majorem, an illam, dicam? Potuit obscœnius? non, inquis; non enim ita sensit. Non ergo in verbo est. docui autem in re non esse: nusquam igitur est. Liberis dare operam, quam honeste dicitur. etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audeant dicere. *Socratem* fidibus docuit nobilissimus fidicen:

is Connus vocitatus est: num id obscœnum putas? Cum loquimur, terni, nihil flagitii dicimus: at cum bini, obscœnum est. Græcis quidem, inquires. Nihil est ergo in verbo, quando & ego Græce scio: & tamen tibi dico, bini: idq; tu facis, quasi ego Græce, non Latine dixerim. Ruta & menta, recte utrumq; volo mentam pusillam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella tectoriola dicis: dic ergo etiam pavimenta isto modo: non potes. Vides igitur nihil esse nisi ineptias: turpitudinem nec in verbo esse, nec in re. itaq; nusquam esse. Ergo in verbis honestis obscœna ponimus. quid enim? non honestum verbum est divisio? at inest obscœnum. cui respondet intercapedo. num hæc ergo obscœna sunt? Nos autem ridicule: si dicimus, ille patrē strangulavit, honorem non præfamur: sin de Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus est. Et quidem jam non etiam obscœna verba pro obscœnis sunt, batuit, inquit, impudenter: dempsit, multo impudentius. atqui neutrum est obscœnum. Stultorum plena sunt omnia. Testes, verbum honestissimum in iudicio, alio loco non nimis. At honesti Colei Lanuini, Cliternini non honesti. Quid? ipsa res modo honesta, modo turpis. supedit, flagitium est: jam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes scholam Stoicam. ὁ σφδς δὲ διὰ τῶν ἡμῶν ἔσθ. quam multa
ex

ex uno verbo tuo? Te adversus me omnia audere, gratum est. ego ferveo, & fervabo (sic enim assuevi) Platonis verecundiam. Itaque; tectis verbis ea ad te scripsi, quæ apertissimis agunt Stoici. sed illi etiam crepitus aiunt æque liberos, ac ructus, esse oportere. honorem igitur Kalendis Martiis. Tu me diliges, & valebis.

L. M. T. C. P A P I R I O P Æ T O S. D.

Heri veni in Cumanum: cras ad te fortasse: sed, cum certum sciam, faciam te paulo ante certiore. Et si M Ceparius, cum mihi in sylva Gallinaria obviam venisset, quassissemque quid ageres? dixit te in lecto esse, quod ex pedibus laborares, tuli scilicet moleste, ut debui: sed tamen constitui ad te venire, ut & viderem te, & viserem, & cœnarem etiam. non enim arbitror coquum etiã te arthriticum habere. Expecta igitur hospitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis sumptuosis. Vale.

L. M. T. C. P A P I R I O P Æ T O S. D.

Rufum istum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me scribis, adjuvarem quantum possem, etiamsi ab eo læsus essem, cum te tantopere viderem ejus causa laborare: cum vero & ex tuis literis, & illius ad me missis, intelligam & judicem, magnæ curæ ei salutem meam fuisse, non possum ei non amicus esse; neque solum tua commendatione,

datione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac iudicio meo. Volo enim te scire, mi Pæte, initium mihi suspicionis, & cautionis, & diligentia fuisse literas tuas. quibus literis congruentes fuerunt aliæ postea multorum. Nam & Aquini & Fabrateria consilia sunt inita de me, quæ te video inaudisse : &, quasi divinarent, quam his molestus essem futurus, nihil aliud egerunt nisi me ut opprimerent. Quod ego non suspicans, incautior fuisset, nisi à te admonitus essem. Quamobrem iste tuus amicus apud me commendatione non eget, utinam ea fortuna reipub. sit, ut ille me quam gratissimum possit cognoscere. Sed hæc hætenus. Te ad cœnas itare desisse, moleste fero. magna enim te delectatione & voluptate privasti : deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud quod solebas, dediscas, & obliviscare cœnulas facere. nam si tum cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas, quid nunc te facturum putem ? Spuria quidem, cum ei rem demonstrassem, & vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum, summæ reipub. demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem, tum cum Favonius flaret, revertisses : hoc tempore fieri posse, si forte tu frigus ferre non posses. Sed mehercule, mi Pæte, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beate

vivendum arbitror, ut cum viris bonis, jocundis, amantibus tui, vivas. Nihil est aptius vitæ, nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vitæ atq; victus, remissionemq; animorum; quæ maxime sermone efficitur familiari, qui est in conviviis dulcissimus: ut sapientius nostri, quam Græci; illi *συμπόσια*, aut *συνδειπνα*, id est, compositiones, aut concœnationes; nos convivia, quod tum maxime simul vivitur. Vides ut te philosophando revocare conar ad cœnas? Cura ut valeas. id, foris cœnitando, facillime consequere. Sed cave, si me amas, existimes me, quod jocosius scribam, abjecisse curam reipub. Sic tibi, mi Pæte, persuade, me dies ac noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei cives salvi liberiq; sint. Nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi. hoc deniq; animo sum, ut si in hac cura atq; administratione vita mihi ponenda sit, præclare actum mecum putem. Etiam atq; etiam vale.

LII. M. T. C. IMP. PAPIRIO PÆTO.

S. D.

SUMMŭ me ducem litteræ tuæ reddidere plane nesciebam te tam peritum esse rei militaris. Pyrrhi te libros & Cyneæ video lectitasse. Itaq; obtemperare cogito præceptis tuis. hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima, contra equitem Parthum

Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse. Sed quid ludimus? nefcis, quocum imperatore tibi negotium sit. *Κύρις πρὸς Δείαν* quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur alias coram, &, ut spero, brevi. nunc ades ad imperandum vel ad parendum potius. sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod scire te arbitror) summus mihi est usus: valdeq: cum diligo, cum propter summam probitatem ejus, ac singularem modestiam, tum quod in iis controversiis, quas habeo cum tuis cumbibonibus Epicureis, optima opera ejus uri soleo. Is cum ad me Laodiceam venisset, mecumque eum ego esse vellem, repente percussus est atrocissimis litteris, in quibus scriptum erat, fundum Herculansensem à Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. Id M. Fabius pergraviter tulit; existimavitque fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse. Nunc, si me amas, mi Pæte, negotium totum suscipe, molestia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari. Mathonem & Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum
Fabium

Fabium reddideris. id ille in te positum esse putat, mihi que persuadet. Vale.

LIII. M. T. C. P A P I R I O P Æ T O
S. D.

Accubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? Apud Volumnium Eutrapelum, & quidem supra me Atticus, infra Verrius familiares tui. Miraris tam ex hilaratam esse severitatem nostram? quid ergo faciam? te consulo, qui philosophum audis. angar? excruciemne me? quid assequar? deinde, quem ad finem? Vivas, inquis, in literis. An quicquam me aliud agere censes? haud possem vivere, nisi in literis viverem: sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus. à quibus cum discessi, etsi minimum mihi est in cœna, quod tu unum *Σίτημα* Dioni philosopho posuisti; tamen quid potius faciam, prius quam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. infra Eutrapelum Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille, Quem ad spectabant, cujus ob os Graii ora obvertebant sua? Non mehercule suspicatus sum illam adfore: sed tamen ne Aristippus quidē ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, non habeor à Laide. Græce hoc melius. tu, si voles, interpretabere. Me vero nihil istorum

rum ne juvenem quidem movit unquam
ne nunc senem. convivio delector. ibi lo-
quor aliquid, quod in solum, ut dicitur,
& gemitum etiam in risus maximos trans-
fero. An tu id melius, qui etiam philoso-
phum irriseris? cum ille, si quis quid quæ-
reret, dixisset, cœnam te quærere à mane
dixeris? Ille Baro te putabat quæsiturum,
unum cœlum esset, an innumerabilia. quid
ad te? At hercule cœna nunquid at te? ibi
præsertim? Sic igitur vivitur: quotidie
aliquid legitur, aut scribitur: deinde, ne
amicis nihil tribuamus, epulamur una non
modo non contra legem, si ulla nunc lex
est, sed etiam intra legem, & quidem ali-
quanto. Quare nihil est quod adventum
nostrum extimescas. non multi tibi hospi-
tem accipies, sed multi joci. Vale.

LIV. C I C E R O P L A N C O I M P.
C O S. D E S. S. P. D.

BInas à te accepi literas eodem exem-
plo: quod ipsum argumento mihi fuit
diligentiæ tuæ. Intellexi enim te laborare ut
ad me tuæ expectatissimæ literæ perferren-
tur: ex quibus cepi fructum duplicem, mi-
hiq; in comparatione difficilem ad judican-
dum, amoremne erga me tuum, an animum
in rep. plus æstimandum putarem. Est
omnino patriæ caritas, meo quidem judi-
cio, maxima, sed amor voluntatisq; conjun-
ctio plus certe habet suavitatis. Itaq; com-
me

memoratio tua paternæ necessitudinis, benevolentiaq; ejus, quam erga me à pueritia contulisses, cæterarumq; rerum quæ ad eam sententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiā attulerat. Rursus, declaratio animi tui, quem haberes de repub. quemq; habiturus esses, mihi erat jocundissima: eoq; major erat hæc lætitiā, quod ad illa superiora accedebat. Itaq; te non hortor solum, mi Plance, sed plane etiam oro (quod feci iis literis, quibus tu humanissime respondisti) ut tota mente omnique animi impetu in remp. incumbas. Nihil est quod tibi majori fructui gloriæque esse possit. Nec quicquam ex omnibus rebus humanis est præclarius, aut præstantius, quam de repub. bene mereri. adhuc enim patitur tua summa humanitas & sapientia, me, quod sentiam, libere dicere. Fortuna suffragante videris res maximas consecutus, quod quanquam sine virtute non potuisses, tamen ex maxima parte ea quæ es adeptus, fortuna temporibusq; tribuuntur. his temporibus difficillimis reipub. quicquid subveneris, id erit totum & proprium tuum. Incredibile est omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. magna spes in te & in tuo exercitu, magna expectatio, cujus, per deos, gratiæ gloriæq; cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium: sic fa-

veo, ut mihi: sic hortor, ut & pro patria
& amicissimum. Vale.

LIV. PLANCUS IMP. COS. DES. COSS.
PRETT. TRIB. PL. S. P. PL.

Q. R. S. D.

SI cui forte videor diutius & hominum
expectationem & spem reipub. de mea
voluntate tenuisse suspensam, huic prius ex-
cusandum me esse arbitror, quam de inse-
quenti officio quicquam ulli pollicendum.
non enim præteritâ culpam videri volo re-
demisse, sed optimæ mentis cogitata jam-
pridem, maturo tempore enunciare. Non
me præteribat, in tanta sollicitudine homi-
num & tam perturbato statu civitatis, fru-
ctuosissimam esse professionem bonæ volun-
tatis: magnosq; honores ex ea re complu-
res consecutos videbam. Sed, cum in eum
casum me fortuna demisisset, ut aut, cele-
riter pollicendo, magna in spe ad proficien-
dum impedimenta opponerem, aut, si in eo
mihi temperavissem, majores occasiones ad
opitulandum haberem: expeditius iter com-
munis salutis, quam meæ laudis, esse volui.
Nam quis in ea fortuna quæ mea est, & ab
ea vita quam in me cognitam hominibus ar-
bitror, & cum ea spe quam in manibus ha-
beo, aut sordidum quicquam pati, aut per-
niciosum concupiscere potest? Sed aliquan-
tum nobis temporis, & magni laboris, &

G

multæ

multæ impensæ opus fuit, ut, quæ reipub. bonisq; omnibus polliceremur, exitu præstaremus, neq; ad auxilium patriæ nudi cū bona voluntate, sed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis sæpe præmiis sollicitatus, ut ab reipub. potius moderata, quam ab uno infinita, speraret. confirmandæ complures civitatis, quæ superiore anno largitionibus concessionibusq; præmiorem erant obligatæ; ut & illa vana putarent, & eadem à melioribus autoribus petenda existimarent. eliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibusque præfuerunt, ut potius cum pluribus societatem defendendæ libertatis iniremus, quam cum paucioribus funestant orbi terrarum victoriam pareremus. Muniendi vero nosmetipsi fuimus, aucto exercitu auxiliisq; multiplicatis, ut, cum præferremus sensus aperte, tum etiam invitis quibusdam, sciri quid defensuri essemus, non esset periculosum. Itaque nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorū pervenirem, & simulasse invitum, & dissimulasse cum dolore: quod prematura denunciatio boni civis imparati quam periculosa esset, ex casu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque strenuo, plura etiam verbo quam scriptura mandata dedimus, ut & tectius ad vos perferrentur, & nos essemus

essemus tutiores: quibusque rebus & communem salutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi potest, curam reipub. summæ defendendæ jam pridem apud nos excubare. Nunc, cum Deum benignitate ab omni re simus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines, sed explorare judicare volumus. Legiones habeo quinque; sub signis, & sua fide virtuteque reipub. conjunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequentes: provinciam omnium civitatum consensu paratissimam, & summa contentione ad officia certantem: equitatus auxiliorumque; tantas copias, quantas hæc gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus vel provinciam tueri, vel ire quo respub. vocet, vel tradere exercitura, auxilia, provinciamque, ut vel omnem impetum belli in me convertere non recusent, si modo meo casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculum morari possim. Hæc si jam expeditis omnibus rebus, tranquilloque statu civitatis, polliceor in damno meæ laudis, reipub. commodo lætabor; sin ad societatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam, consilia mea æquis judicibus ab obtreptione invidiorum defendenda commendo: mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate satis magnus est paratus.

multæ impensæ opus fuit, ut, quæ reipub. bonisq; omnibus polliceremur, exitu præstaremus, neq; ad auxilium patriæ nudum cū bona voluntate, sed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis sæpe præmiis sollicitatus, ut ab reipub. potius moderata, quam ab uno infinita, speraret. confirmandæ complures civitatis, quæ superiore anno largitionibus concessionibusq; præmiorem erant obligatæ; ut & illa vana putarent, & eadem à melioribus autoribus petenda existimarent. eliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibusque præfuerunt, ut potius cum pluribus societatem defendendæ libertatis iniremus, quam cum paucioribus funestant orbi terrarum victoriam pareremus. Muniendi vero nosmetipsi fuimus, aucto exercitu auxiliisq; multiplicatis, ut, cum præferremus sensus aperte, tum etiam invitis quibusdam, sciri quid defensuri essemus, non esset periculofum. Itaque nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorū pervenirem, & simulasse invitum, & dissimulasse cum dolore: quod prematura denunciatio boni civis imparati quam periculofa esset, ex casu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque strenuo, plura etiam verbo quam scriptura mandata dedimus, ut & tectius ad vos perferrentur, & nos essemus

essemus tutiores: quibusque rebus & communem salutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi potest, curam reipub. summæ defendendæ jam pridem apud nos excubare. Nunc, cum Deum benignitate ab omni re simus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines, sed explorare judicare volumus. Legiones habeo quinque; sub signis, & sua fide virtuteque reipub. conjunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequentes: provinciam omnium civitatum consensu paratissimam, & summa contentione ad officia certantem: equitatus auxiliorumque; tantas copias, quantas hæc gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus vel provinciam tueri, vel ire quo respub. vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, ut vel omnem imperum belli in me convertere non recusem, si modo meo casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculum morari possim. Hæc si jam expeditis omnibus rebus, tranquilloque statu civitatis, polliceor in damno meæ laudis, reipub. commodo lætabor; sin ad societatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam, consilia mea æquis iudicibus ab obrectatione invidiorum defendenda commendo: mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate satis magnus est paratus.

tus. Eos vero, qui meam auctoritatem, & multo magis vestram fidem secuti, nec ulla spe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur. Vale.

LVI. BRUTUS, ET CASSIUS
PRÆT. ANTONIO COS. S. D.

Litteras tuas legimus, simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas quæ à te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla lacezivimus injuria, neque miraturum credidimus, si prætores, & ea dignitate homines, aliquid edicto, postulassemus à consule. Quod si indignaris aulos esse id facere; concede nobis ut doleamus, nec hoc quidem abs te Bruto & Cassio tribui. Nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis; exercitibus sollicitatis, & nunciis trans mare missis, quod re questum esse negas: nos quidem tibi credimus, optimo animo te fecisse: sed tamen neq; agnoscimus quicquam eorum, & te miramur, cum hæc reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam, quia nobis de morte Cæsaris objiceres. Illud vero quemadmodum ferendum sit, tute cogita, non licere prætoribus, concordiae ac liberatis causa, per edictum de suo jure decedere, quin consul arma minetur. Quorum fiducia, nihil est quod nos terreas. neq; enim decet, aut convenit

venit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum: neq; est Antonio postulandum, ut iis imperet, quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur ut bellum civile suscitare vellemus, literæ tuæ nihil proficerent. NULLA enim minantis autoritas apud liberos est. sed pulcre intelligis, non posse nos quoquam impelli: & fortassis ea re minaciter agis, ut iudicium nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus etiam in libera repub. magnū atq; honestum esse. vocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluri nostram libertatem, quam tuam amicitiam, æstيمemus. Tu etiam atque etiam, vide, quid suscipias, quid sustinere possis: utque quam diu vixerit Cæsar, sed quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quæsumus, consilia tua reipub. salutaria sint, ac tibi: si minus, ut, salva atq; honesta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Prid. non. Sext.

LVII. M. T. C. BRUTO IMP.

S. D.

Permagni interest, quo tibi hæc tempore epistola reddita sit, utrum, cum sollicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestia vacuus esses. Itaque ei præcepi, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ. Nam quemad-

G 3

modum

modum coram, qui ad nos imtempestive
adeunt, moleste sæpe sunt : sic epistolæ of-
fendunt, non loco redditæ. Si autem, ut
spero, nihil te perturbat, nihil impedit,
& ille, cui mandavi, satis scite & commo-
de tempus ad te cepit adeundi; confido me,
quod velim, à te facile impetraturum. L.
Lamia præturam petit. hoc ego utor uno
omnium plurimum. magna vetustas, mag-
na consuetudo intercedit : quodque pluri-
mum valet, nihil mihi ejus est familiaritate
jocundius. Magno præterea beneficio ejus,
magnoque merito sum obligatus, nam Clo-
dianis temporibus, cum equestris ordinis
princeps esset, proque mea salute acerrime
propugnaret, à Gabinio cos. relegatus
est: quod ante id tempus civi Romano Ro-
mæ contigit nemini. Hoc cum populus
Rom. meminerit, me ipsum non meminisse
turpissimum est. Quapropter persuade
tibi, mi Brute, me petere præturam. Quan-
quam enim Lamia summo splendore, sum-
ma gratia est, usus magnificentissimo mu-
nere ædilitio : tamen, quasi ea ita non
essent, ego suscepi totum negotium. Nunc,
si me tanti facis, quanti certe facis, quan-
do equitum centurias tenes, in quibus reg-
nas, mitte ad Lupum nostrum, ut is no-
biseas centurias conficiat. Non tenebo te
pluribus : ponam in extremo, quod sen-
tio. nihil est, Brute, cum omnia à te ex-
spectem,

spectem, quod mihi gratius facere possis.
Vale.

LVIII. BRUTUS IMP. CICERONI
S. D.

QUod pro me non facio, id pro te facere
meus in te amor, tuaq; officia cogunt,
ut timeam. Sæpe enim mihi cum esset dictum, neq; à me contemptum, novissime Labeo Segulius, homo sui simillimus, narravit mihi, apud Cæsarem se fuisse, multumque sermonem de te habitum esse: ipsum Cæsarem nihil sane de te questum, nisi dictum, quod diceret te dixisse laudandum adolescentem, ornandum, tollendum; se non esse commissurum, ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. Veranas vero pessime loqui, volebat Labeo me credere, & tibi ab iis instare periculum, maximeq; indignari, quod in Xviris neq; Cæsar, neq; ego habiti essemus, atq; omnia ad vestrum arbitrium essent collata. Hæc cum audissem, & jam in itinere essem, committendum non putavi, prius ut Alpes transgrederer, quam, quid isthic ageretur, scirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, jactatione verborum, & denunciatione periculi sperare eos, te perterrefacto, adolescente impulso, posse magna consequi præmia, & totam istam cantilenam ex hoc
G 4 pendere,

pendere, ut quamplurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum esse volo, & insidias vitantem. nihil enim tua mihi vita potest esse jocundius, neque carius. Illud vide, ne, timendo, magis timere cogare : &, quibus rebus potest occurri veteranis, occurras. primum, quod desiderant de decemviris, facies : deinde, de præmiis si tibi videtur, agros militum eorum qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos censeas ab utrisque nostrum : de nummis, lente, ac ratione habita pecuniæ : senatum de ea re constituturum. Quatuor legionibus iis, quibus agros dandos censuistis, video facultatem fore ex agris Syllanis, & agro Campano. æqualiter, aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. Hæc me tibi scribere non prudentia mea hortatur, sed amor in te, & cupiditas otii, quod sine te consistere non potest. Ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non excedam. legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnes casus, & impetus hominum. de exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Cæsar non remittit. Ad has litteras statim mihi rescribe ; tuorumque aliquem mitte, siquid reconditum magis erit, meque scire opus esse putaveris. Vale.

VIII. Kal. Jun. Eporædia.

LIX. M. T.

LIX. M. T. C. BRUTO IMP. J
S. D.

Dii isti Segulio male faciant. homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Quid? tu illum tecum solum, aut cum Cæsare, qui neminem prætermiserit, quicum loqui potuerit, cui non eadem ista dixerit? Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istud, quicquid esset nugarum, me scire voluisti. signum enim magnum amoris dedisti. Nam quod idem Segulius ait veteranos queri, quod tu & Cæsar in decemviris non essetis: utinam ne ego quidem essem. quid enim molestius? Sed tamen, cum ego sensissem, de iis qui exercitus haberent, sententiam ferri oportere; iidem illi qui solent, reclamant: itaque excepti etiam estis, me vellementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res novas quærit: non quod veterem comederit (nullam enim habuit). sed hanc ipsam, recentem, novam devoravit. Quod autem scribis, te, quod pro te ipso non facias, id pro me facere, ut de me timeas aliquid; omni te, vir optime, mihi que carissime Brute, de me metu libero. Ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis: quæ cautionem non habebunt, de iis non ita valde laboro. sim enim impudens, si plus postulem, quam homi-

miam

mini à rerum natura tribui potest. Quod mihi præcipis, ut caveam, ne timendo magis timere cogar; & sapienter & amicissime præcipis: sed velim tibi persuadeas, cū te constet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimescas, nunquā perturbare, me huic tuæ virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuam quicquam, & cavebo omnia. Sed vide ne tua jam, mi Brute, culpa futura sit, si ego quicquam timeam. tuis enim opibus, & consulatu tuo, etiam si timidi essemus, tamen omnem timorem abjiceremus: præsertim cum persuasum omnibus esset, mihi que maxime, nos à te unice diligi. Consiliis tuis, quæ scribis, de quatuor legionibus, deque agris assignandis ab utrisque vestrum, vehementer assentior. Itaque, cum quidam de collegis nostris agrariam curationem ligurirent, distrurbavi rem, totamque vobis integram reservavi. Si quid erit occultius, & ut scribis, reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Vale. Prid. Non. Jun.

LX. M. T. C. M A T I O S. D.

Nondum satis constitui, molesti ane plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo tum plenus officii, tum utriusque nostrum amantissimus. Nam cum in Tusculanum vesperi venissem, postridie ille

ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane venit. Quem cum objurgarem, quod parum valetudini parceret: tum ille, nihil sibi fuisse longius, quam ut me videret. Nunquidnam, inquam, novi? detulit ad me querelam tuam: de qua prius quam respondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. sed Vetus has habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te quo die cognovi, meque à te diligi judicavi. Tuus deinde discessus, isq; diuturnus, ambitio nostra, & vitæ dissimilitudo, non est passa voluntates nostras consuetudine conglutinari. tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Cæsar esset in Gallia. quod enim vehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Cæsari, perfecisti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt. graviora enim sunt consecuta. Et initio belli civilis, cum Brundisium versus ires ad Cæsarem, venisti ad me in Formianum. primum, hoc ipsum quanti, præsertim temporibus illis? deinde, oblitum me putas consilii, sermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec vero oblitus sum litterarum tuarum, quas ad me misisti, cum Cæsari obviam venissem.

nissem in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus est, cum me ad Pompejū proficisci sive pudor meus coëgit, sive officium, sive fortuna. quod officium tuum, quod studium vel in absentem me, vel in præsentem meos defuit? quem porro omnes mei & mihi & sibi te amicorem judicaverunt? Veni Brundisium: oblitumne me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris? quæ tua fuerit affectio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miseriarum metu? Tandem aliquando Romæ esse cœpimus: quid defuit nostræ familiaritati? In maximis rebus, quonam modo me gererem adversus Cæsarem, usus tuo consilio sum. In reliquis officiis cui tu tribuisti, excepto Cæsare, præter me, ut domum ventitares, horasque multas sæpe suavissimo sermone consumeres? tum cum etiam, si meministi, ut hæc *ἡλοπεύλω* scriberem, tu me impulisti. Post Cæsaris reditum, quid tibi majori curæ fuit, quā ut essem ego illi quam familiarissimus? quod effeceras. Quorsum igitur hæc oratio longior quam putarem? quia sum admiratus, te, qui hæc nosse deberes, quicquam à me commissum, quod esset alienum nostra amicitia, credidisse. nam præter hæc, quæ commemoravi, quæ testata sunt & illustria, habeo multa occultiora, quæ vix verbis exsequi possum. Omnia me tua delectant,

Etant, sed maxime maxima cum fides in
amicitia, consilium, gravitas, constantia, tum
lepos, humanitas, literæ. quapropter redeo
nunc ad querelam. Ego te suffragium tulisse
in illa lege primum non credidi: deinde,
si credidissem, nunquam id sine aliqua justa
causa existimarem te fecisse. Dignitas tua
facit, ut animadvertatur, quicquid facias:
malevolentia autem hominum, ut nonnulla
durius quam à te facta sint, proferantur.
Ea si tu non audis, quid dicam nescio.
equidem, si quando audio, tam defendo,
quam me scio à te contra inimicos meos
solere defendi. Defensio autem est duplex:
alia sunt quæ liquido negare soleam, ut de
isto ipso suffragio; alia quæ defendam à te
pie fieri & humane, ut de curatione ludorum.
Sed te hominem doctissimum non fugit,
si Cæsar rex fuerit, quod mihi quidem
videtur, in utramque partem de tuo officio
disputari posse: vel in eam, qua ego uti
soleo, laudandam esse fidem & humanitatem
tuam, qui amicum etiam mortuum diligas;
vel in eam, qua nonnulli utuntur,
libertatem patriæ vitæ amici anteponden-
dam. Ex his sermonibus utinam essent de-
latae ad te disputationes meæ. Illa vero
duo, quæ maxima sunt laudum tuarum,
quis aut libentius quam ego commemorat,
aut sapius, te & non suscipiendi belli ci-
vilis gravissimum autorem fuisse, & mo-
de-

derandæ victoriæ? in quo qui mihi non assentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio familiari nostro, qui mihi dedit causam harum litterarum, quibus nisi credideris, me omnis officii & humanitatis expertem judicaris. quo nec mihi gravius quicquam potest esse, nec à te alienius. Vale.

LXI. MATIUS CICERONI

S. D.

Magnam voluptatē ex tuis literis cepi, quod, quam speraram atque optaram, habere te de me opinionem cognovi. de qua etsi non dubitabam; tamen, quia maximi existimabā, ut incorrupta maneret, laborabam. Conscius autē mihi eram, nihil à me commissum esse, quod boni cuiusquam offenderet animum. eo minus credebam, plurimis atq; optimis artibus ornato tibi temere quicquam persuaderi potuisse, præsertim in quem mea propensa & perpetua fuisset atq; esset benevolentia. Quod quando, ut volui, scio esse, respondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua singulari bonitate & amicitia nostra sæpe restitisti, nota enim mihi sunt, quæ in me post Cæsaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis necessarij graviter fero, atque eum, quem dilexi, periiisse, indignor. aiunt enim patria amicitia preponendam esse: perinde ac si jam vicerint,

vicerint, obitum ejus reipub. fuisse utilem. Sed non agam astute. fateor me ad istum gradum sapientiæ non pervenisse. neque enim Cæsarem in dissensione civili sum secutus: sed amicum, quanquam re offendebar, tamen non deserui: neque bellum unquam civile aut etiam causam dissensionis probavi, quam etiam nascentem extingui summe studui. Itaque in victoria hominis necessarii, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine sum captus: quibus præmiis reliqui, minus apud eum quam ego, cum possent, immoderate sunt abusi. Atque etiam res familiaris mea, lege Cæsaris diminuta est: cujus beneficio plerique qui Cæsaris morte lærantur, remanserunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, æque ac pro mea salute laboravi. Possum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, à quo id impetratum est, periisse, non indignari? cum presertim iidem homines illi & invidiæ & exitio fuerint. Plecteris ergo, inquit, quando factum nostrum improbare audes. O superbiam inauditam, alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidē impune licere! At hæc etiam servis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent, suo potius quam alterius arbitrio. quæ nunc, ut quidem isti distant, libertatis autores meru nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. nullius unquam periculi terroribus ab officio,

cio, aut ab humanitate desciscam. Nunquam enim honestam mortem fugiendam, sæpe etiam appetendam, putavi. Sed quid mihi succensent, si id opto, ut poeniteat eos sui facti? cupio enim Cæsaris mortē omnibus esse acerbam. at debeo pro civili parte rempub. velle salvam. Id quidem me cupere, nisi & anteacta vita & reliqua mea spes, tacente me, probat, dicendo vincere non postulo. Quare maiorem in modum te rogo, ut rem potiore oratione ducas: mihiq; si sentis expedire recte fieri, credas nullam communionē cum improbis esse posse. An quod adolescens præstiti, cum etiam errare cum excusatione possem, id nunc ætate præcipitata commutē, ac me ipse rerexam? non faciam, neque, quod displiceat, committam, præterquam quod hominis mihi conjunctissimi ac viri amplissimi doleo gravem casum. Quod si aliter essem animatus, nunquam, quod facerem, negarem, ne & in peccando improbus, & in dissimulando timidus ac vanus æstimerer. At ludos, quos Cæsaris victoriæ Cæsar adolescens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad statum reipub. pertinebat. Quod tamen munus & hominis amicissimi memoriæ ac honoribus præstare etiam mortui debui; & optimæ spei adolescenti, ac dignissimo Cæsare, petenti negare non potui. Veni etiam consulis Antonii sæpe domum salutandi

di causa: ad quem, qui me parum patriæ amantem esse existimant, rogandi quidem aliquid aut auferendi causa frequentes ventitasse reperiēs. Sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis uterer, eos qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari ne quos velim diligam? Sed non vereor, ne aut meæ vitæ modestia parum valitura sit in posterum contra falsos rumores; aut etiam ii, qui me non amant propter meam in Cæsarem constantiam, non malint mei quam sui similes amicos habere. Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitæ in otio Rhodi degam: si nunc casus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas gratias ago, quod tuum erga me animum, simplicem atque amicum, aperuit; & quod eum, quem semper dilexi lubenter, quo magis jure colere atque observare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

LXII. C. TREBONIUS CICERO.

NI S. D.

SI vales, bene est. Athenas veni ad **XI** Kalendar. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis studiis, summaque modestiæ fama. Quæ ex re quantam voluptatem ceperim, scire potes, etiam me tacente. non enim nescis quant

quanti te faciam, & quam pro nostro veterrimo verissimoque amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adolescente tuo, atque adeo nostro, (nihil enim mihi à te potest esse sejunctum) aut amabilius omnibus iis qui Athenis sunt, est, aut studiosius earum artium, quas tu maxime amas, hoc est optimarum. Itaque tibi, quod vere facere possum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis, quod eum, quē necesse erat diligere, qualiscunque esset, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. qui cum mihi in sermone iniecisset, se velle Asiam visere, non modo invitatus, sed etiam rogatus est à me, ut id potissimum, nobis obtinentibus provinciā, fecerit. cui nos & caritare, & amore tuum officium præstituros, non debes dubitare. Illud quoque erit nobis curæ, ut Cratippus una cum eo sit, ne putes in Asia feriatum illum ab iis studiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingressum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo indies longius, discendo, exercendoque, se procedat. Vos quid ageretis in republica, cum has litteras dabam, non sciebam. audiebam quædam turbulenta: quæ scilicet cupio esse falsa, ut aliquando otiosa libertate fruamur : quod
vel

vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti, concinnavi tibi munusculum ex instituto meo, & dictum, cum magno nostro honore à te dictum, conclusi, & tibi infra subscripsi. In quibus versiculis si tibi quibusdam verbis *εὐδυσπρόσωπος εἰμι* videbor; turpitudine personæ ejus, in quā liberius invehimur, nos vindicabit. Ignoscas etiam iracundiæ nostræ, quæ justa est in ejusmodi & homines, & cives. Deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit assumere libertatis, quam nobis? cum etiam si odio par fuerit in eos, quos læsit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, sicut mihi pollicitus es, adjunges me quamprimum ad tuos sermones. Namq; illud non dubito, quin, si quid de interitu Cæsaris scribas, non patiaris me minimam partem & rei & amoris tui ferre. Vale, & matrē, meosq; tibi commendatos habe. D. VIII. kal. Jun. Athenis.

LXIII. M. T. C. CORNIFICIO

S. D.

ITane? præter litigatores, nemo ad re meas litteras? multæ istæ quidem. tu enim perfecisti, ut nemo sine litteris meis tibi se commendatum putares. Sed quis unquam tuorum mihi dixit esse, cui darē, quin dederim? aut quid mihi jocundius, quam,
cum

cum coram tecum loqui non possim, aut scribere ad te, aut tuas legere litteras: Illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitrato facultas nulla detur. non enim te epistolis, sed voluminibus lacescere, quibus equidem me à te provocari oporteret. Quamvis enim occupatus sis, ocii tamen plus habes: aut, si ne tu quidem vacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, & à me litteras crebriores, cum tu mihi raras mitras, flagitare. Nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis rempublicam mihi tuendam putabam; tum hoc tempore multo distineor vehementius. Ut enim gravius ægrotant ii, qui, cum levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt: sic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene sublato, renovatum bellum gerere conamur. Sed hæc hætenus. Tu tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut à te vinci possim aut officiis, aut amore.

LXIV. M. T. C. S. D. TERENTIAE, TULLIOLE, ET CICERONI, SUIS.

Accepi ab Aristoerito tres epistolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim in ærore, mea Terentia: nec me meæ miseriæ magis excruciant, quam tuæ-
vestræ.

vestraeque. Ego autem hoc miserior sum quam tu, quæ es miserrima, quod ipsa calamitas communis est utriusque; nostrum, sed culpa mea propria est. meum fuit officium, vel legatione vitare periculum, vel diligentia, & copiis resistere, vel cadere fortiter. Hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. Pudet enim me, uxori meæ optimæ, suavissimis liberis virtutem & diligentiam non præstitisse. Nam mihi ante oculos dies noctesque versatur squalor vester, & mœror, & infirmitas valetudinis tuæ: spes autem salutis pertenuis ostenditur. Inimici sunt multi, invidi pene omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile est. Sed tamen, quamdiu vos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse videantur. Ut tuto sim, quod laboras, id mihi nunc facillimum est, quem etiam inimici volunt vivere in tantis miseriis. Ego tamen faciam quæ præcipis. Cura ut valeas: & ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, nec unquam fuisse. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debilitor lacrymis. Valete. Pridie Kal. Decembris Dyrrhachii.

LXV. M. T. C. IMP. M. CATONI
S. D.

SUMMA tua autoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari virtute iudicium, ut magni mea interesse putarē, & res eas quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari à te qua æquitate & continentia tuerer socios, provinciamq; administrarē. His enī à te cognitis, arbitrabar facilius me tibi, quæ vellent, probaturum. Cum in provinciam pridie kal. Sext. venissem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundem viderem, biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quatrimum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis tributis, gravissimis usuris, & falso ære alieno liberavi. Cumq; ante adventum meum seditione quædam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno militum, deniq; etiam sine centurione ullo apud Philomelum consedisent, reliquus exercitus esset in Lycaonia: M. Anneio legato imperavi ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra ad VII. kal. Sept. veni: cum interea superioribus diebus

diebus ex S. C. & evocatorum firmam manum, & equitatum satis idoneum, & populorum liberorum, regumq; sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum, exercitu lustrato, iter in Ciliciam facere coepissem, kaland. Sept. legati à rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse, nunciaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua deniq; Asia, Itaq; exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putavi. Nam si me in Ciliciam demissem, Ciliciam quidem ipsam, propter montis Amani naturam, facile tenuissem; (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterq; parvis præfidiis propter angustias intercludi potest: nec est quicquam Cilicia contra Syriam munitius) sed me Cappadocia movebat, quæ patet à Syria, regesq; habet finitimos, qui etiamsi sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaq; in Cappadocia extrema, non longe à Tauro, apud oppidum Cybistra castra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaq; exspectatione maximi belli, rex Dejotarus, cui non sine causa plurimum semper & meo, & tuo, & senatus iudicio tribu-

tributum est, vir cum benevolentia & fide erga populum Rom. singulari, tum præsentia, magnitudine & animi & consilii, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. Cujus ego studio officioq; commotus, egi ei per literas gratias: idq; ut maturaret, hortatus sum. Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem commoratus, regem Ariobarzanem, cujus salutem à senatu te autore commendatam habebam, præsentibus insidiis nec opinantem liberavi: neq; solum ei saluti fui, sed etiam curavi ut cum autoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate Athenaidis exsilio multatos, maxima apud regem autoritate gratiaque constitui. Cumq; magnum bellum in Cappodocia concitaretur, si sacerdos armis se (quod facturus putabatur) defenderet, adolescens & equitatu & peditatu, & pecunia paratus, & toto, iis qui novari aliquid volebant; perfeci ut è regno ille discederet, rexque sine tumultu, ac sine armis, omni autoritate aulae communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum litteris, atque nunciis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, & à cohorte prætoris,

prætoria, quæ erat Epiphaneæ præsidii causa, occisione occisum. Quære cum viderem, à Cappadocia Parthorum copias aversas non longe à finibus esse Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochiarecessisse. Bibulum Antiochiæ esse cognovi, Dejotarumq; confestim, jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus suis copiis, certiore feci, non videri esse causam cur abesset à regno, meque ad eum, si quid forte novi accidisset, statim literas nuntiosq; missurum esse. Cumq; eo animo venissem, ut utriq; provinciæ, si ita tempus ferret, subvenirem: tamen id, quod jam ante statueram vehementer interesse utriusque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumq; me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere, abessemque ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaneam fecissem; ad IV. idus Octobr. cum advesperasceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad III. id. Oct. cum lucefceret, in Amanum ascenderem: distributisq; cohortibus & auxiliis, cum aliis Quinctus frater legatus mecum simul, aliis C. Pomtinus legatus, reliquis M. Anneius & L. Tulleius legati præessent, plerosq; nec opinantes oppressimus, qui

occisi captiq; sunt, interclusi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici instar, sed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram & Commorim, acriter & diu repugnantibus, Pomtino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore usq; ad horam diei decimam magna multitudo hostium occisa, cepimus: castellaq; sex capta; complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quatriduum: & in reliquiis Amani delendis agrisq; vastandis, (quæ pars ejus montis meæ provinciæ est) id tempus omne consumpsimus. Confectis his rebus, ad oppidum Elutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi. Quod cum esset altissimo & munitissimo loco, ab iisq; incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruisent, cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime expectarent; ad estimationem imperii pertinere arbitratus sum, comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam cæterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. Vallo & fossa circumdedi: sex castellis castrisq; maximis sepsi: aggere, vineis, turribus oppugnavi: ususq; tormentis multis, multis sagittariis, magno labore meo, sine ulla molestia sumptuve sociorum, septimo quinquagesimo die rem confeci, ut omnibus partibus urbis disturbatis aut incensis,

com-

compulsi in potestatem meam pervenirent. His erant finitimi, pari scelere & audacia, Tibarani. ab his, Pindenisso capto, obsides accepi : exercitum in hyberna dimisi: **Quinct.** fratrem negotio præposui, ut in vicis aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum summam mihi laudem tributâ, si tu honorem meum sententia tua comprobabis. Idq; etsi talibus de rebus gravissimos homines & rogare solere & rogari scio, tamen admonendum potius te à me quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis sententiis sæpissime ornaſti, qui oratione, qui prædicatione, qui summis laudibus in senatu, in concionibus, ad cœlum extulisti: cujus ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude conjuncto, omnia consequi me arbitrarer. Te deniq; memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decrevisti togato, non, ut multis, repub. bene gesta, sed, ut nemini, repub. conservata. Mitto quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempestates & subieris, & multo etiam magis si per me licuisset, subire paratissimus fueris:

quod deniq; inimicum meum, tuum inimicum putaris; cujus etiam interitum, ut facile intelligerem mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu defendenda approbaris. A me autem hæc sunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, sed in veri testimonii atq; judicii: non ut præstantissimas tuas virtutes tacitus admirarer, (quis enim in te id non facit?) sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis, Græcis, Latinis, omni deniq; varietate literarum mearum, te non modo iis quos vidissemus, sed iis de quibus audissemus, omnibus anteferebam. Quæres fortasse quid sit, quod ego hoc nescio quid gratulationis & honoris à senatu tanti æstimem. Agam jam tecum familiariter, ut est & studiis & officiis nostris mutuis & summa amicitia dignum, & necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus, & natura, & magis etiam (ut mihi quidem sentire videor) ratione atq; doctrina, ab inani laude, & sermonibus vulgi, ego profecto is sum. Testis est consulatus meus: in quo, sicut in reliqua vita, fateor ea me studiose secutum, ex quibus vera gloria nosci posset: ipsam quidem gloriam per se nunquam putavi expetendam. Itaq; & provinciam ornatam, & spem non dubiam triumphi neglexi. Sacerdotium deniq; cum (quemadmodum te existimare arbitror)

arbitror) non difficillime con sequi possem non appetivi. Idem post injuriam acceptam (quā tu reipub. calamitatē semper appellas, meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam (studui quam ornatissima senatus populiq; Rom. de me judicia intercedere. Itaq; & augur postea fieri volui, quod antea neglexeram; & eum honorē, qui à senatu tribui rebus bellicis solet, neglectū à me olim, nunc mihi expetendū puto. Huic meae voluntati (in qua inest aliqua vis desiderii ad sanandum vulnus injuriæ) ut faveas adjutorq; sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo: sed ita si non jejunum hoc nescio quid, quod ego gessi, & contemnendum videbitur, sed tale, atque tantum, ut multi nequaquā paribus rebus, honores summos à senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animadvertisse videor, (scis enim quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta; atq; vitam imperatorum spectare solere in habendis aut non habendis honoribus. Quod si mea causa considerabis, reperies me, exercitu imbecillo, contra metum maximi belli firmissimum præsidium habuisse æquitatē & continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quæ nullis legionibus consequi potuissem: ut ex alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderē, animosq; novarum

H 3

rerum

rerum expectatione suspensos, ad veteris imperii benevolentiam traducere. Sed nimis hæc multa de me: præsertim ad te, à quo uno omnium sociorum querelæ audiuntur. Cognosces ex iis, qui meis institutis se re-creatos putant. Cumq; omnes uno prope consensu de me apud te ea, quæ mihi optatissima sunt, prædicabunt: tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus insula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quæ si etiam majora sunt, & in omnibus sæculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias, vincerent, est profecto tuum cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora sunt, genera virtutis adjunxeris, ipsas etiam illas res gestas justiores esse, & majores, putare. Extremum illud est, ut quasi diffidens rogationi meæ, philosophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus à diis munus ullum est datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum (quibus à pueritia dediti ac devincti, soli propemodum nos philosophiam illam veram & antiquam, quæ quibusdam ocii esse ac desidii videtur, in forum, atq; in rempub. atque in ipsam aciem pene deduximus) tecum agit de mea laude: cui negari

negari à Catone fas esse non puto. Quamobrem sic tibi persuadeas velim, si mihi tua sententia tributus honos ex meis literis fuerit, me existimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigisse. Vale,
LXVI. M. CATO M. C I C E R O N I
I M P. S. D.

QUod & respub. me & nostra amicitia hortatur, libenter facio; ut tuam virtutem innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari industria administrare gaudeam. Itaque, quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione, & continentia, rei pub. provisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum MAVIS, gaudeo. Quod si triumphi prerogativam putas supplicationem, & idcirco casum potius quam te, laudari vis: neq; supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est senatum iudicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris provinciā, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atq; conservatam

varam esse; quod ego mea sententia censebam. Atque hæc ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi; ut, quod maxime volo, existimes me laborare, ut tibi persuadeam me & voluisse de tua majestate, quod amplissimum sum arbitratus, & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, & nos dilige, & instituto itinere severitatem diligentiamque sociis & reipublicæ præsta.

LXVII. M. T. C. CATONI S. D

Lætus sum laudari me (inquit Hæctor, opinor apud Nevium) abs te, pater, laudato viro. Ea est enim profecto jocunda laus, quæ ab iis proficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. Ego vero, vel gratulatione literarum tuarum, vel testimoniis sententiæ dictæ, nihil est quod me non affectum putem. Idque mihi tum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiae dedisse quod liquido veritati dares: Et, si non modo unus, verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum existisse mirabile est; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? nam ad meum sensum, & ad illud sincerum ac subtile iudicium nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quæ est ad me perscripta & à meis necessariis. Sed causam meæ voluptatis (non enim dicam cupiditatis) exposui

posui tibi superioribus literis. Quæ etiam si parum iusta tibi visa est, hanc tamen habet rationem, ut non nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur à senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem illum ordinem, pro meis ob rempublicam susceptis laboribus, me non indignum honore, usitato præserti, existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo iudicio, quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id quod maluero, acciderit, gaudeas: sic enim fecisse te, & sensisse, & scripsisse video: resq; ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse iocundum, quod scribendo affuisti. Hæc enim S. C. non ignoro ab amicissimis ejus, cujus de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo: atque utinam republ. meliore quam timeo. Vale.

LXVIII. TULLIUS ET CICERO
MEUS, ET FRATER, ET FRATRIS
F. TIRONI SUO S. D.

PAulo facilius putavi posse me ferre desiderium tui; sed plane non fero. Et quanquā magni ad honorem nostrum interest, quamprimum ad urbem me venire: tamen peccasse mihi videor, qui à te discesserim. Sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut proffus, nisi confirmato corpore, nolles

nolles navigare; approbavi tuum consilium: neq; nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin, postea quam cibum cepisti, videris tibi me posse consequi; tuum consilium est. Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret; aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuæ fieri possit, nihil me malle quam te esse mecum: sin intelliges opus esse, te Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle quam te valere. Si statim navigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & navem idoneam ut habeas diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, (si me amas) ne te Marionis adventus & hæ literæ moveant. Quod valetudini tuæ maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus. amor, ut valentē videamus, hortatur; desiderium, ut quam primum. illud igitur potius. Cura ergo potissimum ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Novemb. Vale.

LXIX. Q. CICERO TIRONI SUO

S. D.

Verberavi te cogitationis tacito duntaxat convitio, quod fasciculus alter
ad

ad me jam sine tuis literis perlatus est. Non potes effugere hujus culpæ pœnam te patrono. Marcus est adhibendus : isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione vide ut probare possit te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatae : sic tu, etiam si quod scribas non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quæsisse videaris, valde enim mihi semper & vera & dulcia tuis epistolis nunciantur. Ama nos, & vale.

LXX. CICERO BRUTOS.

FUngerer officio, quo tu functus es in meo luctu, teq; per literas consolarer, nisi scirem iis remediis, quibus meum dolorem tu levasses, te in tuo non egere : ac velim facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. Est enim alienum tanto viro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum autoritas tua à nimio mœrore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer, quam deceret virum, præsertim eum qui alios consolari soleret, accusasti me per literas gravioribus verbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque iudicium tuum magni æstimans, idque veritus, me ipse

ipse collegi, & ea quæ didiceram, legeram, acceperam, graviora duxi tua autoritate addita. Ac mihi tum, Brute, officio solum erat, & naturæ: tibi nunc, populo, & scenæ (ut dicitur) serviendum est. Nam cum in te non solum exercitus tui, sed omnium civium, ac pene gentium coniecti oculi sint: minime decet, propter quæ fortiores cæteri sumus, eum ipsum animo debilitatum videri. Quam ob rem accepisti tu quidem dolorem (id enim amisisti, cui simile in terris nihil fuit) & est dolendū in tam gravi vulnere, ne id ipsum, carere omni sensu doloris, sit miserius quam dolere: sed ut modice cæteris utile est, tibi necesse est. Scriberem plura, nisi ad te hæc ipsa nimis multa essent. Nos te, tuumque exercitum exspectamus: sine quo, ut reliqua ex sententia succedant, vix satis liberi videmur fore. De tota republ. plura scribam, & fortasse jam certiora, iis literis, quas Veteri nostro cogitabam dare.

LXXI. BRUTUS CICERONI S.

DE M. Lepido vereri me cogit reliquorum timor: qui si eripuerit se nobis (quod velim temere atque incuriose de illo suspicati sint homines) oro atque obsecro te, Cicero, necessitudinem nostram, tuamque in me benevolentiam obtestans, sororis meæ liberos obliviscaris esse Lepidi filios, meque his in patris locum successisse existimes. Hoc

si à te impetro, nihil profecto dubitatis pro
his suscipere. Aliter alii cum suis vivunt: ni-
hil ego possū in sororis meæ liberos facere,
quo possit expleri voluntas mea, aut officium.
Quid vero aut mihi tribuere boni pos-
sunt, si modo digni sumus, quibus aliquid
tribuatur; aut ego matri, ac sorori, pue-
risque illis præstaturus sum, si nihil value-
rit apud te, reliquumque senatum contra
patrem Lepidum Brutus avunculus? Scribe-
re multa ad te neq; possum præ solitudi-
ne ac stomacho, neque debeo, Nam si in
tanta re, tamq; necessaria, verbis mihi opus
est ad te excitandum, & confirmandum;
nulla spes est, facturum te quod volo, &
quod oportet. Quare noli expectare lon-
gas preces: intueri me ipsum, qui hoc à te
vel à Cicerone conjunctissimo homine pri-
vatim, vel à consulari, tali viro, remota ne-
cessitudine privata, impetrare debeo. Quid
sis factururus, velim mihi quamprimum re-
scribas. Kal. Quint. ex castris.

LXXII. C I C E R O B R U T O S.

Messalam habes. Quibus igitur literis
tam accurate scriptis assequi possem,
subtilius ut explicem quæ gerantur, quæq;
sint in repub. quam tibi is exponet, qui &
optime omnia novit, & elegantissime expe-
dire, & deferre ad te potest? Cave enim exi-
stimes, Brute, (quanquam non est necesse
ea

ea me ad te, quæ tibi nota sunt, scribere : sed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo silentio præterire) cave putes, probitate, constantia, cura, studio reipub. quicquam illi esse simile : ut eloquentia, qua mirabiliter excelleret, vix in eo locum ad laudandū habere videatur. quā in hac ipsa sapientia plus apparet : ita gravi iudicio, multaque arte se exercuit in verissimo genere dicendi. Tanta autem industria est, tantumque evigilat in studio, ut non maxima ingenio (quod in eo summum est) gratia habenda videatur. Sed provehor amore : non enim id propositum est huic epistolæ, Messalam ut laudem, præsertim ad Brutum, cui & virtus illius non minus, quam mihi, nota est, & hæc ipsa studia, quæ laudo, notiora. quem cum à me dimittens graviter ferrem, hoc levabar uno, quod ad te, tanquam ad alterum me proficiscens, & officioungebatur, & laudem maximam sequeretur. Sed hæc hætenus. Venio nunc, longo sane intervallo, ad quandam epistolam, qua mihi multa tribuens unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis essem nimius, & tanquam prodigus. Tu hoc : alius fortasse, quod in animadversione poenæque durior : nisi fortasse, utrumque tu. Quod si ita est, utriusque rei meum iudicium tibi cupio esse notissimum : neque solum, ut Solonis dictum usurpem, qui & sapiens

sapiens unus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. Is rempub. duabus rebus contineri dixit, præmio, & pœna. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in utroque genere mediocritas. Sed non tanta de re propositum est hoc loco disputare. Quid ego autem secutus hoc bello sim in sententiis dicendis, alienum non puto aperire. Post interitum Cæsaris, & vestras memorabiles idus Martias, Brute, quid ego prætermissum à vobis quantamq; impendere reipub. tempestatem dixerim, non es oblitus. Magna pestis erat depulsa per vos, magna populi Romani macula deleta, vobis vero **p**arta divina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum, & Antonium, quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicus otio. His, ardentibus perturbandæ reipub. cupiditate, quod opponi posset præsidium non habebamus. Erexerat enim se civitas in retinenda libertate consentiens. Nos tum nimis acres: vos fortasse sapientius excessistis Urbe ea, quam liberatis: Italiae sua vobis studia proferenti remisistis. Itaq; cum teneri urbē à parricidis viderē, nec te in ea, nec Cassium tuto esse posse, eamque armis oppressam ab Antonio; mihi quoq; ipsi esse excedendum putavi. Tetrum enim spectaculum, oppressa ab impiis civitas, opitulandi potestate præcisa. sed animus idem,
qui

qui semper infixus in patriæ charitate, dis-
cessum ab ejus periculis ferre non potuit,
Itaq; in medio Achaico cursu, cum Etesia-
rum diebus Auster me in Italiam, quasi dis-
suasor mei consilii, retulisset, te vidi Veliaë;
doluq; vehementer. Cedebas enim, Brute;
cedebas; quoniam Stoici vestri negant fu-
gere sapientes. Romam ut veni, statim me
obtuli Antonii sceleri atque dementiæ.
Quem cum in me incitavissem, consilia ini-
re cœpi Brutina plane (vestri enim hæc sunt
propria sanguinis) reipub. liberandæ. Lon-
ga sunt quæ restant, prætereunda: sunt
enim de me. tantum dico, Cæsarem hunc
adolefcentem, per quem adhuc sumus, si
verum fateri volumus, fluxisse ex fonte con-
siliorum meorum. Huic habiti à me hono-
res nulli quidem, Brute, nisi debiti, nulli
nisi necessarii. Ut enim primum libertatem
revocare cœpimus, cum se nondum ne De-
cimi quidē Bruti divina virtus ita commo-
visset, ut jam id scire possemus, atq; omne
præsidium esset in puero, qui à cervicibus
nostris avertisset Antonium: quis honos ei
non fuit decernendus? quanquam ego illi
tum verborum laudem tribui, eamque mo-
dicam. Decrevi etiam imperium: quod
quanquā videbatur illi ætati honorificum;
tamen erat exercitum habenti necessarium.
Quid enim est sine imperio exercitus? Sta-
tuam Philippus decrevit, celeritatem peti-
tionis

tionis primo Servius, post majorem etiam Servilius: nihil tunc nimium videbatur. Sed nescio quomodo facilius in timore benigni, quā in victoria grati reperimur. Ego enim D. Bruto liberato, cum lætissimus ille civitati dies illuxisset, idemq; casu Bruti natalis esset; decrevi, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur. In eoq; sum majorem exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Laurentiæ tribuerunt, cui vos, pontifices, ad aram in Velabro facere soletis. Quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ sempiternam memoriam volebam. Atque illo die cognovi paulo plures in senatu malevolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies effudi (si ita vis) honores in mortuos Hirtium, & Pansam, Aquilam etiam: quod quis reprehendit, nisi qui, deposito metu, præteriti periculi fuerit oblitus? Accedebat ad beneficii memoriam gratam ratio illa, quæ etiam posteris posset esse salutaris: exstare enim volebam in crudelissimos hostes monumenta odii publici sempiterna, Suspicer illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus, optimis illis quidem viris, sed in republica rudibus, non probatur, quod, ut ovanti introire Cæsari liceret, decreverim. Ego autem (sed erroro fortasse: nectamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi videor hoc bello sensisse prudentius. Cur autem ita sit, aperi-

aperiendum non est: ne magis videar providus fuisse, quam gratus. Hoc ipsum nimum: quare alia videamus. D. Bruto decrevi honores, decrevi L. Planco. Præclara illa quidem ingenia, quæ gloria invitantur: sed senatus etiam sapiens, qui, qua quemque reputat, modo honesta, ad rempub. juvandam posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehendimur: cui cum statuum in Rostris statuissimus, iidem illā evertimus. Nos illum honore studuimus à furore revocare: vicit amentia levissimi hominis nostram prudentiam. Nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali, quantum in evertenda boni. Satis multa de honoribus: nunc de pœna pauca sunt dicenda. Intellexi enim ex tuis sæpe literis, te in iis, quos bello devicisti, clementiam tuam velle laudari. Existimo equidem, nil à te, nisi sapienter. sed sceleris pœnā pretermittere (id enim est quod vocatur ignoscere) etiam si in cæteris rebus tolerabile est, in hoc bello perniciosum puto. Nullum enim bellum civile fuit in nostra republica omnium, quæ memoria mea fuerunt, in quo bel-
le non, utraq; pars vicisset, tamen aliqua forma esset futura reipublicæ. Hoc bello victores quam rempublicā simus habituri, nō facile affirmarim: victis certe nulla unquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum severas: neque
tam

ram ulciscendi causa, quam, ut & in praesens sceleratos cives timore ab impugnanda patria deterrerem, & in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari: quanquam hæc quidem sententia non magis mea fuit, quam omnium. In qua videtur illud esse crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna pervenit: sed id & antiquum est, & omnium civitatum: siquidem etiam Themistoclis liberi eguerunt. &, si iudicio damnatos eadem pœna sequitur cives, qui potuimus leniores esse in hostes? quid autem queri potest quisquam de me, qui, si vicisset, acerbior me in me futurum fuisse confiteatur, necesse est? Habes rationem mearum sententiarum de hoc genere duntaxat honoris, & pœnæ: nam de cæteris rebus quid senserim, quidque censuerim, audisse te arbitror. Sed hæc quidem non ita necessaria. Illud valde necessarium, Brute, te in Italiam cum exercitu venire quamprimum. summa est expectatio tui, qui si Italiam attigeris, ad te concursus fiet omnium. Sive enim vicerimus (qui quidem pulcherrime viceramus, nisi Lepidus perdere omnia, & perire ipse cum suis concupivisset) tua nobis autoritate opus est, ad collocandum aliquem civitatis statum: sive etiã nunc certamen reliquum est, maxima spes est cum in autoritate tua, tum in exercitus tui viribus. Sed propera per Deos: scis

scis enim quantum sit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis tuæ filiis quam diligenter consulam, spero te ex matris & ex sororis literis cogniturum: qua in causa majorem habeo rationem tuæ voluntatis, quæ mihi charissima est, quam, ut quibusdam videor, constantiæ meæ. Sed ego nulla in re malo, quam te amando, constans & esse, & videri.

LXXIII. BRUTUS CICERONI S.

Particulam literarum tuarum, quas misisti Octavio, legi, missam ab Attico mihi. Studium tuum, curaque de salute mea, nulla me nova voluptate affecit, non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est, aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris. At dolore, quantum animo maximum capere possum, eadem illa pars epistolæ, scriptæ ad Octavium de nobis, affecit. Sic enim illi gratias agis de re publica, tam suppliciter ac demisse (quid scribam? puderet conditionis ac fortunæ, sed tamen scribendum est: commendas nostram salutem illi: quæ morte qua non perniciosior?) ut prorsus præ te feras non sublatham dominationem, sed dominum commutatum esse. Verba tua recognosce, & aude negare, servientis adversus regem istas esse preces. Unum ais esse, quod ab eo postuletur,

&

& expectetur : ut eos cives, de quibus viri boni, populusq; Rom. bene existimet, salvos velit. Quid si nolit? non erimus? atqui non esse, quam esse per illum, præstat. Ego mediusfidius non existimo tam omnes Deos aversos esse à salute populi Rom. ut Octavios orandus sit pro salute cujusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. Juvat enim magnifice loqui : & certe decet adversus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut à quoq; petendum sit. Hoc tu, Cicero, posse fateris Octavium, & illi amicus es : aut, si me charum habes, vis Romæ videri ; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? cui quid agis gratias, si, ut nos salvos esse velit, & patiatur, rogandum putas? an hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonium, esse maluerit, à quo ista petenda essent? vindici quidem alienæ dominationis, non vicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de repub. liceat esse salvis? Ista vero imbecillitas, & desperatio, cujus culpa non magis in teresidet, quam in omnibus aliis, & Cæsarem in cupiditatem regni impulit, & Antonio post interritum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur, & nunc puerum istum extulit, ut tu judicares, precibus esse impetrandam salutem talibus viris, misericordiaque unius, vix etiam nunc viri, tutos fore nos, haud
ulla

ulla alia re. Quod si Romanos nos esse meminissimus, non audacius dominari cuperent postremi homines, quam id nos prohiberemus: neque magis irritatus esset Antonius regno Cæsaris, quam ob ejusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis, & tantorum scelerum vindex (quibus oppressis, vereor ne in breve tempus dilata sit abs te perniciēs) quī potes intueri quæ gesseris, simul & ista vel probare, vel ita demisse ac facile pati, ut probantis speciem habeas? Quod autem tibi cum Antonio privatū odium? nempe quia postulabat hæc, salutem ab se peti, precariam nos incolumitatem habere à quibus ipse libertatē accepisset, esse arbitrium suum de repub. Quærenda esse arma putasti, quibus dominari prohiberetur: scilicet, ut illo prohibito, rogaremus alterum, qui se in ejus locum reponi pateretur? an ut esset sui juris ac mancipii res publica? nisi forte nō de servitute, sed de conditione serviendi recusatum est à nobis. Atqui non solum bono domino potuimus Antonio tolerare nostram fortunam, sed etiam beneficiis, atque honoribus, ut participes, frui, quantis vellemus. Quid enim negotiis, quorum patientiam videret maximum suæ dominationis præsidium esse? Sed nihil tanti fuit, quo venderemus fidē nostram, & libertatem. Hic ipse puer quem Cæsaris nomen incitare videtur in Cæsaris

Cæsaris interfectores, quanti æstimet (si sit commercio loci) p[ro]stent nobis autoribus tantum, quantum profecto poterit, quoniam vivere, & pecunias habere, & dici consulares volumus? Cæterum nequicquam perierit ille: cujus interitu quid gavisi sumus, si mortuo nihilominus servituri eramus? nulla cura adhibetur. Sed mihi prius omnia dii deæq; eripuerint, quam illud iudicium, quo non modo hæredi ejus quem occidi nō concesserim, quod in illo non tuli, sed ne patri quidem meo, si reviviscat, ut, patiente me, plus legibus ac senatu possit. An hoc tibi persuasum est, fore cæteros ab eo liberos, quo invito nobis in ista civitate locus non sit? quī porro id, quod petis, fieri potest ut impetres? rogas enim, velit nos salvos esse. Videmur ergo tibi salutem accepturi, cum vitam acceperimus? quam, si prius dimittimus dignitatem, & libertatem, quī possumus accipere? An tu Romæ habitare, id putas incolumem esse? res, non locus, oportet præstet isthuc mihi. neq; incolumis fui Cæsare vivo, nisi postquam illud conscivi facinus: neq; usquam exsul esse possum, dum servire, & pati contumelias, pejus odero malis omnibus aliis. Nonne hoc est in easdem tenebras recidisse, cum ab eo qui tyranni nomen ascivit sibi (cum in Græcis civitatibus liberi tyrannorum, oppressis illis, eodem supplicio afficiantur) petitur, ut vindices,

vindices atque oppressores dominationis salvi sint? Hanc ego civitatem videre velim (aut putem ullam) quæ ne traditam quidem atq; inculcatam libertatem recipere possit? plusq; timeat in puero nomen sublati regis, quam confidat sibi; cum illum ipsum, qui maximas opes habuerit, paucorum virtute sublatum videat? Me vero posthac ne commendaveris Cæsari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies. Valde care æstimas tot annos, quot ista ætas recipit, si propter eam causâ puero isti supplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime fecisti, ac facis in Antonium, vide ne convertatur à laude maximi animi, ad opinionem formidinis. nam si Octavius tibi placet à quo de nostra salute petendum sit, non dominum fugisse sed amiciores dominum quæsisse videberis: quem quod laudas ob ea quæ adhuc fecit, plane probo; sunt enim laudanda, si modo contra alienam potentiam, non pro sua suscepit eas actiones. Cum vero iudicas tantum illi non modo licere, sed etiam à te ipso tribuendum esse, ut rogandus sit, ne nolit esse nos salvos: nimium magnam mercedem statuis. Id enim ipsum illi largiris, quod per illum habere videbatur respub. Neq; hoc tibi in mentem venit, si Octavius ullis dignus sit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat; iis qui illud malum exciderint, cujus istæ reliquæ sunt, nihil quo

quo expleri possit eorum meritum, tributurum unquam populum Roman. si omnia simul congesserit. At vide quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius vivat atque in armis sit. De Cæsare vero quod fieri potuit, ac debuit, transactum est, neque jam revocari in integrum potest. Octavius is est, qui, quid de nobis judicaturus sit, exspectet populus Romanus? nos ii sumus, de quorum salute unus homo rogandus videatur? Ego vero (ut istuc revertar) is sum, qui non modo non supplicem, sed etiam coërceam postulantes ut sibi supplicetur. aut longe à servientibus abero, mihiq; esse judicabo Romanam, ubicunque locorum esse licebit: ac vestri miserebor, quibus nec ætas, neque honores, neque virtus aliena dulcedinem vivendi minuere potuerit. Mihi quidem ita beatus esse videbor, si modo constanter ac perpetuo placebit hoc consilium, ut relativam putem gratiam pietati meæ. Quid enim est melius, quam memoria recte factorum? & libertate contentum negligere humana? Sed certe non succumbam succumbentibus nec vincar ab iis qui se vinci volunt, experiarq; & tentabo omnia, neq; desistam abstrahere à servitio civitatem nostram. Si secuta fuerit, quæ debet, fortuna, gaudebimus omnes: sin minus, ego tamen gaudebo. Quibus enim potius hæc vita factis

192 *M. T. Ciceronis Ep. sel.*

aut cogitationibus traducatur, quam iis quæ
 pertinuerint ad liberandos cives meos? Te,
 Cicero, rogo atque hortor, ne defatigare,
 neu diffidas : semper in præsentibus malis
 prohibendis, futura quoque, nisi ante sit oc-
 cursum, explores, ne se insinuent. Fortem, &
 liberum animum, quo & consul, & nunc
 consularis rempub. vindicasti, sine constan-
 tia & æquabilitate nullum esse putaris. fate-
 or enim duriores esse conditionem spe-
 ctatæ virtutis, quam incognitæ. Benefacta
 pro debitis exigimus: quæ aliter eveniunt,
 ut decepti ab his, infesto animo reprehendi-
 mus. Itaq; resistere Antonio Ciceronem,
 etsi magna laude dignum est: tamen quia il-
 le consul hunc consularem merito præsta-
 re videtur, nemo admiratur. Idem Cicero si
 flexerit adversus alios iudicium suum, quod
 tanta firmitate ac magnitudine direxit in
 exturbando Antonio ; non modo reliqui
 temporis gloriam eripuerit sibi, sed etiam
 præterita evanescere coget. nihil enim per
 se amplum est, nisi in quo iudicii ratio ex-
 stat. Quia neminem magis decet quam te,
 rempub. amare, libertatisq; defensorem es-
 se, vel ingenio, vel rebus gestis, vel studio
 atq; efflagitatione omnium. Quare non
 Octavius est rogandus, ut velit nos salvos
 esse : magis tu te exsuscita, ut eam civitatē
 in qua maxima gessisti, liberam atq; hone-
 stam fore putes, si modo sint populo duces
 ad resistendum improborum consiliis.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI

Epistole aliquot.

I. C. PLINUS TACITO
SUO S.

PETIS ut tibi avunculi mei exitum scribam
quo verius tradere posteris possis: gra-
tias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur à te, immortalē gloriam esse proposi-
tam. Quamvis enim pulcherrimarum clade
terrarum, ut populi, ut urbes memorabili
casu, quasi semper victurus occiderit; quam-
vis ipse plurima opera & mansura condi-
derit: multum tamen perpetuitati ejus
scriptorum tuorum æternitas addet. Equi-
dem beatos puto, quibus deorum munere
datum est aut facere scribenda, aut scribere
legenda: beatissimos vero quibus utrumque.
Horum in numero avunculus meus & suis
liberis & tuis erit. Quo libentius suscipio,
deposco etiam quod injungis. Erat Miseni,
classēq; imperio præsens regebat. Nono
kalend. Septembris, hora diei fere septima,
mater mea indicat ei, apparere nubem inu-
sitata & magnitudine & specie. Usus ille so-
le mox frigidā gustaverat jacens, studebat-
que: poscit soleas, ascendit locum ex quo
maxime miraculum illud conspici poterat.

nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte : Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. credo, quia recenti spiritu erecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat : candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum, propiusq; noscendum id eruditissimo viro visum. Jubet Liburnicam aptari : mihi si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle : & forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ classarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subjacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt ; rectumq; cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, duo propius accederet, calidior & densior ;
jam

jam pumices etiam, nigriq; & ambusti & fracti igne lapides; jam vadum subitum, rui-
naq; montis littora obstantia: cunctatusq;
paulum an retro flecteret, mox governa-
tori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit
fortuna juvat: Pomponianum pete. Stabiis
erat, diremptus sinu medio. Nam sensim cir-
cumactis curvatisq; littoribus mare infun-
ditur. Ibi, quanquam nondum periculo ap-
propinquante, conspicuo tamen, & cum
cresceret, proximo, sarcinas contulerat in
naves, certus fugæ, si contrarius ventus re-
sedisset: quo tunc avunculus meus secundis-
simo invehitus complectitur trepidantem,
consolatur, hortatur; utque timorem ejus
sua securitate leniret, deferri se in balneum
jubeat; lotus accubat, cœnat, atque hilaris,
aut, quod est æque magnum, similis hilari.
Interim è Vesuvio monte pluribus locis la-
tissimæ flammæ altaque incendia reluce-
bant, quorum fulgor & claritas tenebris
noctis excitabatur. Ille agrestium, trepida-
tione ignis relictas desertasque, villas per so-
litudinem ardere, in remedium formidinis,
dictabat: tum si quieti dedit, & quievit ve-
rissimo quidem somno. Nam meatus ani-
mæ, qui illi propter amplitudinem corpo-
ris gravior & sonantior erat, ab iis qui limi-
ni obversabantur, audiebatur. Sed area ex
qua diæta adibatur, ita jam cinere mixtisq;
pumicibus oppleta surrexerat, ut si lon-
gior

gior in cubiculo mora esset, exitus, negatur. Excitatus procedit, seq; Pomponiano cæterisque qui pervigilarant reddit. In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus quanquam levium exesorumque, pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super abjectam linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servis duobus adsurrexit, & statim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus, & fréquenter inter æstus erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius) corpus inventum

ventum est integrum, illæsum, opertumque, ut fuerat indutus : habitus corporis quiescenti quam defuncto similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam, ne tu aliud quam de exitu ejus scire voluisti. Finem ergo faciam : unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim quum maxime vera memorantur, audiveram, vere persequutum : tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam ; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

II. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

ET mihi discendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, an esse aliquid phasmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam inprimis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo : Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat : inclinato die spatiabatur in porticu : offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque : præterrito Africam se, futurorum prænuntiam, dixit : iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Præterea, accedenti Carthaginem, egredi-

entiq; navem, eadem figura in littore occurriffe narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura præteritis, adverfa secundis auguratus, spem salutis, nullo fuorum desperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum est, quod exponam ut accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde è proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squallore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatq; . Inde inhabitantibus tristes diræq; noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdium quoque, quanquam abscefferat imago, memoria imaginis oculis inhærebat; longiorisq; causa timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relictæ: præscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit. Ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stylum, lumen:

men: suos omnes in interiora demittit: ipse
ad scribendum, animum, oculos, manum
intendit, ne vacua mens audita simulacra &
inanes sibi metus fingeret. Initio, quale u-
bique, silentium noctis, deinde concuti fer-
rum, vincula moveri. ille non tollere ocu-
los, non remittere stylum, sed obfirmare
animum, auribusque prætere. tum cre-
brescere fragor, adventare etiam, ac jam
ut in limine, jam ut intra limen audiri. re-
spicit, videt, agnoscitque narratam, sibi ef-
figiem. Stabat innuabatque digito, similis
vocanti: hic contra, ut paululum expectaret
manu significat, rursusq; ceris & stylo in-
cumbit. illa scribentis capiti catenis insona-
bat: respicit rursus idē quod prius innuen-
tem; nec moratus tollit lumen, & sequi-
tur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vin-
culis. Postquam deflexit in aream domus,
repente dilapsa deserit comitem; desertus
herbas & folia concerpta signum loco ponit.
Postero die adit magistratus, monet ut il-
lum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa
inserta catenis & simplicita, quæ corpus ævo
terraq; putrefactum nuda & exesa relique-
rat vinculis: collecta publice sepeliuntur:
domus postea rite conditis manibus caruit.
Et hæc quidem affirmantibus credo: illud
affirmare aliis possum. Est libertus mihi
Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor
frater eodē lecto quiescebat. Is visus est se-

bī cernere quendam in toro residentem, admoventemq; capiti suo cultros, atq; etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguū temporis medium, & rursus simile aliud priori fidē fecit. Puer in pedagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; &, qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi quod imminebat periculi signum fuisse. Preinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumq; consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

III. C. PLINIUS TACITO.
SUO S.

AUguro(nec me fallit augurium) Historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inferi cupio. Nam si esse nobis curæ solet ut facies nostra ab optimo quoq; artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere non possit, cum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Bæticæ contra Bæbium Massam: damnatoque Massa censuerat ut bona ejus publice custodirentur. Senecio, cum explorasset consules postulationibus vacaturos, convenit me: & Qua concordia, inquit, injunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent. Respondi, Cum simus advocati à senatu dati, dispice num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita. Et ille, Tu quem voles tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recentis

recenti: ipsi & natus tibi, & quæstor in ea fui. Tum ego; Si fixum tibi istud ac delibetatum, sequar te, ut si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit. Venimus ad coff. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua subjungo. Vixdum conticueramus, & Massa questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem implēsse, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo prævaricationem objecerit, quod non & me reum postulavit. Quæ vox & statim excepta, & postea multo sermone celebrata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoq; attendebat his quæ recte in publico fierent) missis ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc, utcumq; se habent, notiora, claria, majora tu facies: quamquam non exigo ut excedas actæ rei modū. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honeste factis veritas sufficit. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO
S U O S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeq; poëtico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides;

fidēs; tametsi quid-poëtæ cum fide? Istamen autor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille qui longissime ut littus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circumcurre, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flexit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident littus, prospectant mare, & siquid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exsilit, mergitur, variosq; orbes implicat, expeditque. Hoc alterodie, hoc tertio, hoc pluribu.

pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor : accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertreſtantque præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti, inſilit tergo, fertur referturq; agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter timet, neuter timetur. Huius fiducia, manſuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra lævaque ſimul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum ſpectator & comes. Nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur.: ſed alterum illum ducebat, rducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredible (tam verum tamen quam priora) delphinum geſtatoreſ colluſoreſque puerorum in terram quoq; extrahi ſolitum, areniſq; ſiccatum, ubi incaluiffet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſulis, in littus eduſto religionẽ præva ſuperfuſiſſe unguentum, cuius illum novitatem odoremq; in altum reſugiſſe; nec niſi poſt multos dies viſum, languidum & mœſtum; mox, redditis viribus, priorem laſciviam & ſolita miniſteria repetiſſe. Conſluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & mora modica reſpublica novis ſumptibus atte-
rebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumq; predebat, Placuit occulte
inter-

interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? Quanquam non est opus affingas aliquid aut adstruas: sufficit ne ea quæ sunt vera minuantur. Vale.

V. C. PLINIUS FUSCO
SUO S.

QUæris quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo cum libuit, plerumq; circa horam primam, sæpe ante, tardius raro: clausæ fenestræ manent. Mire enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive poterunt. Notarium voco, & die admissus, quæ formaveram dicto; abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta, (neq; enim certum dimensumq; tempus) ut dies suasit, in xystrum me vel crypto porticum consero; reliqua meditor & dicto; vehiculum ascendo. Ibi quoq; idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa resecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem

nem Græcam Latinamve clare & intente; non tam vocis causa, quam stomachi, lego: pariter tamen & illa firmatum. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comœdi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, &, quanquam longissimus, dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius) equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, patremque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando; sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelæ literas nostras & isthæc urbana opera commendant. Vale.

VI C. PLINIUS TRAJANO
I M P. S.

Solenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meâ regere; vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat;

leat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robustioribus differant: deturne pœnitentiæ veria, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit: nomen ipsum etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neq; enim dubitabam, qualecunque esset quod raterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentia; quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos: mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine autore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, cum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc jufferam cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerunt Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam
anc

ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque; Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti statò die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua herærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri, & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionē pravā & immodicā; ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur
fisti

sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti; passimque vœnire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominū emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

VII. C. PLINIUS FUSCO
S U O S.

Quæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putē te studere oportere. Utile inprimis, & multi præcipuunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarū, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentē fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hætenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo perscrutari, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si tu nonnulla, tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosq; subsequi satis habebant,

bebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris & quæ dixeris post oblivionem retrahere, multa retinere, plura transire; alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumq; postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorium stylum suaserim. Ut enim terræ variis mutatisq; seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas; volo epistolā diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoq; non historica modo, sed prope poetica descriptionum necessitas incidit; & pressus sermo purusq; ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo & longo, (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod apte quantalibet occupationes curasq; distinguit. Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem interdum gloriam quam seria consequuntur: atq; adeo (cur enim te ad versus non versibus adhorter?) Ut laus est cera, mollis cedensque sequatur

Si doctos digitos, iussa que fiat opus;

*Et nunc informet Martem, castamq; Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;*

Utque

*Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
 Sæpe etiam flores vernaque prata juvant :
 Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
 Non rigidas docta mobilitate decet.*

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum est ut his opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia deniq; quæ ad vitam pertinent, atq; etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate devincti soluta oratione lætatur, & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse quam requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, sui cuiusque generis autores diligenter eligere. (Ajunt enim, multum legendum esse, non multa.) Qui sint hi, adeo notum divulgatumq; est, ut demonstratione non egeant; & alioqui tam immodice epistola me extendi, ut dum tibi quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas, scribis. Vale.

School-books Printed by E. Redmayne.

An Introduction to the Latin Tongue, for the use of Westminster School.

Rudimentum Grammaticæ Latine Metricum, in usum NOBILIUM puerulorum in Scholâ REGIA Westmonasterii.

Græcæ Grammatices Rudimenta, in usum Scholæ Westmonasteriensis.

Apollodorus (Ἀπολλῶν Βιβλίον) in usum Scholæ Westmonasteriensis.

Græcorum Epigrammatum Florilegium novum, in usum Scholæ Westmonasteriensis.

Juvenalis & Persii Satyræ, in usum Scholæ Westmonasteriensis.

M. Val. Martialis Epigr. in usum Scholæ Westmonasteriensis.

Græcum Testamentum.

Dionysii Poematum de Situ Orbis, in usum Scholæ Etonensis.

Demosthenis selectæ Orationes.

Q. Curtius.

& Val. Maximus.

Chr. Helvici Colloquia.

Xenophontis Κύρις Παιδεία.

Esop Greek. & Greek & Latin.

Janua Trilinguis, à Jo. Amos-Comenio.

as also in English & Latin, & Latin only.

Ger. Jo. Vossii Elementa Rhetorica.

Syntaxis Erasmi.

Owenii Epigrammata.

Ferrarii Orationes.

Senecæ Tragædiæ cum notis Farnabii.

